

คชศาสตร์ ชาวกูย

Elephants And The Wisdom ^ข Of Kuy

⤴ ช้างป่าเมืองไทย อยู่อาศัยอย่างมีความสุขในหลากหลายพื้นที่
ในภาพ ณ อุทยานแห่งชาติกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
พื้นที่อันชาวกุย เคยเข้าไปอยู่อาศัยจับช้างป่า เช่นกัน
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

⤴ วัดป่าอ้อเจียง มองเห็น ศาลาเอราวัณตระหง่านงาม
ไกลออกไปคือ ศูนย์การศึกษา
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

👑 จินตภาพ พิธีเซ่นไหว้ปะกำศักดิ์สิทธิ์ ก่อนรวมกลุ่มกับ
ออกจับช้าง ของชาวกูยเลี้ยงช้าง
ภาพ : อภิวัฒน์ ชิวพิกัดดี

คชศาสตร์ ชาวกูย

Elephants And The Wisdom ^๒ Of Kuy

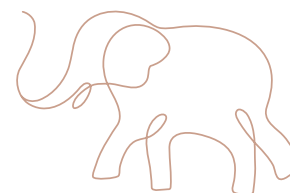

สารบัญ

	หน้า
แนะนำโครงการจัดทำ e-book คชศาสตร์ชาวกูย	8
เปิดเล่ม	10
ชาวชาติพันธุ์กูย	14
และชาวกูย ในประวัติศาสตร์การสร้างชาติไทย	
คชศาสตร์ชาวกูย	34
หมู่บ้านช่างสุรินทร์	51
ศูนย์คชศึกษา อบจ. สุรินทร์	53
คชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์	59
ชุมชนชาวช่าง	69
วังทะลุ และลำน้ำชี	82
วัดป่าอาเจียง	94
บ้านช่างชุปตาร์	100
ช่างกับการท่องเที่ยว	105
บทบาทใหม่ มาแต่ครั้งงานช่างสุรินทร์	
13 มีนาคม วันช่างไทย	116
บวชนาคช่าง กฐิน ผ้าป่าช่าง	122
เทศกาลจดทะเบียนบนหลังช้าง	130
ชัตเต พิธีกรรมผูกพันสัญญารักของชาวกูย	
ช่างของชาวกูย	140
วันนี้ ที่เห็นและเป็นไป	
อนาคต ชาวช่างสุรินทร์	148

« ชีวิตชาวช่าง ไกล่ลุ่มจำจำใหญ่กลางทุ่งนา หมู่บ้านหนองบัว
ภาพ : สราวุธ หวานเสรีง

แนะนำโครงการ

คชศาสตร์ชาวกูย คือ e-book พร้อมพิมพ์ เป็นหนังสือสวยงามเล่มใหญ่ ชนิดที่เรียกว่า Coffee Table Book บอกเล่าเรื่องราวด้วยภาพสวยงาม และ ข้อความบรรยายถึงชาวกูยเลี้ยงช้าง ชาวชาติพันธุ์หนึ่งในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของประเทศไทย ชาวกูยเลี้ยงช้าง คือกลุ่มชนที่มีความสามารถในการจับช้างป่า เลี้ยงช้าง และคชศาสตร์ชาวกูย คือ วิทยุมิปัญญา คือ คัมภีร์ไร้สภาพ ซึ่งชาวกูยสืบทอดส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนถึงปัจจุบันได้อย่างน่าอัศจรรย์

คชศาสตร์ชาวกูย ตั้งใจเล่าเรื่องราวความยิ่งใหญ่ของชาวกูย ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน นำด้วย **จินตภาพ** คือภาพในจินตนาการ ที่ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพจริงอันทรงพลัง สามารถสื่อให้ใคร ๆ ได้เห็นภาพตามไปได้ โดยมีที่มาจาก**กลุ่มคนวาดภาพด้วยแสง** โดยคำเชื้อเชิญจาก**คุณทฤษฎีชน เการพ** สมาชิกสำคัญท่านหนึ่งในกลุ่ม สืบเนื่องจากการอบรมถ่ายภาพและเขียนสารคดี กับอนุสาร อสท. ที่มีหัวข้อ **การเล่าเรื่องด้วยภาพ** ในลักษณะนี้ด้วยเช่นกัน และพอดี**กลุ่มคนวาดภาพด้วยแสง** ก็ได้จัดกิจกรรมถ่ายภาพร่วมกับ **โครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์** ถ่ายภาพเรื่องราวของชาวช้างสุรินทร์ขึ้น เราจึงเดินทางไปถ่ายภาพตามคำเชื้อเชิญ

และภาพที่ได้รับ ก็คือภาพความยิ่งใหญ่อลังการของขบวนช้าง และชาวกูย ยิ่งใหญ่จนเกินกว่าจะเป็นภาพเพียงในหนังสือท่องเที่ยวเล่มหนึ่ง และยิ่งใหญ่อันเกินกว่าจะเก็บภาพเหล่านั้นไว้ให้อยู่เฉย ๆ ได้ เพราะพลังที่เห็นภาพในช่องมองภาพ เราก็ปล้นจินตนาการได้ถึงเรื่องราวหลาย ๆ ฉากในประวัติศาสตร์ชาติไทย และจินตนาการได้ถึงผู้คนกลุ่มหนึ่งซึ่งได้นำช้างเข้าร่วมกระบวนการสร้างชาติของชนชาติไทยได้อย่างองอาจ เราเห็นภาพหนังสือสวยงามเล่มหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เล่าเรื่องราวของชาวช้าง บันทึกไว้เป็นประวัติศาสตร์ของชาวกูย และประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งของชนชาติไทยได้อย่างชัดเจน

ไม่เพียงเท่านั้น **คชศาสตร์ชาวกูย** ยังใช้เวลาอีกนานนับปีในการตระเวนถ่ายภาพเรื่องราวของช้างและชาวกูยแห่งหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ในงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เพื่อที่จะเก็บรวบรวมภาพเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในวงรอบหนึ่งปีของชาวช้างมาประมวลไว้ ณ ที่นี้ อย่างครบถ้วน และยังได้รับความสนับสนุนอย่างเป็นทางการเป็นพิเศษจาก **ชมรมถ่ายภาพสมัครเล่น เมืองช้าง** เป็นอย่างดีอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2555 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ประกาศขึ้นทะเบียน คชศาสตร์ชาวกูย เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ และในปี พ.ศ. 2564 กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ได้ประกาศให้ทุนผู้ผลิตสื่อสร้างสรรค์ ในหัวข้อ **เทิดทูนบุคคลหรือองค์กร** ซึ่งได้สร้างสรรค์คุณประโยชน์แก่ประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ e-book เรื่อง คชศาสตร์ชาวกูย เล่มนี้ จึงได้รับการคัดสรรให้ดำเนินการจัดทำขึ้นนั่นเอง

▲ ชาวช้าง กลางทุ่งยามเย็นกับพระอาทิตย์ใกล้ตกกลับขอบฟ้า ทุ่งนา หมู่บ้านหนองบัว
ภาพ : สราวุธ หวานเสรีง

เปิดเล่ม

ชาวกูย เป็นหนึ่งในชาวชาติพันธุ์หลากหลายของคนไทย วันนี้พวกเขารวมกลุ่มกันอยู่อาศัยติดพื้นที่แถบอีสานใต้มาแต่กาลดึกดำบรรพ์ มิได้อพยพโยกย้ายมาแต่แห่งไหน มีข้อสงสัยว่าชนโบราณที่ทิ้งมรดกภาพเขียนสีไว้ตามเพิงผาในอีสานใต้มากมาย อย่างที่อุทยานแห่งชาติผาแต้มนั้น จะพัฒนาไปเป็นชนกลุ่มใดในวันนี้ จะเป็นชาวกูยใช่หรือไม่ เพราะถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวกูยปัจจุบันส่วนหนึ่งก็ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกันกับผาแต้มมาแล้วเนิ่นนาน นั่นเอง

แต่ยังมีชาวกูยอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีช้างเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และมีหลักฐานแน่ชัดว่า อพยพโยกย้ายจากดินแดนที่ปัจจุบันเป็น สปป.ลาว เข้าสู่ดินแดนสยามประเทศ และเข้ามาเลือกสรรพื้นที่อยู่อาศัยในเขตผืนป่าใหญ่แห่งลุ่มน้ำลำชี มาอยู่ร่วมเป็นนิคมคามกับหมู่บ้านชาวกูยกลุ่มอื่นที่อยู่อาศัยติดพื้นที่มาแล้วเนิ่นนานนั่นเอง

ชาวกูยกลุ่มใหม่นี้ มีอาชีพจับช้างป่า และสามารถฝึกช้างให้เชือกฟาง และเลี้ยงช้างไว้ใช้งานต่าง ๆ ในบ้านได้ด้วยวิธีการเลี้ยงช้าง ฝึกช้าง และดูแลช้าง ตามแนวทางที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องนับได้หลายร้อยปีแล้วเป็น “คชศาสตร์ชาวกูย” ที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และด้วยความสามารถพิเศษยิ่งใหญ่นี้เอง ที่ทำให้ชาวกูยกลุ่มนี้ได้ใช้โอกาสพลิกกายเป็นทหารหาญ ช่วยในการทำศึกสงคราม ป้องกันอธิราชศัตรู และขยายขอบเขตพลาณาภาพของชาติไทยออกไปจนเกริกไกร ทำให้แผ่นดินอีสานใต้ของสยามมีชาวชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มเติมรวบรวมผู้คนกันได้มากขึ้น อาทิ ชาวขแมร์สุรินทร์ ชาวเยอ และชาวลาว เป็นต้น

ชาวกูย กลุ่มนี้ คือ ชาวกูยอาเจียง หรือ ชาวกูยเลี้ยงช้าง ซึ่งได้ดำรงรักษาสืบทอดมรดกภูมิปัญญาการจับช้าง เลี้ยงช้าง อันเป็นคชศาสตร์ชาวกูยเอาไว้ได้อย่างน่าอัศจรรย์ เพราะชาวกูยไม่ได้มีตัวอักษรหรือตัวหนังสือเขียน สำหรับไว้ใช้บันทึกและถ่ายทอดคชศาสตร์นี้ การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำมาแต่เพียงด้วยการบอกเล่า การทำให้ดู และให้ลงมือทำตามเข้าไปซ้ำมาในระบบครอบครัวของชาวกูย เพียงเท่านั้น

วันนี้ กระทรวงวัฒนธรรม ประกาศยกย่องให้ คชศาสตร์ชาวกูย มีความสำคัญเป็นหนึ่งในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ จึงถึงเวลาสมควรที่คนไทยทั้งชาติจะมาร่วมกันสรรเสริญสดุดี และรำลึกถึงคุณค่าความดีของเหล่าน้องพี่ชาวกูยอาเจียงทั้งหลายที่ได้เพียรพยายามเก็บรักษามรดกชิ้นนี้ไว้ให้เป็นสมบัติของลูกหลานไทยสืบไปภายหน้า ด้วยการบันทึกถึง ช่วงเวลาการดำรงอยู่ของพี่น้องชาวกูยเลี้ยงช้างวันนี้ไว้ เพื่อให้เป็นหลักฐานความสำคัญปรากฏต่อไป

« ชาวกูยเลี้ยงช้าง หมู่บ้านช้างสุรินทร์ เลี้ยงช้างไว้เป็นดังสัตว์เลี้ยงในบ้าน
ภาพ : สราวุธ หวานเสริญ

⤴ มัคท่องเที่ยว เพลิดเพลินกับช้าง
ที่ลานกางเต็นท์ คชอาณาจักร ริมลำน้ำชี
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

ชาวชาติพันธุ์กวย

นามเรียกขานชาวชาติพันธุ์กวย วันนี้ อาจเรียกแตกต่างกันออกไปได้ตามแต่ละความนิยมในพื้นที่ เช่น โกย กวย ส่วย กุย เยอ และบรู ข้อสรุปให้ใช้คำว่า กุย เป็นชื่อหลักของชาวชาติพันธุ์นี้ เพิ่งเกิดขึ้นโดยมติที่ประชุมของ ชมรมกวยแห่งประเทศไทย ใน พ.ศ. 2557

ในอดีตสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ชาวสยาม หรือคนไทยเรา เรียกชาวกวยตามชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ ว่า ส่วย อันมีที่มาจากชาวกวยมีหน้าที่ส่ง ส่วย อันเป็นภาษีของรัฐชนิดหนึ่ง ส่วย อาจจะเป็นเงินหรือเป็น พืช สัตว์เลี้ยง หรือ ของป่า ก็ได้ แม้กระทั่งเป็นตัวคนมีชีวิตก็ยังมี ทั้งนี้ตามแต่รัฐสยามจะกำหนดประเภทของส่วยขึ้นในแต่ละโอกาส

คนลาว เรียกชาวกวยว่า ข่า มาจาก ข้ำ หรือ ขี้ข้ำ ส่วนชาวขแมร์ในอดีต เรียกชาวกวยว่า ขแมร์โบราณ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวกวยนี้เป็นชาวท้องถิ่นซึ่งมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักเป็นแหล่ง และอยู่ ณ ที่ที่เคยอยู่นี้มาแล้วเป็นเวลาเนิ่นนาน

สำหรับประเทศไทย ชาวกวย คือกลุ่มชาวชาติพันธุ์พื้นฐานซึ่งอยู่อาศัยมายาวนานนับพันปีบนแผ่นดินอีสานใต้ พื้นที่อันปัจจุบันเป็น จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และนครราชสีมา อยู่มาาก่อนที่จะมี ชาวลาว ชาวขแมร์ และชาวไทยสยามมาอยู่อาศัยร่วมด้วยเสียอีก มีข้อที่น่าสงสัยและยังไม่มีคำตอบว่า กลุ่มชนที่สร้างสรรค์ภาพวาดลายเส้นสีแดงไว้บนผนังผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นภาพการประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ หรือกลุ่มชนที่สร้างลายเขียนสีบนหม้อไหบ้านเชียง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นภาพของ ผีขัวญ และกลุ่มชนที่สามารถทำการหลอมเหล็กนำมาใช้ทำภาชนะต่าง ๆ ในอีสานโบราณนั้น จะพัฒนาขึ้นมาเป็นชนกลุ่มไหน จะเป็นกลุ่มชาวกวยนี้ได้หรือไม่

เพราะสิ่งสำคัญอันโดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวกวยก็คือ การถลุงเหล็ก เพื่อนำมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ มาแต่โบราณกาล และมีแต่ชาวกวยนี้แหละ ที่มีชีวิตอยู่ใกล้ ๆ กับธรรมชาติป่าเขามาก จนสามารถได้ลูกช้างป่ามาเลี้ยงเป็นช้างบ้าน และต่อยอดภูมิปัญญาจนสามารถนำช้างบ้านออกไปจับช้างป่า แล้วนำกลับเข้ามาฝึกมาเลี้ยงเป็นช้างบ้านอีกครั้งได้สำเร็จ และสามารถส่งทอดสืบทอดภูมิปัญญานี้จากอดีตอันไกลโพ้น จนมาถึงยุคปัจจุบัน โดยชาวกวยนี้ได้มีภาษาเขียนเพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของชาติพันธุ์ตนเองนี้เอาไว้เสียด้วยซ้ำ

« ขบวนรำบูชาพระธาตุห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ สักการะสถานสำคัญของพี่น้องชาวกวย
ภาพ : suศักดิ์ มงคลสินธุ์

แต่อาจเป็นเพราะภูมิปัญญาสำคัญสองอย่างนี้อีกนั่นแหละ ที่ชาวกวยจึงถูกหมายตา หรือ ถูกมอบหมาย โดยกลุ่มคนข้างเคียงที่มีจำนวนผู้คนมากกว่า สร้างกองทัพที่ใหญ่โตกว่า สามารถ ผูกกายผูกใจชาวกวยให้ช่วยทำงานให้ได้อย่างหลากหลาย ในยุคแห่งอารยธรรมขอมที่รุ่งเรืองขึ้น ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา ปราสาทขอมถูกสร้างขึ้นนับร้อยแห่งด้วยหินที่สกัดออกจาก ธรรมชาติโดยเครื่องมือเหล็กของชาวกวย และด้วยการขนส่งหินหนักเป็นต้น ๆ ด้วยพลังช้างสาร ที่ควบคุมโดย ชาวกวย

ในวันนี้ พื้นที่อยู่อาศัยของชาวกวยไล่เรียงตั้งแต่ จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ในประเทศไทย จังหวัดบันทายมีชัย เสียมเรียบ อุดรมีชัย พระวิหาร และรัตนคีรี ในประเทศกัมพูชา แขวงจำปาสัก อັตตปือ เซกอง สาละวัน คำม่วน สวันนะเขต และ บริคำไซ ในประเทศ สปป.ลาว และจังหวัดคอนทุม กวางนาม ในประเทศเวียดนาม ทั้งหมดเป็น ประชากรชาวชาติพันธุ์กวย รวม ๆ กันมากกว่า 5 ล้านคน

หากพิเคราะห์ดูก็จะพบว่า พื้นที่ที่มีชาวกวยอยู่อาศัย จะเป็นพื้นที่ตรงกึ่งกลางของภูมิภาค อูษาคเนย์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาคพื้นทวีป เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นป่าดงพงไพรเชื่อมต่อติดกัน เป็นผืนป่าของภูมิภาคขนาดมหึมา หากแต่ในปัจจุบัน ผืนป่าใหญ่แห่งนี้กลับถูกขีดคั่นด้วยเส้นแบ่ง พรมแดนออกเป็นประเทศต่าง ๆ 4 ประเทศ ข้างต้น และเป็นพื้นที่ที่ถูกความเจริญของโลกปัจจุบัน ค่อย ๆ เปลี่ยนป่าให้เป็นบ้านเป็นเมืองไปมากขึ้นทุกขณะ และพร้อม ๆ กันก็ค่อย ๆ เปลี่ยน เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวกวยให้เป็นที่ไปตามวัฒนธรรมของเจ้าของประเทศนั้นไปเรื่อย ๆ

ในวันนี้ในประเทศไทยยุคประชาธิปไตย คนไทยเราเรียกชาวชาติพันธุ์กลุ่มนี้เปลี่ยนจาก ส่วยมาเป็น ชาวกวย ใน สปป. ลาว เปลี่ยนจากซาไปเป็น ชาวลาวเทิงกลุ่มหนึ่ง และในกัมพูชา เรียกว่า จนเจียดเดิม หรือ ชนชาติเดิม สถานภาพของ ชาวกวย วันนี้ โดยเฉพาะชาวกวยในประเทศไทย เป็น เสรีชน เสมอภาคกับชาวชาติพันธุ์ต่าง ๆ และด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันในการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือปรับระดับสถานะและฐานะของผู้คนอย่างเกือบจะเท่าเทียมกัน วันนี้ชาวกวย จำนวนมากจึงมีสถานะเป็นปัญญาชน ข้าราชการ ครูอาจารย์ หมอ วิศวกร นายช่าง พ่อค้าวาณิชย์ ต่าง ๆ หลากหลาย และ จำนวนมากกว่าก็จะเป็นเกษตรกร ร่วมทำงานสร้างสรรค์ชาติไทยอยู่ใน ขนบพหุของทั้งห้าจังหวัดอีสานใต้ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี เท่าเทียม กับชาวชาติพันธุ์อื่น ๆ อย่างถ้วนหน้า

➤ จินตภาพ ขบวนอพยพของชาวกูยเลียงซ่าง มาปักหลักลง ณ ลุ่มน้ำลำชี ปาดงภูดิน
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

1. พี่น้องชาวกูย ในวันพิธีกรรมสำคัญ
2. หน้าปราสาทห้วยทับทัน จ. ศรีสะเกษ
- ภาพ : อภินันท์ บัวหัทธิต์
2. การแต่งกาย ในวันพิธีกรรมสำคัญ
- ตามแบบอย่างของชาวกูย
- ภาพ : มบุญรัตน์ รุ่งสุขศรี

➤ จินตภาพ หัวหน้าชาวภูย นำขบวนอพยพเข้ามาเลือกเอาพื้นที่ป่าลุ่มลำชี เป็นที่อยู่อาศัยในอดีต
ภาพ : สุนศักดิ์ มงคลสินธุ์

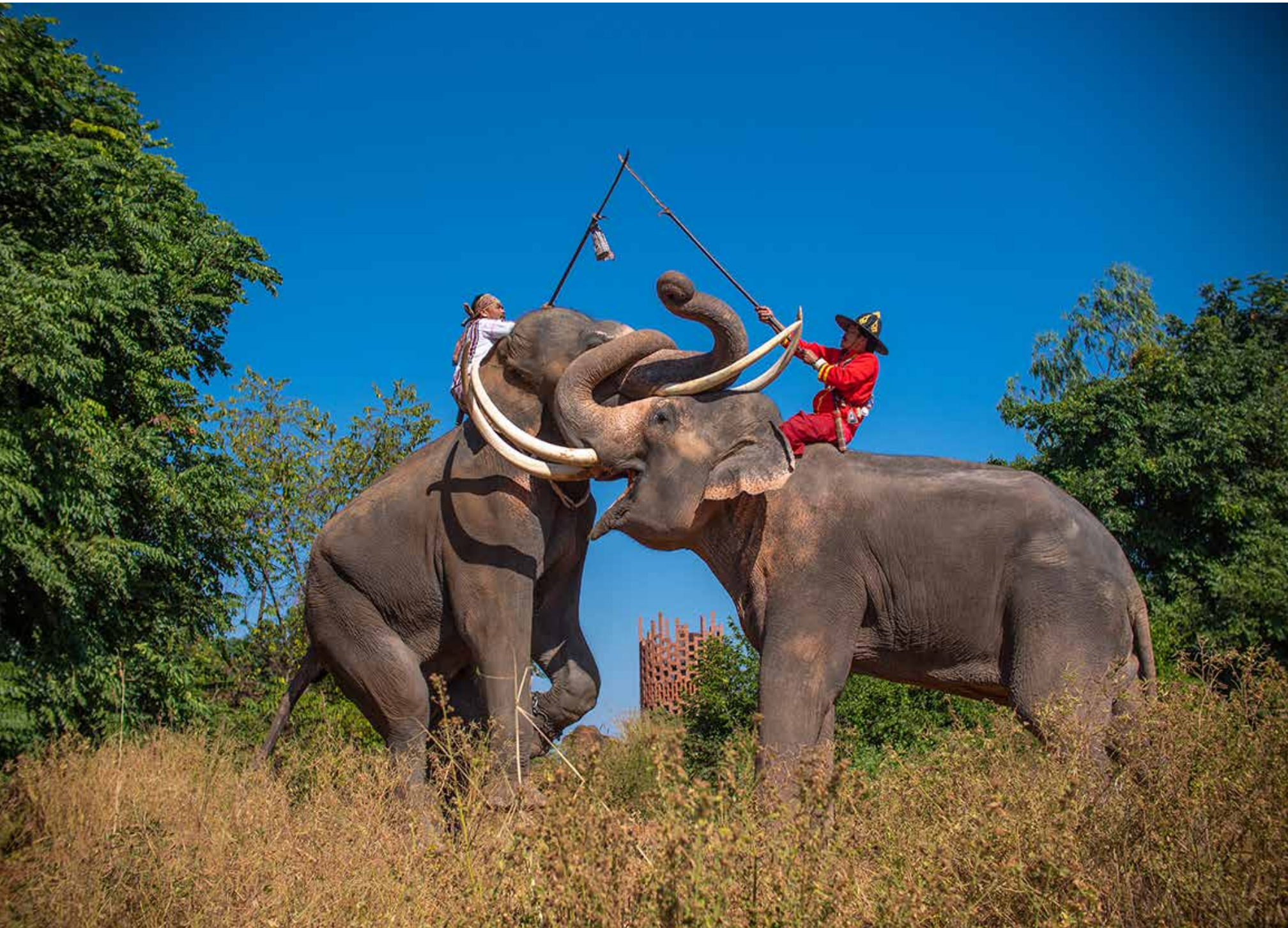

1 2
3

1. ร่องรอยกาลเวลาบนใบหน้าหมอช่าง ดูกล้ายผิวหนังช้างจริง ๆ
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา
2. จินตภาพ การแต่งกายของชาวภูเขาเผ่าในอดีต
ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์
3. วิถีช้างกลางป่าดงภูดิน
ภาพ : สราวุธ หวานเสร็จ

⤴ ในอดีต ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวช่างสุรินทร์
คือส่วนหนึ่งของพลาญภาพเกรียงไกรของ กองทัพสยาม
ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์

⤴ ในอดีต ชาวช้างสุรินทร์ มีความสามารถในการฝึกช้างทำสงครามด้วยเช่นกัน
ภาพ : วโรลพ แก้วใส

⤴ จินตภาพ การกระทำยุทธหัตถี ของสมเด็จพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชา ในงานช้างสุรินทร์
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

นิทานชาวกูย

กาลครั้งหนึ่ง สมัยเมื่อผู้คนยังไม่มีภาษาเขียน ชายหนุ่มเป็รื่องปราชญ์ 4 คน เป็นตัวแทนของ 4 กลุ่มชน พวกเขาเดินทางเข้าป่าแสวงหาภาษาเขียน ของกลุ่มตน จนทั้งหมดได้ไปพบพระอินทร์ ในรูปลักษณะของชายชรา ทรงภูมิปัญญา ชายชรา นั้นได้ให้ชายทั้ง 4 เข้าไปในป่าหาเครื่องมือมาใช้เขียน เป็นภาษา ในเวลาที่กำหนด

ชายสามคน ได้ไม้กระดานมาคนละแผ่น แต่ชายคนที่สี่ โชคร้าย ได้มาแค่หนึ่งสั้วแห่งผืนหนึ่ง คำคั้นนั้น พระอินทร์จึงสอนให้ชายทั้งสี่เขียนภาษา ที่แตกต่างกันไป ชายคนที่หนึ่ง เขียนบนไม้กระดานเป็น ภาษาไทย ชายคนที่สอง ที่สาม ก็เขียนบนไม้กระดานเป็น ภาษาลาว และ ภาษาเขมร ตามลำดับ ส่วนชายคนที่สี่เขียนเป็น ภาษากูย

เมื่อสอนจบ พระอินทร์ได้บอกให้ทุกคนจดจำ และนำตัวอักษรที่ได้นั้น ไปสั่งสอนลูกหลานต่อไป คำคั้นนั้นชายทั้งสี่แยกย้ายกันไปหลับนอน ก่อนนอน ชายคนที่สี่ ด้วยความกังวลระมัดระวัง จึงเอาหนึ่งสั้วขึ้นไปแขวนไว้บนซื่อ หลังคาห้อง

พอเช้าตื่นขึ้นมา ชายสามคนแรกแบกไม้กระดานมาบอกลา แล้วแยกย้ายกันกลับบ้านเมืองของตน แต่ชายคนที่สี่กลับสาละวนหาหนึ่งสั้วของตัวเอง ไม่พบ แต่ในที่สุดจึงไปเจอว่า หม่าป่าได้เข้ามาขโมยหนึ่งสั้วของตนไปก่ดกิน เสียแทบหมดสิ้น เหลือเศษเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย มีอักษรเหลือแค่ ตัว จ. ตัวเดียว

ชายคนที่สี่ จึงเอาตัว จ. เป็นอักษรหลักในภาษาของตน เช่น จอ แปลว่า หม่า เจา แปลว่า มา จา แปลว่า กิน จิม แปลว่า หมด จึงเป็นประโยคที่ชาวกูย ต่อมา เล่าสู่กันฟังอย่างไม่รู้จบ คือ “จอ เจา จา จิม” หมายถึง หม่า มา กิน หมด ภาษากูยจึงไม่มีภาษาเขียนมานานนับแต่อดีตจนปัจจุบัน

หากแต่ในวันนี้ เมื่อชาวกูยในประเทศไทยได้รับการศึกษาสูงขึ้น และตามแบบแผนการปกครองประชาธิปไตยที่ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน จึงมีชาวกูยผู้มีการศึกษา ได้คิดค้นภาษาเขียนของชาวกูยขึ้นใหม่ได้สำเร็จ และวันนี้ก็ได้จารึกภาษาเขียนกูยนี้ไว้ในสถานที่สาธารณะคือที่ วัดป่าอาเจียง เพื่อให้ผู้สนใจได้รับรู้ว่า ชาวกูยก็มีภาษาเขียนกับเขาด้วยเหมือนกัน หากแต่ภาษาเขียนของชาวกูยนี้ยังไม่อาจจะประเมินได้แน่ชัดว่า จะมาเข้าไปจนเกินกาลหรือไม่ เพราะจนบัดนี้หลายปีแล้วภาษาเขียนใหม่ของชาวกูยก็ยังเป็นภาษาที่หาผู้คนสนใจเรียนรู้ได้ยากยิ่ง

การแสดงรำอาเจียง ของชาวกูยเลียงซ่าง ซึ่งดัดแปลงมาจาก รำแกลมอ
กระบวนการหลักของชาวกูย ที่ใช้ในกระบวนการต่าง ๆ หลากหลาย
โดยเฉพาะ กระบวนการทรงเจ้า และ นำบัตร์รักษาผู้ป่วยในครอบครัว
ภาพ : อภินันท์ บัวหัทธิต์

ชาวกวย ในประวัติศาสตร์ การสร้างชาติไทย

ชาวกวย มิใช่จะมีเพียงกลุ่มเดียวแต่มีหลากหลายกลุ่ม มีชื่อเรียกขานแตกต่างกันไป เช่น กวย กวย โกย เยอ และบรู เป็นต้น ชาวกวยมีทั้งชาวกวยที่ เลี้ยงช้าง และไม่ได้เลี้ยงช้าง แต่ประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรมเป็นหลัก ในขณะที่ชาวกวยที่ไม่ได้เลี้ยงช้างตั้งรกรากอยู่อาศัยเป็นชุมชนหมู่บ้านมากมายแล้วบนแผ่นดินอีสานใต้มาช้านานนับพันปี แต่ชาวกวยเลี้ยงช้างกลุ่มหนึ่ง กลับเพิ่งปรากฏตัวขึ้นในหน้าประวัติศาสตร์สยามประเทศว่า มีถิ่นที่อยู่อาศัยในเขตป่าเขาของแขวงจัมปาสัก ประเทศ สปป. ลาวในปัจจุบัน ซึ่งในอดีตตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาพื้นที่นี้ก็เพิ่งจะเป็นบ้านเป็นเมืองอันสืบเนื่องจากความแตกแยกของรัฐลาวออกเป็นสามอาณาจักรนั่นเอง

การเกิดขึ้นของแขวงจัมปาสัก อาณาจักรที่ 3 ของแผ่นดินลาว ก่อให้เกิดผลสะท้อนกับบรรดาชาวป่าที่อยู่อาศัยในแถบที่ราบสูงบอลละเวน ซึ่งเป็นดินแดนป่าเขาเป็นแผ่นดินของชาวชาติพันธุ์ หรือที่ชาวลาวเรียกว่า ชาวข่า หรือลาวเทิงเผ่าต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวกวยซึ่งมีความสามารถในการจับช้างป่าจนกลายเป็นอาชีพ และมีช้างเป็นสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้านจำนวนมาก

อาณาจักรแขวงจัมปาสัก ได้แผ่อำนาจเข้าไปควบคุมชาวกวยบังคับให้ส่งส่วยหรือภาษีเป็นช้าง ดังความสามารถพิเศษที่ชาวกวยกลุ่มนี้มีอยู่ ดังนั้นด้วยความที่มีจำนวนผู้คนน้อยกว่า ชาวกวย จึงไม่มีทางปฏิเสธการร้องขอ หนทางเดียวที่เหลืออยู่คือการหลบหนีออกจากเขตอำนาจของแขวงจัมปาสัก จึงมีการอพยพครั้งสำคัญของชาวกวยเลี้ยงช้างกลุ่มนี้ หลบหนีอำนาจของจัมปาสักข้ามแม่น้ำโขง ตรงที่เรียกกันว่า โขงเจียง หรือ โขงเจียม และข้ามแม่น้ำมูล เข้าสู่พื้นที่ที่เป็นเขตอำนาจของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยชาวกวยเลี้ยงช้างที่อพยพเข้ามาใหม่ได้เข้าไปอยู่ร่วมกับชาวกวยที่อยู่อาศัยในพื้นที่นี้มาก่อน และยังคงดำรงชีพอยู่อาศัยอย่างสงบสุขในพื้นที่นี้ต่อมา

กระบวนพ็อนมู๊ดมัด ในภาษากูย หรือรำมะมัวด ในภาษาเขมร หรือรำแม่ดในภาษาไทย เป็นกระบวนรำของร่างทรง เป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมความเชื่อเฉพาะของชาวกูยเลี้ยงช้าง ภาพ : อภินันท์ บัวหูกดี

และแล้วความเปลี่ยนแปลงยิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง ก็เกิดขึ้นในรัชสมัย สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ปลายกรุงศรีอยุธยา ประมาณปี พ.ศ. 2301-2310 พระยาช้างเผือกแตกโรงหลุดหนีมาทางอีสานใต้ เข้ามาใน เขตดูแลของเจ้าเมืองพิมาย จนเข้ามาถึงถิ่นที่อยู่ของชาวกูยเลี้ยงช้าง

เจ้าเมืองพิมาย พาคณะติดตามช้างเผือกมาพบกับหัวหน้ากลุ่ม ชาวกูย จากบ้านกุดหวาย เมืองสิง คือ เชียงสี บ้านคูปะทาย คือ เชียงปุม บ้านอ้อจะปึง คือ เชียงฆะ และบ้านลำดวน คือ เชียงขัน หัวหน้ากลุ่มชาวกูย ทั้ง 4 คน เป็นญาติพี่น้องกัน ทั้งหมดได้รวมกำลังช่วยคณะติดตามช้าง จนจับช้างเผือกได้ที่ใกล้เมืองจัมปาสัก ส่งคืนถวายสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์ อมรินทร์ มีความดีความชอบจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “หลวง” และเติบโตต่อไป เป็น “พระ เป็น พระยา” ตามลำดับ

เชียงสี บ้านกุดหวาย ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็น หลวงศรีนครเตา ไปจนถึง พระยาศรีนครเตา บ้านกุดหวาย ได้รับการยกฐานะเป็น เมือง รัตนบุรี

เชียงปุม บ้านคูปะทาย ขึ้นเป็น หลวงสุรินทร์ภักดี และเป็น พระยา สุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง ส่วนบ้านคูปะทาย ขยายเป็น เมืองปะทายสมันต์ และพัฒนาเป็น จังหวัดสุรินทร์ ต่อมา

เชียงฆะ บ้านอ้อจะปึง เป็น หลวงเพชร และเป็น พระสังฆะบุรี ศรีอ้อจะ บ้านอ้อจะปึง เติบโตเป็น เมืองสังขะ

ส่วน เชียงขัน บ้านลำดวน เป็น หลวงสุวรรณ และเป็น พระยา ไกรภักดีศรีลำดวน บ้านลำดวน ยกฐานะให้เป็น เมืองชูขันธุ์ ซึ่งต่อมา จะย้ายที่ตั้งเมือง และยกเมืองขึ้นเป็น จังหวัดศรีสะเกษ

ทั้งสี่เมืองใหม่หมาด ๆ นี้ ให้เจ้าเมืองพิมายทรงอำนาจปกครอง นับเป็นเมืองแรก ๆ ชายขอบชั้นตีสี่มาของ กรุงเทพฯ ในสมัยต้นกรุง รัตนโกสินทร์ ด้านอีสาน เป็นเมืองปะทะซึ่งหน้ากับอำนาจลาวทางเหนือ ข้ามลำน้ำมูล และอำนาจขแมร์ทางใต้เชิงเขาพนมดงรักอย่างเข้มแข็ง

งานประเพณีแซนโดนตา หรือเซ่นไหว้ตายายของอำเภอบุขันธ์ เป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความรำลึกถึงบรรพบุรุษ โดยเฉพาะพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองบุขันธ์ในอดีต
ภาพ : อภินันท์ บัวหัทธิต์

พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง

พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง ชื่อเดิมว่า เชียงปุม เป็นหนึ่งในผู้นำกลุ่ม ชาวภูยเลี้ยงช้าง ซึ่งอพยพข้ามโขง หนีภัยลาวจัมปาสัก มาตั้ง .. บ้านเมืองที่ .. สมัยที่ยังไม่มีเมืองสุรินทร์ ในรัชสมัย สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ แห่งกรุงศรีอยุธยา

ปลายรัชสมัย ช้างเผือกแตกโรงหนีเข้าป่ามาทางอีสานใต้ มีขุนนางคุมทหารหลวงออกติดตามช้างมาด้วย เชียงปุม กับพี่น้องชาวกูยนายบ้าน รวม 6 คน ได้อาสาการนี้ช่วยจับช้างเผือกได้สำเร็จ จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหลวงสุรินทร์ภักดี พร้อมยก บ้านเมืองที่ ขึ้นเป็นเมืองชื่อ ปะทายสมันต์ เป็นเมืองใหม่ชายขอบราชอาณาจักรมาตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

เชียงปุม เป็นคนดีมีฝีมือ รวบรวมผู้คนได้ รวมช้างได้ ผู้คนที่นี่จึงเป็นกำลังรบที่มีพละนภาพ รัชกาลที่ 1 ตั้งแต่ครั้งที่ยังเป็น เจ้าพระยาจักรี ได้เข้ามารวบรวมกำลังที่นี้ผนวกรวมเข้ากับกองทัพสยาม ทำศึกสงครามกับลาวและขแมร์จนขยายราชอาณาจักรรัตนโกสินทร์ออกไปได้กว้างไกล

พ.ศ. 2386 เจ้าพระยาบดินทรเดชา ได้มีตราถึงเมืองนครจัมปาสักและหัวเมืองฝ่ายตะวันออก เช่น สุรินทร์ ชูชันธ์ สังฆะ ร้อยเอ็ด และสุวรรณภูมิ เกณฑ์กองทัพไปสมทบกับกองทัพกรุงเทพฯ ที่เมืองอุดรมีชัย เพื่อทำสงครามกับญวน ในช่วงรัชกาลที่ 3 ที่มีศึกบริเวณชายแดนขแมร์ ลาว หลายปีติดต่อกัน กองทัพเมืองสุรินทร์ สังฆะ และชูชันธ์ ที่ยกไปช่วยรบทุกครั้งต่างมีความดีความชอบ เจ้าเมืองได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พระยา” ทั้งสามเมือง

หลวงสุรินทร์ภักดี ต่อมาจึงได้รับสถาปนายศเป็น พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง และ บุตรหลานก็ได้รับพระราชทานสืบเชื้อสายเป็นข้าราชการสืบสายกันต่อ ๆ มา และเมืองปะทายสมันต์ ก็ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นเมืองสุรินทร์ เติบโตเรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน

« อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง อดีตหัวหน้าชาวกูย ซึ่งได้รับความดีความชอบแต่งตั้งขึ้นเป็นเจ้าเมืองสุรินทร์ ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และสืบสายตระกูลเป็นเจ้าเมืองต่อ ๆ มา ภาพ : ประยงค์ ช่างเกวียน

พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา บริเวณที่เป็นเขตจังหวัดศรีสะเกษและสุรินทร์ในปัจจุบันนี้ เดิมเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาวชาติพันธุ์กวย และขแมร์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดง จนถูกเรียกภายหลังว่าพื้นที่ เขมรป่าดง มีชุมชนสำคัญ ชุมชนหนึ่งคือ บ้านปราสาทสี่เหลี่ยมโคกลำดวน

ปีพุทธศักราช 2302 รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ แห่งกรุงศรีอยุธยา พญาข้างเผือกได้แตกโรงเข้าป่าไปในเขตภูเขาพนมดงรัก จึงโปรดเกล้าฯ ให้นายทหารสำคัญนำไพร่พลออกติดตาม ได้รับการช่วยเหลือจาก ตากะจะ หัวหน้าชาวกวยบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมโคกลำดวน และเชียงขัน ร่วมกับนายบ้านชาวกวยคนอื่นอีกคือ เชียงปุมแห่งบ้านเมืองที่ เชียงสีแห่งบ้านกุดหวาย เชียงฆะแห่งบ้านอัจจะปะนึ่ง และเชียงไซแห่งบ้านจาระพัต ออกติดตามจนสามารถจับพญาข้างเผือกได้ พระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ ตากะจะ เป็นหลวงแก้วสุวรรณ ตำแหน่งนายกองหัวหน้าหมู่บ้าน และเชียงขัน เป็นหลวงปราบ ผู้ช่วยนายกองหัวหน้าหมู่บ้าน

ปีพุทธศักราช 2306 หลวงแก้วสุวรรณ ได้นำเครื่องบรรณาการถวายพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงศรีอยุธยา จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมโคกลำดวนขึ้นเป็น เมืองขุขันธ์โปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์ หลวงแก้วสุวรรณ ให้เป็น พระไกรภักดีศรีนครลำดวน เจ้าเมืองขุขันธ์

หลังสถาปนากรุงธนบุรีเป็นพระนครหลวงของคนไทยมั่นคง ทางฝ่ายลาวเกิดการทะเลาะเบาะแว้งแตกแยก จนลาวฝ่ายพระวอ พระตา ถูกไล่ล่าเอาชีวิตจึงขอมาขึ้นกับไทย แต่ก็ยังถูกติดตามราวไม่เว้น พุทธศักราช 2319 -2321 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจักรี (ทองด้วง) ไปทำศึกสงครามกับเวียงจันทน์ พระยาจักรีจึงเกณฑ์พลเพื่อนเก่าคราวจับข้างเผือกในเขตนี้ไปเป็นกองทัพชาวกวยเข้าช่วยรบ ด้วยเคยเห็นฝีมือและทำให้มีกองทัพข้างพิเศษกองใหญ่เพิ่มเติมเข้าร่วมทำการรบอีก

พระไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ) เป็นนายทัพคนหนึ่งซึ่งสำแดงความสามารถให้ประจักษ์ช่วยทำการรบอย่างเข้มแข็งจนได้รับชัยชนะทุกครั้ง จึงโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน ได้แบ่งครัวชาวลาวเวียงจันทน์มากระจายอยู่รายรอบเมืองขุขันธ์เป็นกำลังเมืองมาไม่น้อย

ปีพุทธศักราช 2440 โปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงตำแหน่ง เจ้าเมืองขุขันธ์ เป็นผู้ว่าราชการเมืองขุขันธ์ แต่เมื่อ พ.ศ. 2449 มีการย้ายศาลากลางเมืองขุขันธ์ ไปตั้งบริเวณศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ แต่ยังคงใช้ชื่อ ศาลากลางเมืองขุขันธ์ เปลี่ยนชื่ออำเภอขุขันธ์ เป็นอำเภอห้วยเหนือ พ.ศ. 2450 ยุบเมืองศรีสะเกษและเมืองเดชอุดมโดยให้อำเภอที่ขึ้นกับเมืองทั้งสองไปขึ้นกับเมืองขุขันธ์ พ.ศ. 2459 โปรดเกล้าฯ เปลี่ยนชื่อเมืองขุขันธ์ เป็นจังหวัดขุขันธ์ และพ.ศ. 2481 เปลี่ยนชื่อจังหวัดขุขันธ์ เป็นชื่อจังหวัดศรีสะเกษ

แม้เมืองขุขันธ์จะถูกทางการกรุงเทพฯ ยกฐานะเมืองศรีสะเกษให้ใหญ่กว่า แต่ที่เมืองขุขันธ์เดิม ก็ยังมีการจัดพิธีใหญ่ เช่นไหว้บรรพบุรุษสำคัญคือ พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน เป็นพิธีแซนโฎนตา ของเมืองขุขันธ์ และจังหวัดศรีสะเกษมาเป็นประจำทุกปี

⤴ ขบวนรำบวงสรวง พระยาสุรินทรภักดีศรีนครนรงค์างวาง ชาวเมืองสุรินทร์
นั่งพักรอความพร้อมก่อนเริ่มการแสดง
ภาพ : ประสงค์จิต บุตรสาลี

คชศาสตร์ชาวกูย

จากหลักฐานตราประทับรูปช้าง ที่เป็นช้างเอเชียมีผ้าปูบนหลัง พบที่ เมืองโมเฮนโจดาโร และฮาร์ปพา ในอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุเมื่อราว 2,000 ปีก่อนคริสตกาล ทำให้เชื่อได้ว่า ชาวอินเดียน่าจะมีการเลี้ยงช้างและฝึกช้างไว้ใช้งานแล้วตั้งแต่ครั้งกระโน้น

ต่อมาในสมัยพระเวทของอินเดีย (600-1,500 ปีก่อนคริสตกาล) ในคัมภีร์ยชุรเวทได้กล่าวถึง “หัสทิพ” (Hastipa) หมายถึงความรู้อะไรบางอย่าง ส่วนในคัมภีร์อาถรรพเวท มีตอนที่ว่าด้วยการฝึกช้างป่าเพื่อนำมาใช้งาน ทั้งการฝึกขี่ การล่าม และการใช้ช้างเป็นพาหนะ

เชื่อกันว่า ชาวอินเดียเริ่มมี “ตำราคชศาสตร์” ขึ้นเป็นชนชาติแรกในทวีปเอเชียและในโลก โดยเมื่อมีการจับช้างป่าและนำมาฝึกฝนเลี้ยงดู พรหมณ์เป็นผู้รวบรวมความรู้ต่าง ๆ แล้วจดบันทึกเป็นตำราไว้ เรียกว่า “ตำราคชศาสตร์” จากนั้นจึงได้แพร่หลายต่อมาอย่างแวงแคว้นต่าง ๆ ในดินแดนอุษาคเนย์

ตำราคชศาสตร์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ “ตำราคชลักษณะ” พรรณนาความว่าด้วยรูปร่างลักษณะของช้างตระกูลต่าง ๆ เพื่อให้รู้ถึงลักษณะช้างดี ช้างร้าย พร้อมทั้งคุณและโทษตามลักษณะช้าง และตำราคชกรรม พรรณนาความว่าด้วยการจับช้าง วิธีฝึกหัดช้าง รักษาช้าง มนต์คาถากำกับช้าง และระเบียบพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับช้าง

ในศาสนาพรหมณ์ พระพิฆเนศ โอรสของพระศิวะ ผู้มีพระเศียรเป็นช้าง และมีพระวรกายอ้วนใหญ่ตั้งรูปร่างของช้าง พระองค์คือ เทพเจ้าแห่งช้าง คือบรมครูช้าง ซึ่งเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นจากดอกบัวซึ่งผลัดต้นและดอกใบจากพระนาภีแห่งองค์พระวิษณุ ครั้งเมื่อบรรทมเหนื่อนั้นตนนาคราช บัลลังก์ ณ เกษียรสมุทร

◀ จินตภาพ ขบวนช้างออกจับช้างป่าของชาวกูยในอดีต
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

เมื่อพระวิษณุตื่นขึ้นจากบรรทม ได้ถวายเป็นดอกบัวนั้นแต่พระศิวะ หรือพระอิศวร พระศิวะเจ้าจึงแบ่งดอกบัวทั้งหมดแก่พระพรหม พระวิษณุ พระเพลิง และพระองค์เอง แล้วเทพเจ้าทั้งสี่ จึงร่วมกันสำแดงปาฏิหาริย์ รังสรรค์ช้างให้เกิดขึ้นในโลกมนุษย์และ สวรรค์ อุบัติเป็นช้าง 4 ตระกูลใหญ่ อิศวรพงษ์ คือช้างซึ่งพระอิศวรรังสรรค์ เป็นช้าง ตระกูลกษัตริย์ พรหมพงษ์ ช้างซึ่งพระพรหมรังสรรค์ เป็นช้างตระกูลพราหมณ์ วิษณุพงษ์ ช้างพระวิษณุรังสรรค์ เป็นช้างตระกูลแพศย์ อัคนีพงษ์ ช้างพระเพลิงรังสรรค์ เป็นช้าง ตระกูลศูทร และยังแบ่งแต่ละพงศ์ช้างออกไปอีกเป็นช้างหลากหลายหมู่ ดังตำราคชลักษณ์ อินเดียนได้พรรณาคความไว้โดยละเอียด อาทิ ช้างหมู่ฉัททันต์ ช้างหมู่บัณฑุระนาเคนทร์ แห่งตระกูลพรหมพงษ์ และช้างหมู่อ้อมจักรพาล ช้างหมู่กัณฐหัต แห่งตระกูลอิศวรพงษ์ เป็นต้น

ส่วนช้างพิเศษสุด คือ ช้างเอราวัณนั้น เป็นช้างซึ่งเกิดขึ้นจากพิธีกวนเกษียรสมุทร ซึ่งบังเกิดสิ่งพิเศษสุด 14 ประการขึ้น และช้างเอราวัณ ช้าง 33 เศียร ซึ่งเป็นช้างแห่ง หัวหน้าเทพดาทั้งปวง คือ พระอินทร์ ก็เป็นสิ่งพิเศษหนึ่งใน 14 ประการ ร่วมกับน้ำอมฤต ต้นปาริชาติ พระจันทร์ และ กลุ่มนางอัปสรฯ ซึ่งเกิดขึ้นในคราวเดียวกันนี้ด้วย

ส่วนในดินแดนอุษาคเนย์ ก่อนที่ศาสนาพราหมณ์ และพุทธจะแพร่มาถึง กลุ่มชาว ชาติพันธุ์กวย เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อยู่อาศัยติดพื้นที่มาช้านาน และมีความผูกพันกับช้าง ในหลากหลายมิติมาก่อนหน้าแล้วอย่างเป็นเอกเทศ จากหลักฐานการค้นพบทางโบราณคดี ภาพเขียนสี อย่างเช่น ภาพเขียนสีที่ผาแต้ม อุบลราชธานี ที่ใช้สีแดงเป็นหลัก อีกทั้ง การเขียนลวดลายลักษณะกันหอยสีแดงลงบนภาชนะต่าง ๆ ซึ่งขุดค้นพบที่ บ้านเชียง อุดรธานี สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า ชาวพื้นเมืองในประเทศไทย ณ ที่ต่าง ๆ หลากหลายนั้น มีศาสนาของตนที่นับถือมาก่อนหน้าการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์และพุทธอยู่ก่อนแล้ว นั่นคือ ศาสนาผีพื้นเมือง ซึ่งจะเรียกว่าอะไรก็แล้วแต่ สัจจิตต์ วงษ์เทศ นักค้นคว้าบันทึก ข้อมูลทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า ผีพื้นเมืองของชาวอุษาคเนย์ที่มีมาก่อนศาสนาอื่น ๆ อย่างพราหมณ์และพุทธจะแพร่เข้ามาคือ .. ผีขวัญ .. ซึ่งแม้ในสมัยต่อ ๆ มา ชาวอุษาคเนย์ จะยอมรับนับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธแล้ว แต่ศาสนาผีพื้นเมืองหรือ ผีขวัญ ก็ยังคง ดำรงอยู่ในศาสนาพุทธแบบไทย ๆ ซึ่งมีทั้งพุทธ พราหมณ์ และผี ปะปนกันไปอย่าง หลากหลาย และดำรงคงอยู่กระทั่งทุกวันนี้อย่างไม่เสื่อมคลาย

จึงมีความเป็นไปได้สูงว่า ชาวกวยเลี้ยงช้าง ก็จะมีศาสนาผีพื้นบ้านแห่งตนมาก่อน ที่จะมีศาสนาพุทธ และพราหมณ์แพร่เข้ามาเช่นเดียวกัน ในวรรณกรรมไทยยุคต้นกรุง ศรีอยุธยา อย่าง สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตโองการแข่งน้ำ และดุขฎิสังเวยกล่อมช้างคำฉันท์ ได้กล่าวถึงเทพองค์หนึ่ง ซึ่งไม่มีอยู่ในทั้งศาสนาพุทธ และพราหมณ์ คือ พระเทพกรรม

จินตภาพ พิธีเซ่นไหว้ปะกำ ก่อนลงมือจับช้าง >>
ภาพ : อภินันท์ บัวภักดี

การแต่งกาย เครื่องไม้เครื่องมือ และเครื่องรางของขลัง
ของชาวกูย ในการออกจับช้างป่าในอดีต
ภาพ : อภิรักษ์ บัวหูกักดี / นักพัฒนาฯ สุลสิงห์โตทอง

หรือพระกรรมบดี ซึ่งนี่น่าจะเป็นความเป็นไปได้ที่สูงว่า ศาสนาผีพื้นบ้าน
ซึ่งมีพระเทพกรรม หรือพระกรรมบดี เป็นเทพสูงสุด จะเป็นศาสนาผีของ
ชาวกูยเลี้ยงช้างมาแต่ดึกดำบรรพ์ เช่นเดียวกับ ผีขวัญ ของชาวพื้นเมือง
อุษาคเนย์ที่อื่น ๆ เพราะคำว่า พระกรรม นั้นไม่ยากที่จะกร่อน เลื่อน หรือ
เปลี่ยนลิ้น อีกนิดไปเป็นคำว่า ปะกำ ได้ง่าย ๆ

แล้วความสามารถในการจับช้างป่า และเลี้ยงช้างต่อมาของชาวกูย
เล่าจะมาจากไหน หากมิใช่รับมาจากกระบวนการจับช้าง เลี้ยงช้างของ
ชมพูทวีป ในข้อนี้หากเอาความจริงในยุคนี้ไปจับ เมื่อมีช้างมาอยู่กันมาก ๆ
ไม่ว่าจะเป็นที่ป่าเขาใหญ่ หรือป่ากุยบุรี โอกาสที่ช้างแม่ลูกจะประสบอุบัติเหตุ
ในป่า จนช้างลูกต้องพลัดจากโคลงนั้นนับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง
ในชีวิตจริงด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน ดังนั้นหากพิจารณาจากสภาพที่ตั้งของ
หมู่บ้านชาวกูย ซึ่งอยู่ใกล้กับป่าเขาในที่ราบลุ่มน้ำ อันเป็นพื้นที่ซึ่งมีช้างป่า
อาศัยอยู่แต่เดิมเป็นจำนวนมาก จึงมีโอกาสที่ชาวหมู่บ้านจะได้ลูกช้างเล็ก ๆ
ที่ประสบอุบัติเหตุในลักษณะต่าง ๆ ต้องแยกจากแม่ช้างเอามาดูแล และ
ค่อย ๆ เติบโตขึ้นในหมู่บ้านของชาวกูย ทำให้ชาวหมู่บ้านได้ค่อย ๆ เรียนรู้
ธรรมชาติของช้าง จนสามารถเรียนรู้ที่จะบังคับช้างได้ และนำไปสู่ความ
สามารถในการจับช้างป่าได้ในที่สุด และลักษณะเช่นนี้ ก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น
เป็นอย่างดีร่วมกันในชุมชนกะเหรี่ยง ทางภาคฝั่งตะวันตกของประเทศไทย
ด้วยเหมือนกัน

แต่ข้อที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวกูยอย่างยิ่งก็คือ ชาวกูยไม่มี
ภาษาเขียนเป็นของตนเอง ทำให้การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับช้างทุกด้าน
จากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นเพียงคำบอกเล่า และเป็นการส่งต่อด้วยการ
ปฏิบัติให้ดู ให้ทำตาม เรียนรู้ไปปฏิบัติไปในชีวิตจริงซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพียง
เท่านั้น ดังนั้นจึงแทบไม่มีหลักฐานใดใดชี้ชัดว่า ชาวกูยจะได้รับรู้คศาสตร์
ของชาวอินเดีย และศาสนาพราหมณ์ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคศาสตร์
พวกตนเองตั้งแต่เมื่อไร หากแต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะนิสัยเฉพาะของ
ชาวกูยเลี้ยงช้างนับแต่อดีตแม้กระทั่งในปัจจุบันก็จะพบว่า ชาวกูยจะมี
ความพร้อมในการยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังนั้นในพิธีกรรมหลากหลาย
ของคนต่างศาสนา ชาวกูย ก็แทบจะไม่มีข้อขัดแย้งหรือความขัดแย้งใดใด
ปรากฏ จึงทำให้คาดเดาได้ว่า ชาวกูยมีแนวโน้มที่จะยอมรับเอาอำนาจ

➤ กลุ่มหมอช้างอาวโสรสูงสุด 4 ท่าน ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ในวันนี้
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

เครื่องเช่นโหว้ในพิธีทำเชือกปะกำ และเชือกปะกำที่จัดทำเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว รอเข้าพิธี ประจุอาคมลงบนเชือกปะกำนั้น
จึงจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

เหนือธรรมชาติของทุก ๆ ชาติ ของศาสนาลัทธิอื่น ๆ เข้ามาเพิ่มเติมในความเชื่อของชุมชนตนได้โดยชุมชนไม่มีข้อโต้แย้งใดใดนั่นเอง ภาพข่าวเมื่อเร็ว ๆ นี้ เมื่อมีผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ท่านหนึ่งซึ่งเชื่อในลัทธิโยคี ได้นำการประกอบพิธีทางศาสนาของโยคีเข้ามามีส่วนในการทำพิธีเช่นไหว้ผีปะกำของชาวกูย เป็นพยานหลักฐานปรากฏชัดว่า หมอช่างชาวกูยก็ได้มีการโต้แย้งใดใด ผู้คัดค้านในภายหลังกลับเป็นชาวไทยเขมรสุรินทร์ในจังหวัดทั่วไปด้วยซ้ำ

ดังนั้น เมื่อคชศาสตร์ของชาวกูยได้พบกับคชศาสตร์จากอินเดีย ไม่ว่าจะด้วยวิถีทางใดก็ตาม ก็มีความเป็นไปได้อย่างยิ่งที่จะเกิดการประสานรวมคชศาสตร์อินเดียเข้ากับคชศาสตร์ของชาวกูยได้ในหลากหลายมิติ ตัวอย่างเช่น ในการออกไปจับช้างป่า อันเป็นชีวิตที่มีความเสี่ยงภัยสูงเต็มไปด้วยอันตราย หากพลาดพลั้งก็ถึงสิ้นชีวิต ทั้งเป็นกิจกรรมที่ทำได้ยาก ต้องใช้คนมาก และแบ่งหน้าที่กันทำการหลายอย่าง พนักงานจับช้างหลวง แห่งกรุงศรีอยุธยาที่ใช้คชศาสตร์อินเดีย จึงตั้งเป็น “กรมพระคชบาล” หรือที่เรียกกันว่า “กรมช้าง” มี “เจ้ากรมพระคชบาล” เป็นผู้บัญชาการทหารในกรมอีกเป็นจำนวนมาก มีชั้นยศสายบังคับบัญชาลดหลั่นกันลงไป ส่วนชาวกูยเลี้ยงช้าง ก็มี “หมอเฒ่า” หรือ “ครูบาใหญ่” เป็นผู้บัญชาการจับช้างสูงสุด รองลงมาคือ “หมอช่าง” ลำดับต่าง ๆ รองลงมาคือ “ควาญ” ผู้เป็นแรงงานทั่วไป คอยช่วยเหลือหมอช่างและครูบาใหญ่ เป็นคชศาสตร์ต่างพื้นที่ที่มีการแบ่งงานกันทำได้อย่างใกล้เคียงกันเป็นอย่างยิ่ง

การจับช้างป่า เป็นศาสตร์และศิลป์ที่ผู้คนชาวกูยเลี้ยงช้างรักษาสืบทอดกันมาช้านาน ชาวกูยเลี้ยงช้างจังหวัดสุรินทร์ เป็นคนเพียงไม่กี่กลุ่มในสยามประเทศที่รู้วิธีจับช้าง เลี้ยงช้าง และควบคุมสั่งการช้าง โดยมีคชศาสตร์ชาวกูย ศาสตร์โบราณเกี่ยวกับช้าง ซึ่งชาวกูยสามารถสืบสาน รักษาและต่อยอดสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ไม่สามารถสืบค้นได้ว่า ศาสตร์โบราณนี้จะเก่าแก่ย้อนไปได้ไกลเพียงใด เพราะชาวกูยไม่มีภาษาเขียนคอยจดบันทึกไว้ แต่ที่สำคัญวิชาช้างของชาวกูยเลี้ยงช้าง เกี่ยวข้องกับการนับถือผีอยู่แทบทุกส่วน สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่มีความต่อเนื่องมาจากยุคประวัติศาสตร์ หรือก่อนที่ศาสนาพราหมณ์ฮินดู และพุทธศาสนาจากอินเดีย จะก้าวเข้ามามีอิทธิพลเหนือผืนแผ่นดินเมืองในสยามประเทศ

คชศาสตร์ของชาวกูยเลี้ยงช้างวันนี้ จะมีลักษณะผสมผสานระหว่างพราหมณ์กับผี โดยวิชาช้างของพราหมณ์ฮินดู จะสอดแทรกเข้ามาในรูปของเทพเจ้า ซึ่งเป็นรูปเคารพอย่างสูงคือ พระพิฆเนศ และพระอินทร์ ซึ่งสถิตเป็นมิ่งขวัญอยู่บนชั้นสูงสุด แต่สิ่งที่น่าสนใจยิ่งคือ เทพเจ้าชั้นสูงเหล่านั้นแทบจะไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคนกับช้างชาวกูยเลย เนื่องจากเทพเจ้าสูงสุดนั้นมีตัวแทนซึ่งเสมือนได้รับมอบหมายให้มาจัดการเรื่องต่าง ๆ ของช้างกับมนุษย์โดยตรงอยู่แล้ว นั่นคือ พระครูปะกำ ซึ่งเป็นเทพตัวแทนที่ใกล้ชิดกับมนุษย์ และมีสิ่งซึ่งองค์พระครูได้มอบแก่มนุษย์แทนตัวอีกระดับหนึ่งก็คือ เทพอารู เพื่อใช้สำหรับทำงานกับช้างโดยตรงซึ่งได้แก่ เชือกปะกำ และขอช้าง ซึ่งการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวช้างก็จะไล่เรียงหน้าที่และพิธีกรรมขึ้นไปตามลำดับชั้น และตามลำดับความสำคัญของพิธีกรรม เช่น ควาญช้างธรรมดาคนหนึ่ง ก็จะเช่นไหว้ตรงเน้นหนักกับสิ่งซึ่งอยู่ตรงหน้าคือ ผีปะกำ อันได้แก่ ศาลปะกำ เชือกปะกำ และตะขอช้าง

ส่วนหมอช่าง ลำดับชั้นต่อไปก็จะเช่นไหว้ ผีปะกำ ศาลปะกำ เชือกปะกำ ขอช้าง และเพิ่มเติมต่อไปที่พระครูปะกำ ขยับขึ้นไปอีกชั้น และหมอช่างสูงสุด หรือครูผู้เฒ่า ก็จะเช่นไหว้ต่อเนื่องขึ้นไปถึงเทพดาสูงสุด คือ พระพิฆเนศ และพระอินทร์ ในพิธีกรรมชั้นสูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ดังนี้ เป็นต้น

ชาวกูยเลี้ยงช้าง จึงนับถือ ผีปะกำ” อันเป็นองค์ประกอบร่วมจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของผีปะกำ และความกตัญญูและเคารพต่อบรรพบุรุษของชาวกูยซึ่งเชื่อว่า บรรพบุรุษเมื่อล่วงลับไปแล้วก็จะไปสถิตร่วมเป็นผีปะกำอยู่ด้วยนั่นเอง ชาวกูยจึงใช้สิ่งซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นเครื่องมือดูแลช้าง คือ เชือกปะกำ และขอช้าง โดยความเคารพอย่างสูง ชาวช้างทุกสายตระกูลจะมีศาลปะกำตั้งอยู่ด้านหน้าของบ้านต้นตระกูล แล้วทำพิธีเช่นไหว้ผีปะกำประจำตระกูลในโอกาสต่าง ๆ เช่น การเช่นไหว้ประจำปี หรือเมื่อจะออกไปและกลับมาจากการจับช้างป่า หากคนในครอบครัวจะเดินทางไกลก็ต้องบอกกล่าวผีปะกำ เมื่อกลับมา ก็เช่นสรวงอีกครั้ง หรือในวาระที่ครอบครัวมีงานสำคัญ เช่น บวชนาค หรืองานแต่งงาน เป็นต้น อีกทั้งการสู่ขอหญิงสาวที่อยู่ในบ้านที่นับถือผีปะกำ ก็จะต้องสู่ขอและเช่นผีปะกำก่อน รวมถึงกรณีที่เกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องประกอบพิธีเช่นไหว้ด้วยเช่นกัน โดยเชื่อว่ามูลเหตุของกรณีเหล่านั้นล้วนมาจากการล่วงละเมิด หรือ ผิดผีปะกำ นั่นเอง

คำว่า “ปะกำ” ในอีกแห่งหนึ่ง เป็นคำที่ชาวกูยเลี้ยงช้าง ใช้เรียกเชือกหรือบ่วงบาศก์สำหรับคล้องช้าง โดยต้องเป็นเชือกที่ได้ประกอบพิธีประจุปะกำ คือ อัญเชิญอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีหมอช้าง และครูบาใหญ่ผู้ล่วงลับเข้าไปสถิตอยู่ในเชือกแล้วเท่านั้น ส่วนเชือกหรือบ่วงบาศก์ทั่วไปจะไม่ได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็น เชือกปะกำศักดิ์สิทธิ์ เช่น เชือกที่ผลิตขึ้นโดยวิธีการเดียวกัน แต่ผลิตขึ้นเป็นสินค้าที่ระลึกของหมู่บ้านช้างในวันนั้นนั้นแหละ

ชาวกูยเลี้ยงช้าง จะเคารพบูชาและเก็บรักษาเชือกปะกำศักดิ์สิทธิ์ไว้ที่โรงปะกำเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะความเชื่อเรื่อง เชือกปะกำมีผีปะกำสถิตอยู่ประจำ เป็นพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่สามารถถลันตาลให้ชาวช้างประสบกับโชคดีหรือโชคร้ายได้เสมอ สิ่งที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษคือ ห้ามเหยียบย่ำเชือกปะกำ ห้ามผู้หญิงหรือคนที่ไม่ใช่สายตระกูลขึ้นไปบนโรงปะกำเด็ดขาด และต้องดูแลเช่นไหว้ โรงปะกำประจำไม่ทอดทิ้งปล่อยปละละเลย

ชาวกูยเลี้ยงช้าง ยังถือว่าในตัวช้างทุกเชือกก็มีผีปะกำประจำกายอยู่ ทำหน้าที่ปกป้องดูแลช้างเชือกนั้น ดังนั้นการทำร้ายช้างอย่างไร้เมตตา การปล่อยปละละเลยไม่เอาใจใส่ดูแลช้าง ในที่สุดแล้ว ผีปะกำจะลงโทษเจ้าของช้างหรือคนในครอบครัวด้วยการบันดาลให้ประสบเคราะห์กรรม หรือแม้แต่ตัวช้างเอง ผีปะกำก็อาจบันดาลให้เกิดการเจ็บป่วยคลุ้มคลั่ง เรียกเหตุการณ์สะเทือนขวัญในทำนองนี้ว่า “ผิดปะกำ” หรือ “ผิดผีปะกำ”

สรุป ผีปะกำ ในคติความเชื่อของชาวกูยเลี้ยงช้าง จึงได้แก่ พระครูปะกำ ปวงเทพเวท และผีบรรพบุรุษประจำตระกูลที่สถิตอยู่ในเชือกปะกำ ทำหน้าที่คอยปกป้องคุ้มครองช้าง เจ้าของช้าง ตลอดจนมวลหมู่สมาชิกในครอบครัวหรือในสายตระกูลให้มีความสุขและอยู่รอดปลอดภัย ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติต่อเชือกปะกำ หรือ ผีปะกำ ด้วยความเคารพนบอบ เชือกปะกำ เปรียบหนึ่งเป็นผีบรรพบุรุษอันเป็นโคตรเหง้าของตระกูลด้วยเลยทีเดียว

ชาวกูยเลี้ยงช้าง หมู่บ้านช้างสุรินทร์ เป็นที่เลื่องลือด้านความรอบรู้และความชำนาญในการจับช้างเลี้ยงช้างมายาวนาน นับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่ครั้งโบราณกาล ได้รับการเรียกขานในวันนี้ว่า ศาสตร์ชาวกูยอันประกอบด้วยความรู้ด้านต่าง ๆ ดังนี้

อันดับแรก คือความรู้ด้านการจับช้างป่าด้วยวิธีการโพนช้าง เป็นการจับช้างป่าโดยใช้ช้างต่อออกไปไล่จับช้างป่าที่ละตัวกลางแปลง การโพนช้างของชาวกูยอาเซียนมีใช้งานธรรมดาสามัญทั่วไป หากเป็นงานที่ลูกผู้ชายชาวกูยเลี้ยงช้างคนหนึ่งไม่เพียงจำต้องเดินทางรอนแรมไปไกลจากบ้าน เข้าไปเสี่ยงภัยอยู่ในผืนป่าดงพงไพรเท่านั้น หากยังเป็นเรื่องราวของการปวารณาตัวเข้าสู่จารีต

กระบวนการทำเชือกปะกำ โดยหมอช่างอาวุโส หลากหลายขั้นตอน กว่าจะเสร็จสิ้น เป็นเชือกปะกำศักดิ์สิทธิ์เส้นหนึ่ง ภาพ : อภิรักษ์ บัณฑิต

แห่งการเคารพนับถือวิญญาณหรือผี หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ อันห้อมล้อมด้วยพิธีกรรมอันหลากหลายและข้อปฏิบัติจำนวนมาก โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการคือ เพื่อความปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง และเพื่อให้การจับช้างป่าประสบผลดังปรารถนา ด้วยเหตุนี้ ขบวนการจับช้างป่าของชาวกูย เลี้ยงช้าง จึงสร้างแบบแผนการประพุดิปฏิบัติที่จำเพาะเจาะจง และกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติอันเคร่งครัด ไม่เพียงแต่ผู้ที่ไปจับช้างป่าเท่านั้น หากยังรวมถึงภรรยา ที่อยู่ทางบ้านด้วย เพราะเหตุว่าสามีและภรรยานับเป็นหนึ่ง (หมายความว่า เป็นคนเดียวกัน) ในขณะที่สามีต้องปฏิบัติตามวินัยอันเคร่งครัด ฝ่ายภรรยาผู้อยู่ เรือนก็มีข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติหลายประการ เป็นต้นว่า ห้ามประดับประดาร่างกายด้วยเครื่องประทีนโฉม ห้ามนั่งบนธรณีประตู ห้ามต้อนรับแขกหรือคน แผลกหน้าบนเรือน เป็นต้น

การจับช้างของชาวกูยเลี้ยงช้าง คือการโพนช้าง มีขั้นตอนสำคัญหลายประการ ไล่เรียงตั้งแต่การรวมกลุ่มช้างต่อหมอควาญ พิธีเช่นไหว้ผีปะกำ พิธีเบิกไพร พิธีก่อกองไฟศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ ตลอดจน มีธรรมเนียมปฏิบัติเคร่งครัดในระหว่างการออกคล้องช้าง ซึ่งครอบครัวที่บ้านยังต้องปฏิบัติตามไปด้วย

1

2

1. จำลองภาพการคล้องช้าง เมื่อช้างต่อเห็นลูกช้างป่าเป้าหมาย
  2. ควาญจะไล่ช้างต่อเข้าไปพยายามคล้องลูกช้างป่า
- ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

การโพนช้างของชาวกูยเลี้ยงช้าง มีขั้นตอนสำคัญหลายประการ นับตั้งแต่การรวมกลุ่มช้างต่อหมอควาญ พิธีกรรมเช่นไหว้ผีปะกำ พิธีกรรมปะชิหรือบวชหมอช้างคนใหม่ พิธีกรรมเบิกไพร พิธีกรรมก่อกองไฟศักดิ์สิทธิ์และธรรมเนียมปฏิบัติในที่พักแรม (จันรม) การตามรอยโขลงช้างป่า (โบท) การเข้าคล้องช้างป่า พิธีกรรมปัดรังควาญ ตลอดจนพิธีกรรมลาเจ้าป่าเจ้าดงกลับบ้าน

ความรู้ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับช้าง ชาวกูยเลี้ยงช้าง กับพิธีกรรมเกี่ยวกับช้างเป็นสองสิ่งที่ไม่แยกกันไม่ออก พิธีกรรมโบราณที่ยังคงสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ พิธีเช่นปะกำ (เช่นไหว้ผีปะกำ) พิธีสู่วัวขี้ช้าง พิธีปัดรังควาญช้าง พิธีปะสะช้าง พิธีตัดงาช้าง พิธีตั้งชื่อช้าง และพิธีแห่นางรอง (เช่นไหว้จรง) ตลอดจนการใช้ภาษาปะกำ ซึ่งเป็นภาษาพิเศษ ใช้กันเฉพาะเมื่อมีการออกไปจับช้างป่า เป็นต้น

ประการต่อมา คือความรู้ด้านการฝึกและบังคับช้าง นับตั้งแต่การฝึกให้รู้ใช้ตะขอ (เกาะออดิงขอ) อันเป็นวิธีการฝึกช้างแบบโบราณ การฝึกให้ยกขาแล้วขึ้นขี่คอ เพื่อให้ช้างคุ้นเคยมิให้สะบัดควาญตกจากคอช้าง และเพื่อมิให้ช้างเกิดอาการ “กระตุกเบ็ด” คือการสะบัดควาญลอยขึ้นไปกลางอากาศแล้วเอาจวงแขนสวนการฝึกเดิน เพื่อมิให้ช้างตื่นวิ่งเมื่อเผชิญกับฝูงคนจำนวนมาก หรือสะดุ้งตกใจจากสัตว์บางประเภท เช่น ม้าและหมา หรือตื่นจากเสียงที่ดังสะเทือนเลื่อนลั่น เช่น เสียงพลุและตะไล ตลอดจนการฝึกช้างเพื่อใช้งานในครัวเรือน เช่น ขนข้าวสาร ลากไม้ ลากปอ หรือฝึกให้แสดงกริยาอาการต่าง ๆ เช่น ยกสองขาหน้า (ยกล้อ) ยกสองขาหลัง เก็บสิ่งของเล็กๆ เช่น เงินเหรียญหรือกลักไม้ขีด เป็นต้น

ประการต่อมา คือความรู้ด้านการรักษาโรคช้างด้วยพืชพันธุ์ไม้พื้นบ้านและมนต์คาถา โดยมากแล้วเป็นความรู้หรือตำรับยาที่ถ่ายทอดกันในสายตระกูลที่ได้สั่งสมประสบการณ์กันมาอย่างยาวนาน เช่น ตำรับยารักษาบาดแผล ตำรับยารักษาโรคท้องผูก อันเป็นโรคที่คนเลี้ยงช้างหวาดกลัวกันหนักหนา หากรักษาไม่ดี ช้างอาจตายได้ภายใน 2-3 วัน

ประการต่อมา คือความรู้ด้านการทำเชือกปะกำ การทำเชือกนี้ไม่เพียงเป็นงานช่างฝีมืออันประณีตละเมียดละไมเท่านั้น ยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ คือ พิธีประจุปะกำ คือการอัญเชิญผีปะกำเข้าสู่สตีในเชือกปะกำอันเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการทำเชือกเส้นนี้อีกด้วย

ประการสุดท้าย ความรู้ด้านการสังเกตลักษณะช้างดี ช้างร้าย หรือ ช้างมงคล ช้างอัปมงคล ความรู้ด้านคชลักษณ์เป็นความรู้ที่สั่งสมสืบทอด ต่อเนื่องกันมายาวนาน เป็นต้นว่า การดู “หลุมผี” ของช้าง ซึ่งมีลักษณะเป็น ตุ่มขนาดเท่ากำปั้นผลมะนาวอยู่ที่บริเวณคอช้าง และมีน้ำไหลออกมาอยู่ตลอดเวลา ชาวภูยอาเจียงเชื่อกันว่าเป็นช้าง “กินควาญ” หมายถึงเป็นช้างที่มีนิสัย ทำร้ายควาญให้เสียชีวิต ที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัด สุรินทร์ มีช้างหลุมผีอยู่เชือกหนึ่งทำร้ายควาญเสียชีวิตมาแล้ว 5 คน จนกระทั่ง เจ้าของช้างต้องนำไปฝากกับควาญผู้มีความสามารถคนอื่นเป็นผู้เลี้ยงให้แทน

เป็นความจริงที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับช้างของชาวภูยเลี้ยงช้าง เป็นความรู้ ที่อยู่ภายในตัวหมอช้างและควาญ (Inner intellectual) ในลักษณะของ

ความทรงจำและประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้กระทำกัน 2 ทางคือ โดยทางวาจา การสอนให้ปฏิบัติ และโดยการปฏิบัติจริง ช้าแล้วช้าเล่า แต่มี ข้อห้ามอันเป็นจารีตคือ ห้ามบิดาถ่ายทอดให้กับบุตรชายโดยตรง

อย่างไรก็ดี ข้อได้เปรียบของชุมชนชาวภูยอาเจียงจังหวัดสุรินทร์ก็คือ ยังมีหมอช้าง ควาญช้าง และช้างอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก โครงการนำ ช้างคืนถิ่นของทางจังหวัดสุรินทร์ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เป็นผลให้จำนวน ช้างและควาญช้างในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้น การดูแลในเรื่องอาหารช้าง ที่อยู่ อาศัย และรายได้ที่แน่นอนของควาญช้าง ได้สร้างความมั่นคงในชีวิต ระดับหนึ่งให้กับควาญช้าง ในขณะที่หมอช้างอาวุโสที่ยังมีชีวิตอยู่ในชุมชน ก็ยังมีอีกหลายท่าน

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยนี้เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งสำหรับกระบวนการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาเกี่ยวกับช้างของชาวกูยเลี้ยงช้าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชนเอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายส่วน เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การสวนสัตว์ หน่วยงานด้านยุทธศาสตร์จังหวัด เป็นต้น โดยจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนว่าด้วยองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับช้าง ให้ครอบคลุมทุกด้านไปพร้อมๆ กัน เนื่องจากองค์ความรู้แต่ละส่วนล้วนไม่อาจแยกออกจากกันได้

กระบวนการบันทึกและถ่ายทอด คชศาสตร์ชาวกูย มรดกภูมิปัญญาอันได้สืบทอดกันต่อ ๆ มาไม่ขาดสาย เพียงด้วยคำบอกเล่า และการปฏิบัติจริง ซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะชาวกูยเลี้ยงช้างไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเองดังกล่าวมาแล้วนั้น

ถึงวันนี้ น่าจะถึงเวลาแล้วหรือไม่ ที่จะได้รับการบันทึกไว้เป็นตัวหนังสือ มีการจัดประชุมเรียบเรียงรวบรวมสังคายนากันสักครั้ง รวมทั้งมีการเพิ่มเติมเทคโนโลยีสมัยใหม่ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เพิ่มเติมเข้าไปอีก เพราะวันนี้ ภาษาเขียนของชาวกูย ก็ได้รับการคิดค้นขึ้นใหม่แล้วเรียบร้อย และภาษาไทย ก็เป็นที่รับรู้เข้าใจของ ชาวกูย โดยทั่วไป อีกทั้ง ชาวชาติพันธุ์กูย ในประเทศไทย วันนี้นักนับเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ที่เท่าเทียมกับชาวชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งหมด และคชศาสตร์ชาวกูย ก็ได้รับการยอมรับให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติไทยไปแล้วเรียบร้อย

คล่องได้ลูกช้างป่า นำพากลบคืนที่พิภสม
ภาพ : อภินันท์ บัวภักดี

⤴ ยามเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น มองเห็นโครงสร้างต่าง ๆ
ของศูนย์ศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ อย่างชัดเจน
ภาพ : อทินันท์ บัวพุกักดี

▲ ช่างนักแสดงของศูนย์ศึกษา มารอทำการแสดง
ที่หน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ช้าง
ภาพ : นักพัฒนา สุรสิงห์โตทอง

หมู่บ้านช้างสุรินทร์

หมู่บ้านช้างสุรินทร์ เป็นนามเรียกขานทางการท่องเที่ยว ที่เรียกขานติดปากกันมาตั้งแต่ 60 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อมีการจัดการแสดงของช้างปรากฏขึ้นในสารบบการท่องเที่ยวของประเทศ ในความเป็นจริง ชื่อหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ไม่มีปรากฏอยู่ในบัญชีจำแนกพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หรือบัญชีการปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยแต่อย่างใด หากใคร ๆ ที่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ หรือกระทั่งได้รับรู้ข่าวสารทางการท่องเที่ยว ก็จะพอจำแนกได้ว่า หมู่บ้านช้างสุรินทร์ จะอยู่ในเขตตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ นั่นเอง

หากแต่โดยทั่วไป ใคร ๆ ที่ไม่เคยเดินทางมาสัมผัสจริง ๆ ก็จะเข้าใจว่า หมู่บ้านช้างสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านแห่งเดียวในประเทศไทยที่ชาวหมู่บ้านจะมีช้างเป็นสัตว์เลี้ยงภายในบ้าน เหมือนกับใคร ๆ ทั่วไปที่มีสัตว์เลี้ยง สุนัข หรือ แมว ตัวสองตัวเลี้ยงไว้ในบ้าน หากทว่าในความเป็นจริง สัตว์เลี้ยงภายในบ้านของที่นี่ แม้ว่าจะเป็นช้าง สัตว์ใหญ่โตทรงพลัง กินจุ อันตราย และตัวใหญ่เกินกว่าที่ใคร ๆ จะสามารถเลี้ยงเอาไว้ในบ้านได้แล้ว เท่านั้นยังไม่พอ ที่นี่ยังมีเจ้าสัตว์เลี้ยงขนาดยักษ์นี้ ไม่ใช่เพียงมีแค่บ้านละเชือกสองเชือก หากทว่าในแต่ละบ้านกลับมีช้างมากมายหลายเชือก และหากนับรวม ๆ กันทั้งหมู่บ้าน ก็จะมีรวม ๆ กันได้หลายร้อยเชือกเลยทีเดียว และหมู่บ้านช้างสุรินทร์นี้แหละ ที่เป็นหมู่บ้านของชาวกูย

1

2

1. ช้างนักแสดงของศูนย์ศึกษา มารอทำการแสดง ที่หน้าอาคารพิพิธภัณฑ์ช้าง
2. ช้างสามรุ่น ที่ศูนย์ศึกษาดูแลอยู่ในวันนี้
3. รูปองค์พระพิฆเนศ เทพแห่งความสำเร็จ และบรมครูแห่งคชศาสตร์ เป็นจุดศูนย์กลางของศูนย์ศึกษา
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรณี

3

เลี้ยงช้าง ที่ได้ธำรงรักษา ศาสนาจารย์ชาวกูย เอาไว้ให้เป็น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ทั้ง ๆ ที่ชาวกูย ในหมู่บ้านแห่งนี้ไม่มี ภาษาเขียน ของชาวกูยตนเอง เอาไว้ให้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ มาก่อนได้เลย

ในความเป็นจริง ในทางการปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้านช้างสุรินทร์ ไม่ใช่เป็นหมู่บ้านแห่งเดียว แต่ในวันนี้ หมู่บ้านช้างสุรินทร์ เป็นหมู่บ้านที่มี ส่วนประกอบต่าง ๆ หลากหลาย มีลักษณะเป็นหมู่บ้านจริง ๆ ตามลักษณะ การปกครองส่วนท้องถิ่นรวมกันอยู่ถึง 4 หมู่บ้านด้วยกัน คือ หมู่บ้านตากกลาง หมู่บ้านหนองบัว หมู่บ้านจินดา และหมู่บ้านตาทิต และนอกจากหมู่บ้านทั้ง 4 แห่งนี้แล้ว หมู่บ้านช้างสุรินทร์ ยังมีหน่วยราชการ และหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ มาอยู่ร่วมด้วยอีกสองแห่ง คือ หน่วยย่อยของ องค์การบริหารส่วนจังหวัด

สุรินทร์ ซึ่งใช้ชื่อหน่วยงานย่อยที่นี้ว่า โครงการโลกของช้าง ศูนย์คชศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ และหน่วยงานย่อยขององค์การสวนสัตว์ แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ใช้ชื่อหน่วยงานย่อย ณ ที่นี้ว่า โครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์

นอกจากหมู่บ้าน หน่วยราชการจากภายนอกทั้งสองแห่งแล้ว หมู่บ้านช้างสุรินทร์แห่งนี้ยังมี โรงเรียน วัด โรงพยาบาล และสถานที่สำคัญ ซึ่งเป็นพื้นที่พิเศษรวมอยู่ด้วยกันเป็นความหลากหลายอีกหลายแห่ง ดังจะ ยกสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านช้างสุรินทร์แห่งนี้มาบอกเล่าให้ได้ รู้จักกัน ดังต่อไปนี้

▲ ภายในอาคารลานวัฒนธรรม ใช้เป็นสถานที่จัดงานหลากหลาย ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์

ศูนย์ศึกษา อบจ.สุรินทร์ โครงการโลกของช้าง แหล่งท่องเที่ยวยิ่งใหญ่ของโลก

ศูนย์ศึกษา เป็นหน่วยราชการสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ เพื่อดำเนินโครงการโลกของช้าง แหล่งท่องเที่ยวที่ยิ่งใหญ่ของโลก ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ว่าด้วยเรื่องช้างเป็นเนื้อหาหลัก ทั้งนี้สืบเนื่องจากปัญหาช้างเร่ร่อน มีการปิดป่า ช้างและความทุกข์ซึ่งแต่เดิมมีงานทำการชกลากไม้ในป่า เกิดการตกงานลงพร้อม ๆ กันทั่วประเทศ ทำให้มีการนำช้างออกเร่ร่อนทำงานขายสินค้า ขายอาหารช้างกึ่งขอรับบริจาคไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ต่าง ๆ จนทำให้เกิดปัญหาสังคมหลากหลายติดตามมา เมื่อช้างสัตว์ใหญ่ที่มีชีวิตจิตใจต้องเข้ามาผจญกับปัญหาความวุ่นวายต่าง ๆ ในเมืองใหญ่ กลายเป็นภาพที่น่าเวทนาเสื่อมเสียแก่ภาพลักษณ์ของช้าง สัตว์ใหญ่ซึ่งเป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำชาติ มีคุณูปการต่าง ๆ ในการรวมชาติสร้างชาติไทยหลากหลาย

โดยพระราชเสาวนีย์แสดงความห่วงใยต่อช้าง ของสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวงในปี พ.ศ. 2546 ณ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ความว่า “ช้างเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญ และมีประโยชน์ต่อแผ่นดิน ในอดีตพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์เคยใช้ช้างออกศึกปกป้องประเทศชาติ แต่ในปัจจุบันคนไทยไม่เห็นความสำคัญของช้าง จึงอยากเห็นช้างอย่างมีเกียรติ สมกับเป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำชาติ” เป็นต้นเรื่อง

❖ อาคารพิพิธภัณฑ์ช้าง ของศูนย์ศึกษา มองจากมุมสูง
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

⤴ ทางช้างเผือก ที่หมู่บ้านช้างสุรินทร์ มองเห็นหอคมวิวของศูนย์คศึกษาางดงาม
ภาพ : sunศักดิ์ มงคลสินธุ์

ทำให้เกิดการประชุมกันของหน่วยงานราชการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน จัดตั้งเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์ช้างแห่งชาติในเวลาต่อมา จากนั้นจึงมีหน่วยราชการต่าง ๆ ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติการ เริ่มตั้งแต่คิดค้นโครงการต่าง ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายช่วยเหลือช้างอย่างเป็นรูปธรรม และทางรัฐบาลดำเนินการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน เพื่อให้เกิดการดำเนินการที่เป็นจริงและมีความสะดวกราบรื่น

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ เป็นหน่วยงานรัฐหน่วยงานหนึ่งซึ่งได้คิดค้นโครงการขึ้นรองรับภารกิจดังกล่าว เริ่มตั้งแต่ “โครงการสร้างโลกใหม่ให้ช้างไทย” และพัฒนาไปสู่ “โครงการ นำช้างคืนถิ่น เพื่อพัฒนาสุรินทร์บ้านเกิด” และก้าวต่อมาจนกระทั่งเป็น “โครงการโลกของช้าง แหล่งท่องเที่ยวที่ยิ่งใหญ่ของโลก” เพื่อช่วยเหลือช้างเร่ร่อนอย่างเป็นรูปธรรม และมีความยั่งยืน โดยเริ่มกิจกรรมแรกเป็น “โรงเรียนช้างน้อย” เป็นกิจกรรม

นำร่องแสดงผลงาน จากนั้นจึงเสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลเป็นส่วนงบกระตุ้นเศรษฐกิจ ประจำปี พ.ศ. 2560 เป็นจำนวนเงิน 169 ล้านบาท จัดสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในโครงการอันได้แก่ ลานแสดงความสามารถของช้าง เพื่อทำการจัดการแสดงความสามารถของช้างทุกวัน ในเวลาที่กำหนด ลานอัมจันทร์วัฒนธรรม เพื่อใช้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม ตามวาระและโอกาสต่าง ๆ พิพิธภัณฑช้าง เป็นอาคารจัดแสดงเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งธรรมชาติวิทยา และสังคมวิทยา และจัดกิจกรรมร่วมสมัยต่าง ๆ ให้เป็นพิพิธภัณฑมีชีวิตเกี่ยวกับช้างอย่างยั่งยืน จัดสร้าง หอคมวิว เป็นสัญลักษณ์จุดเด่นสำคัญของโครงการสร้างโรงช้างสำคัญ เป็นสถานที่แสดงช้างที่มีความพิเศษต่าง ๆ สร้างซุ้มประตูโบราณ และ พระพิฆเนศองค์ใหญ่ เป็นศูนย์กลางของโครงการ

จัดสร้าง พิพิธภัณฑวิถีสีวิตชาวภูย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรูระหว่างคนกับช้างที่ยิ่งใหญ่ของโลก โดยการออกแบบก่อสร้างเน้นสถาปัตยกรรมที่สื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างคนกับช้างและธรรมชาติ และจากการออกแบบที่ยอดเยี่ยมนี้ยังทำให้อาคารแห่งนี้ และตัวโครงการ ได้รับรางวัลการออกแบบยอดเยี่ยม The Global Award for Sustainable Architecture 2018 และรางวัล The Royal Academy Dorfman Award 2019 จากองค์การ UNESCO อีกด้วย

และนอกจากงบประมาณสำคัญรอบแรก ซึ่งได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเป็นถาวรวัตถุยั่งยืนหลายสิ่งหลายอย่างดังกล่าวแล้ว ศูนย์คชศึกษา อบจ. สุรินทร์แห่งนี้ ยังได้รับมอบหมายภารกิจการดูแลช้าง และความรู้อ้างในด้าน

ชีวิตความเป็นอยู่ต่าง ๆ ตลอดทั้งปีต่อเนื่องต่อไป อีกทั้งยังได้รับมอบหมายให้เป็นแม่งานดำเนินการเกี่ยวกับช้าง ในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของจังหวัดสุรินทร์ อาทิ งานช้างสุรินทร์ เทศกาลตักบาตรบหลังช้าง จดทะเบียนบหลังช้าง เทศกาลบวชนาคช้าง และงานสักการะพระยาสุรินทร์ภักดีฯ อีกด้วย โดยมีช้างในสังกัดจำนวนประมาณ 80 เชือก ซึ่งจะได้รับการดูแลจัดการในเรื่องสภาพความเป็นอยู่ และการทำงานทั้งหลายเป็นอย่างดี

✎ ทางช้างเผือก ที่หมู่บ้านช้างสุรินทร์ อีกมุมหนึ่งของศูนย์คชศึกษา
ภาพ : ประสพชัย จันทร์ดก

⤴ หอชมวิว ศูนย์คชศึกษา ใบแสงไฟประดับยามราตรี มองเห็นหออรารัตน
ของวัดป่าอาเจียงอยู่ไกล ๆ
ภาพ : อุบลวดี นิมมานเหมินทร์

คชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์ องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

จากปัญหาเดียวกันที่เกิดขึ้นกับช้างไทยทั่วประเทศ นั่นคือ ปัญหาช้างเร่ร่อน ยังความเสียหายให้แก่ภาพลักษณ์ของช้าง สัตว์สัญลักษณ์สำคัญของประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง ดังกล่าวมาแล้ว อีกหน่วยงานภาครัฐหนึ่งซึ่งมีศักยภาพ มีความเกี่ยวข้องและมีความพร้อมในการดำเนินการในพื้นที่ หมู่บ้านช้างสุรินทร์ ซึ่งมีช้างเลี้ยงอยู่อาศัยเป็นกลุ่มก้อนจำนวนมากที่สุดของประเทศ นั่นคือ หน่วยงาน องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ นั่นเอง

องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นหน่วยงานรัฐที่มีบทบาทด้านการอนุรักษ์และศึกษาวิจัยองค์ความรู้ด้านสัตว์ป่าของประเทศอยู่แล้ว จึงได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมแก้ไขปัญหาช้างเร่ร่อน นับตั้งแต่ช่วง “โครงการนำช้างคืนถิ่น” ในปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา ซึ่งในที่สุดจึงนำมาสู่การดำเนินการ “โครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์”

โดยในเบื้องต้น องค์การสวนสัตว์ฯ ได้ขอเช่าพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม จากกรมป่าไม้ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ นั่นคือ ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงภูดิน ในเขตหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ถิ่นของช้างเลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ บนเนื้อที่มากกว่า 3,000 ไร่ เพื่อรวบรวมและจัดระเบียบช้างที่เคยออกไปเร่ร่อนในเมือง ให้ได้กลับเข้ามาอยู่อาศัยในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองอีกครั้ง โดยมีการเพิ่มเติมหลักประกันด้านที่อยู่อาศัย พื้นที่เพาะปลูกทำกิน และมีรายได้เพิ่มเติมให้เหมาะสมที่ความรู้อาจจะสามารถเลี้ยงตัวเอง ดูแลช้างของตน และครอบครัวได้อย่างมั่นคง

« รวมช้างที่หน้ารูปองค์พระครูประจำขนาดมพิมา
สัญลักษณ์สำคัญของคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

วงเวียนพระกรุปะกำ ใจกลางพื้นที่กว้างขวาง
ของคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

วันนี้การจัดการแสดงของช่างต่าง ๆ หลากหลาย เพื่อการถ่ายภาพ
ทั้งภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว เป็นงานใหม่ สำหรับชาวช่าง ซึ่งรังสรรค์ขึ้น
โดยโครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์ ใครก็สามารถเข้ามาว่าจ้างช่าง
และควาญช้าง จัดการแสดงต่าง ๆ เพื่อถ่ายภาพได้ โดยมีอัตราค่าบริการ
ที่เหมาะสม

ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

ด้วยงบประมาณเริ่มต้น 22 ล้านบาทต่อปี ในปีแรก คชอาณาจักร
ได้ใช้พื้นที่ร่วมกับศูนย์คชศึกษา อบจ. สุรินทร์ โดยเปิดรับช้างที่กลับคืนถิ่นแล้ว
จำนวนหนึ่ง ที่เกินความสามารถของ อบจ. สุรินทร์ ให้เข้ามาอยู่ในโครงการ
จำนวนแรกรับที่ 60 เชือก เมื่อเข้าสู่ปีที่สองจึงได้รับจัดสรรงบประมาณเพิ่ม
อีก 3 ล้านบาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายจัดซื้ออาหารช้างสำรองในฤดูแล้ง และได้รับ
งบลงทุนอีก 58.6 ล้านบาท เพื่อใช้ก่อสร้างโครงสร้างอาคารอนุภูมิภาค
พื้นฐานต่าง ๆ ตามโครงการ เช่น โรงผูกช้าง โรงเรือนอนุบาล ป่อพักน้ำดื่ม
สำหรับช้าง ที่พักชั่วคราวของควาญช้าง และครอบครัว ถนนสายหลัก
ในโครงการ อาคารสำนักงาน บ้านพักเจ้าหน้าที่ และที่สำคัญคือ อาคาร
โรงพยาบาลช้าง

ในพ.ศ. 2553 โครงการเปิดรับสมัครช้างเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นเป็น 100 เชือก พ.ศ. 2554 รับเพิ่มเป็น 133 เชือก พ.ศ. 2555 รับเพิ่มเป็น 157 เชือก และพ.ศ. 2556 เพิ่มเป็น 160 เชือก และล่าสุดในปัจจุบันโครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์ มีช้างอยู่ในสังกัด จำนวน 200 เชือก โดยได้รับการจัดสรรพื้นที่ 3,000 ไร่ ของป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงภูดิน จากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพ.ศ. 2557 เพื่อใช้ในการนี้

โครงการคชอาณาจักร นับเป็นโครงการที่มีเงื่อนไขในการเข้าร่วมโครงการของชาวช้างที่น้อยมาก ความอยู่ช้างทุกคนช้างทุกเชือกที่เข้าร่วมโครงการจะมีรายได้เป็นเงินเดือน หรือค่าสนับสนุนอาหารช้าง เชือกละ 10,800 บาท ต่อเดือน อีกทั้งช้าง ยังจะได้รับการสนับสนุนอาหารช้าง

เป็นหญ้าเนเปียร์ สำหรับบริโภคตามความเหมาะสม เริ่มแรกโครงการที่เฉลี่ย วันละ 100 กิโลกรัม อีกทั้งยังแบ่งพื้นที่ดิน เพื่อให้เจ้าของช้างนำหญ้าไปปลูกเพิ่มเติมอีกครอบครัวละ 4 ไร่ ต่อช้าง 1 เชือก อีกทั้งยังมีโครงการพิเศษ คือ โครงการหมู่บ้านชาวกูย 20 หลัง เปิดโอกาสให้ชาวช้างซึ่งมีที่พักอาศัยอยู่ไกลโครงการเข้ามาอยู่อาศัย โดยมีสถานะเหมือนเป็นพนักงานองค์การสวนสัตว์ฯ เพียงแต่ให้ใช้ชีวิตดูแลช้างไปตามวิถีชาวกูยดั้งเดิมต่อไป และที่พิเศษยิ่งกว่านั้นก็คือ โครงการยังให้สิทธิ์ชาวช้างให้สามารถนำช้างออกไปหารายได้เพิ่มเติมนอกพื้นที่ ในงานเชิงวัฒนธรรมและท่องเที่ยวได้อีก โดยมีเงื่อนไขเพียงเมื่อโครงการจะจัดกิจกรรมใดใดที่ต้องใช้ช้างเป็นส่วนร่วม เจ้าของช้างจะต้องนำช้างกลับมาเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการคชอาณาจักรด้วยอย่างสม่ำเสมอเท่านั้น

ในวันนี้ โครงการคชอาณาจักร ไม่เพียงดูแลช้างด้วยการให้ค่าสวัสดิการต่าง ๆ ให้ครอบครัวชาวช้างดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ดังกล่าวมาแล้ว โครงการคชอาณาจักร ยังต้องพยายามแสวงหารายได้เพื่อความยั่งยืน ด้วยการจัดทำจัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึกต่าง ๆ เกี่ยวกับช้าง เช่น กระดาษต้นไม้ชี้ช้าง กระดาษมูลช้าง และพิเศษสุด ดินปลูกต้นไม้ชี้ช้าง ซึ่งมีสรรพคุณเยี่ยมยอดเป็นดินปลูกต้นไม้ที่เกือบจะเทียบเท่าปุ๋ยอินทรีย์อยู่แล้ว และนอกจากนั้น โครงการคชอาณาจักรวันนี้ ยังสนับสนุนการท่องเที่ยวของจังหวัด ด้วยการให้ช้างร่วมปฏิบัติหน้าที่ทางวัฒนธรรม มีการออกงานทางวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ อีกทั้งยังเปิดพื้นที่ ลานกางเต็นท์ ริมน้ำลำชี ให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเช่าพื้นที่พักแรม และดำเนินการท่องเที่ยวต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนของชาวช้างต่อไปในอนาคตอีกด้วย

1

2

ช้างในความดูแลของโครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์
ลงอาบน้ำอย่างพร้อมเพรียง ที่สระการบินไทย
ใจกลางพื้นที่ของโครงการฯ
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

⤴ แพลงคองเทียม ซึ่งเพิ่งเปิดดำเนินการขึ้นใหม่อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย คือลานกางเต็นท์ริมลำน้ำชี โดยโครงการคชอาณาจักร ในทุกวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการอื่น ๆ มีนักท่องเที่ยวขยับรุมมาใช้บริการกางเต็นท์กลางแรม และเล่นกับช้างเป็นประจำ
ภาพ : อภิวัฒน์ มิวท์ภักดี

ชุมชนชาวช้าง

(บ้านตากกลาง บ้านหนองบัว บ้านจินดา บ้านตาทิต)

ชุมชนบ้านหนองบัว ชนะเลิศ “เที่ยวชุมชน ยลวิถีปี 2565”

หมู่บ้านช้างสุรินทร์ ตามลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น คือ หมู่บ้านต่าง ๆ อย่างน้อย 4 หมู่บ้าน ซึ่งพี่น้องชาวภูยกุญเลี้ยงช้างจะอาศัยอยู่กระจายกันออกไป คือ บ้านตากกลาง บ้านหนองบัว บ้านจินดา และบ้านตาทิต ซึ่งในหมู่บ้านจะมีช้างเลี้ยงอยู่รวม ๆ กันในหมู่บ้าน ระดับ 300-500 เชือกเลยทีเดียว

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า โครงการโลกของช้างฯ อบจ. สุรินทร์ จะมีช้างอยู่ในความดูแล จำนวนประมาณ 80 เชือก และโครงการคชอาณาจักร องค์การสวนสัตว์ มีช้างอยู่ในความดูแล 200 เชือก ด้วยสวัสดิการต่าง ๆ ใกล้เคียงกัน จากตัวเลขจำนวนช้างที่กล่าวถึงนี้จะเห็นได้ว่ายังมีจำนวนช้างอีกนับร้อยเชือก ที่ยังคงไม่มีสวัสดิการดูแล จำนวนช้างที่เหลืออยู่เหล่านี้ จะอยู่กระจายกันออกไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้วทั้ง 4 หมู่บ้าน หากในวันนี้ เมื่อการท่องเที่ยวกลับคืนสู่สภาพปกติเหมือนก่อนสมัยโควิด-19 ระบาด จำนวนช้างที่เหลืออยู่ก็จะลดน้อยลงไป เพราะช้างสามารถเดินทางออกไปทำงานยังปางช้างท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศได้อีกครั้ง มีที่พัก รีสอร์ทต่าง ๆ รับผิดชอบและให้ทำงานมากขึ้น

หากแต่ในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ระบาดรุนแรง ในช่วงปีที่ผ่านมา คือ พ.ศ. 2564 -2565 ซึ่งเกิดเหตุการณ์ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ต้องปิดตัวลง เพราะไม่มีนักท่องเที่ยวในช่วงนั้น ช้างสุรินทร์จากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศต่างต้องทยอยกันกลับบ้าน จนทำให้ช้างในหมู่บ้านแน่นขนัด มีจำนวนช้างอยู่อาศัยมากมายเต็มจำนวน 300-500 เชือกเลยทีเดียว ถึงขนาดว่า ช้างจำนวนไม่น้อยไม่มีชายคาอยู่อาศัยต้องไปอยู่รวม ๆ กันกลางแจ้งที่วังทะเล นั้นเลยทีเดียว

« รุ่งเช้าชาวช้างที่เดินจำจำใหญ่กลางทุ่งนา บ้านหนองบัว

ภาพ : สุนศักดิ์ มงคลสินธุ์

⤴ ชาวกวยเลี้ยงช้าง สืบทอดวิชาเลี้ยงช้างจากรุ่นสู่รุ่น
ด้วยคำบอกเล่า และการลงมือทำจริง ๆ
ภาพ : สราวุธ หวานเสริญ

⤴ จากรุ่งสู่รุ่ง ชาวภูยเลียงช้าง หมู่บ้านช้าง สุรินทร์ เต็มโตควบคู่มากับช้าง
สัตว์เลี้ยงในบ้านของครอบครัว
ภาพ : สราวุธ หวานเสริญ

หมู่บ้านตากกลาง นั้นนับเป็นหมู่บ้านเริ่มต้นของชาวซ่างที่นี่ จากนั้นจึงค่อยขยายออกไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ วิธีของชาวซ่างที่นี่คือ การเลี้ยงซ่างไว้ในบ้านตั้งเพื่อนร่วมชายคา เหมือนเป็นสัตว์เลี้ยง สุนัข หรือแมว ตัวหนึ่ง ซ่างจึงได้รับความรักและเอาใจใส่จากเจ้าของเป็นอย่างดี แต่ซ่างก็มีลักษณะจำเพาะของตนเองคือ เป็นสัตว์ใหญ่ มีพลังกำลังมาก สร้างความเสียหายกับสภาพรอบข้างได้ง่าย และบางครั้งก็มีการตกมัน อารมณ์วู่วามตามธรรมชาติ ดังนั้นการเลี้ยงซ่างไว้ในบ้านของชาวกูย จึงเป็นการผูกโซ่ตรึงติดอยู่กับที่ดูไม่ค่อยเป็นที่เจริญหูเจริญตานักสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน แต่กระนั้นในแทบทุกวัน เจ้าของซ่าง ก็จะมีการพาออกไปเดินในหมู่บ้านใกล้ไกลอยู่เสมอ

ชาวหมู่บ้านซ่างแต่ละบ้าน มักจะมีซ่างในครอบครัวมากกว่า 1 เชือก บางบ้านมีมากกว่า 10 เชือก ดังนั้นจึงมีซ่างอยู่มากมายในหมู่บ้าน นับร้อยเชือก ลักษณะของซ่างในแต่ละบ้าน บางเชือกเป็นซ่างสังกัด ศูนย์ศึกษา บางเชือกเป็นซ่างสังกัดคชอาณาจักร บางเชือกไม่มีสังกัดเลย คละเคล้ากันไป ดังนั้น ครอบครัวชาวซ่างหลายรายจึงสามารถอยู่ได้ตามอัตภาพ เพราะสวัสดิการของซ่างแต่ละเชือกที่มีต้นสังกัด สามารถจะเผื่อแผ่ไปสู่ซ่างเชือกที่ไม่มีต้นสังกัดได้นั่นเอง

1

2

3

1. ชาวหมู่บ้านข้างสุรินทร์ ไล่บาตรพระช่วงเช้า มีช้างสัตว์เลี้ยงในบ้านของครอบครัว มาร่วมกิจกรรมด้วยในบางครั้งคราว
ภาพ : อภินันท์ บัวหัทธิต์
2. ร้าแกลมอ เป็นกระบวนรำรำประจำของชาวข้างในหลาย ๆ โอกาสการใช้งาน
ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์
3. ผู้หญิงร่างประทับทรง จุดศูนย์กลางของกระบวนร้าแกลมอ
ภาพ : นันทวัฒน์ สุรสิงห์โตทอง

1 2 3

1. ตะขอช้าง เป็นสินค้าที่ระลึกสำคัญของหมู่บ้านช้างสุรินทร์ชนิดหนึ่ง
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา
2. กลุ่มแม่บ้าน สาว ๆ ชาวหมู่บ้านหนองบัว ร่วมแรงร่วมใจกันในกิจกรรม
ชุมชน จนหมู่บ้านหนองบัวกลายเป็นชุมชนเข้มแข็งของชาวช้าง
ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์
3. อาหารพื้นถิ่นรับนักท่องเที่ยวอย่างชาวกูย ของชาวหมู่บ้านช้างสุรินทร์
ภาพ : นันทพัฒน์ สุรสิงห์โตทอง

⤴ ช่าง ปูนพลาสติก ฝีมือชาวกุยเลียงช้าง
บ้านหนองบัว เป็นอีกหนึ่งในสินค้าที่ระลึก
จากหมู่บ้านช่างสุรินทร์
ภาพ : รนศักดิ์ มงคลสินธุ์

ในวันนี้ แม้การท่องเที่ยวจะคืนกลับมาได้แล้วเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ช่างที่เคยตกงานกลับมาบ้านเกิด สามารถกลับคืนไปทำงานยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศได้อีกครั้ง แต่เงื่อนไขในการจ้างงานต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย เพราะการท่องเที่ยวก็อยู่ในสภาพเพิ่งตั้งไข่หัดเดิน หลังจากโควิด -19 ด้วยเหมือนกัน ดังนั้นรายรับของครอบครัวชาวช่างในการทำงานด้านท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยลง เงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ห้ามควาญช้างล่ามโซ่ ห้ามใช้ตะขอกี๊ว หรือตีใส่ช้าง เป็นต้น กลับมีมากขึ้น จนครอบครัวชาวช่างหลายรายไม่อยากกลับไปทำงานอีกแล้ว อยากจะหาอย่างไรให้การท่องเที่ยวได้เข้ามาถึงในหมู่บ้านมากกว่าชาวช่างจะต้องออกไปหานักท่องเที่ยวถึงแหล่งท่องเที่ยวไกล ๆ

ชุมชนหมู่บ้านหนองบัว วันนี้นับเป็นหมู่บ้านที่ชาวชุมชนมีความเข้มแข็งถึงพร้อมในด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวชุมชน และมีความสามารถที่จะรองรับนักท่องเที่ยวได้ด้วยวิถีชาวกูยของชุมชนตนเอง ซึ่งย่อมมีความสนับสุนนบางส่วนจากชุมชนหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น หมู่บ้านตากกลาง วัดป่าอาเจียง และโครงการชอณาจักร เดิมเข้ามาด้วย

ในพ.ศ. 2566 ชุมชนหมู่บ้านหนองบัว ได้รับรางวัล 1 ใน 10 เที่ยวชุมชนยลวิถี ยอดเยี่ยมประจำปี โดยกระทรวงวัฒนธรรม ชาวชุมชนมีรายการท่องเที่ยวเป็นของตนเองทั้งแบบครึ่งวัน เต็มวัน สองวัน มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีวิถีชาวกูยเลี้ยงช้างเป็นแกนหลัก อีกทั้งชาวชุมชนยังเป็นที่กำลังสำคัญของกิจกรรมทางวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์ เกี่ยวกับช้างแพบทุกงาน

ชุมชนหมู่บ้านหนองบัว จึงนับเป็นชุมชนที่มีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชาวกูยเลี้ยงช้างหมู่บ้านช้างสุรินทร์แล้วในวันนี้อย่างเต็มภาคภูมิ และการท่องเที่ยวนี้ ก็ได้เริ่มต้นดำเนินการไปแล้วหลากหลายครั้งและประสบความสำเร็จในการต้อนรับนักท่องเที่ยวเฉพาะของชาวชุมชนแล้วเป็นอย่างดี

« วัดแจ้งสว่าง วัดของหมู่บ้านตากกลาง เทศกาลสำคัญของชาวช้าง
หลากหลายเกิดขึ้นนี้ด้วยเช่นกัน
ภาพ : อภินันท์ บัวหูกักดี

⤴ วังทะลุ วังน้ำกว้างใหญ่ ที่ซึ่งลำน้ำชี (ซ้ายมือ) ไหลมาพบกับแม่น้ำมูล (ขวามือ) พื้นที่ป่าใหญ่ชุ่มน้ำ ป่าดงภูดิน ซึ่งบรรพบุรุษชาวกูยเลี้ยงช้าง เลือกลงเป็นพื้นที่ลงหลักปักฐาน เพราะพื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีช้างป่าอยู่อาศัยมาแต่เดิม ที่นี้จึงมีการสร้าง ศาลปะกำขึ้นมาแต่โบราณ และเป็นที่ยอมรับนับถือจนวันนี้ว่าเป็นศาลปะกำแห่งแรก ป้องชาวกูยเลี้ยงช้าง
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

วังทะลุ เป็นพื้นที่กว้างใหญ่ ซึ่งพี่น้องชาวกูยเลี้ยงช้างที่นี่
นำช้างมาลงอาบน้ำเป็นประจำมาเสมอ
ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์

วังทะลุ และลำน้ำชี

ลำชี หรือ ลำน้ำชี ไม่ใช่ แม่น้ำชี หากแต่ลำชีบางตอน กว้างใหญ่สวยงามกว่าแม่น้ำชี ในหลายที่หลายทางเสียอีก

ลำชี ลำน้ำธรรมชาติสายนี้นั้น ก่อกำเนิดจากเทือกเขาพนมดงรัก ชายแดนไทยกัมพูชา แล้วไหลต่อมาแบบแปลก ๆ คือ ไหลจากทิศใต้ขึ้นไปทิศเหนือ จากแนวเทือกเขาพนมดงรัก ทางใต้ ไหลขึ้นไปผ่านพื้นที่ป่าเขาของอุทยานแห่งชาติพนมดงรักเข้าสู่ตัวอำเภอพนมดงรัก อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ แล้วไหลต่อขึ้นไปอีก ผ่านเข้าสู่เขตอยู่อาศัยของชาวกวยเลี้ยงช้าง อำเภอท่าตูม และไปสิ้นสุดความเป็นลำน้ำชี ณ จุดที่เรียกกันว่า วังทะลุ เป็นความยาวของ ลำน้ำชีประมาณมากกว่า 100 กิโลเมตร

ลำน้ำชี เป็นลำน้ำที่ใคร ๆ รู้จักกันไม่มาก เพราะสองฟากสายน้ำบ้านเรือนประชาชน มีน้อย ด้วยลำน้ำชีถูกกำหนดให้เป็นเส้นแบ่งจังหวัด ระหว่างฟากหนึ่งคือจังหวัดบุรีรัมย์ และ อีกฟากหนึ่งเป็นจังหวัดสุรินทร์ ลำน้ำชี จึงเสมือนเป็นลำน้ำไม่มีเจ้าของ คือไม่ใช่ทั้งของจังหวัด บุรีรัมย์ และ ไม่ใช่ทั้งของจังหวัดสุรินทร์ ลำน้ำชีจึงมักจะไม่มีอยู่ในสายตาผู้คน และครั้งหนึ่ง เมื่อกรมชลประทานมีวาระตรวจวัดค่าออกซิเจนในน้ำ จากลำน้ำต่าง ๆ ทั่วประเทศ ลำน้ำชี จึงได้รับตำแหน่งชนะเลิศ เป็นลำน้ำที่มีค่าออกซิเจนในน้ำสูงที่สุด นั่นเพราะ ลำชีเป็นลำน้ำ ธรรมชาติที่ปราศจากสิ่งรบกวน บนสองฟากฝั่งน้ำนานานานที่จึงจะมีบ้านเรือนผู้คนมาตั้งอยู่ เฉียดใกล้ ๆ ลำน้ำชีจึงแทบไม่มีของเสียจากเมืองถ่ายเทลงสู่ลำน้ำ จึงนับเป็นลำน้ำธรรมชาติ ที่มีความสะอาดปราศจากสิ่งรบกวนสายหนึ่งของประเทศ

- » วังทะลุ เชื่อกันว่า ศาลปะกำแห่งแรก สร้างขึ้นที่นี่ พื้นที่นี้จึงถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จึงมีเหตุการณ์สำคัญของชาวช้างเกิดขึ้นที่นี่เป็นประจำ และศาลปะกำก็ได้รับการบูรณะ ให้อุใหม่อยู่เสมอ
ภาพ : อภินันท์ บัวพิกัดดี

■ ■ ในวันนี้ สายน้ำลำชี มีโอกาสกลับมาทำงานเพื่อชุมชนอีกครั้ง ด้วยการท่องเที่ยวชุมชน
ของชาวช้าง นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเยี่ยมชมช้างอย่างสนุกสนานได้ ณ สายน้ำแห่งนี้
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

1	3	1-2. เรือพาย กังพายบอร์ดและพายคายัค คือสีสันทางการท่องเที่ยวซึ่งเพิ่มเติมเข้ามา ในถิ่นที่อยู่ของชาวหมู่บ้านช้าง
2		ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา 3. การต้อนรับชาวพายเรือถึงในน้ำ โดยเหล่าช้างของคชอาณาจักรฯ ภาพ : วิทย์ มะลิงาม

ที่สำคัญลำน้ำชีบางตอน ยังกว้างใหญ่กว่าแม่น้ำชี และแม่น้ำมูลบางช่วง
เสียด้วยซ้ำ โดยเฉพาะลำน้ำชีตรงช่วงสุดท้ายที่เรียกว่า วังทะเล ตาบลกระโพ
อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ที่นี้มีหมู่บ้านของชาวกูยเลี้ยงช้าง ตั้งอยู่ใกล้ ๆ
กันหลายหมู่บ้าน ลำน้ำชี ที่ตรงนี้ แม่ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางสวยงาม
ก่อนที่จะมีแม่น้ำมูล ไหลมาจากอำเภอสะตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ไหลเข้ามาร่วม
สายกับลำชีและพากันไหลต่อไปในชื่อ แม่น้ำมูล เป็นอันสิ้นสุดสายน้ำของลำชี
ณ ที่ตรงนี้ นั่นเอง

และที่ตรง วังทะเลแห่งนี้ ยังเป็นที่ตั้งของศาลปะกำเก่าแก่ของชาวหมู่บ้านช้างสุรินทร์ และเชื่อกันว่าเป็นศาลปะกำแห่งแรกของชาวช้างที่นี่ด้วย ดังนั้น บริเวณแห่งนี้ จึงได้รับการยอมรับนับถือกันของบรรดาชาวช้างว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประกอบกับมีสภาพธรรมชาติที่สวยงาม การประกอบกิจกรรมสำคัญอันเป็นสาธารณะของชาวหมู่บ้านช้างสุรินทร์ จึงมักจะมาจัดกิจกรรมกัน ณ ที่แห่งนี้ เช่นการจัดพิธีแก้บนต่าง ๆ ของชาวช้าง และพิธีบวชนาคช้าง เป็นต้น

ในช่วงที่เหตุการณ์ระบาดของโควิด-19 เริ่มต้นขึ้นใหม่ ๆ มีช้างตงงานจากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ต้องกลับบ้าน เจ้าของช้างหลายครอบครัวยังไม่มีที่อยู่ให้ช้าง หรือยังสร้างบ้านหลังใหม่ไม่เสร็จ ก็ชวนกันพาช้างมาอาศัยอยู่บริเวณวังทะเลแห่งนี้เป็นจำนวนมาก โครงการคชอาณาจักร ยังได้จัดพื้นที่ราบเรียบแห่งหนึ่งริมลำน้ำชีเป็นลานกางเต็นท์สำหรับนักท่องเที่ยว มีผู้ให้ความสนใจมากางเต็นท์พักผ่อนอย่างสะดวกสบายจำนวนไม่น้อย

อีกทั้งในอนาคตหากการท่องเที่ยวชุมชน ณ หมู่บ้านช้างสุรินทร์แห่งนี้ มีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง รายการท่องเที่ยวทางน้ำ ประเภทพายเรือ พายบอร์ด ล่องเลียบบไปตามลำน้ำชี สถานที่อาบน้ำช้างสวยงามดั้งเดิม ก็เป็นรายการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และวังทะเลก็จะเป็นท่าเทียบเรือที่สามารถนำเรือลงหรือขึ้นจากน้ำได้อย่างสวยงามและสะดวกสบายอีกด้วย

◀◀ สายน้ำสวยงามกว้างขวางแห่งวังทะเล ถิ่นที่อยู่แห่งชาวหมู่บ้านช้างสุรินทร์
ภาพ : ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์

⤴ ศาลาอรารัตน์ ตระหง่านงามรับแสงตะวันขึ้นยามเช้า
เป็นศรีสง่าแห่งวัดป่าอาเจียง วัดของชาวกูยเลียงช่างหมู่บ้านหนองบัว
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

พระพุทธรูปไสยาสน์ ศาลาเอราวัณ และองค์พระครูปะกำเนิด สิ่งก่อสร้างแนวทางเฉพาะ
ของช่างพื้นถิ่น ชาวภูยเสียงช้าง เป็นทั้งสักการะสถาน และแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านช้าง
สุรินทร์ไปในคราวเดียว
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

วัดป่าอาเจียง

วัดป่าอาเจียง ตั้งอยู่ในเขตล้อมของป่าละเมาะย่อม ๆ บริเวณบ้านหนองบัว เดิมวัดป่าอาเจียงเป็นป่าช้าที่ใช้ฝังศพคนและช้าง หากในปี พ.ศ. 2516 ผู้ใหญ่เทียม อินทร์สำราญ คุณครูแสวง บุญเหลือ ผู้ใหญ่ดา จงใจงาม คุณครูพุดม เทียงธรรม ได้นำพาชาวบ้านหนองบัวและบ้านตากกลาง เปิดเส้นทางสายใหม่ใกล้ป่าช้า โดยเป็นทางกรู้นก่อน ต่อมาปี พ.ศ. 2535 พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (หลวงพ่อกาวนาพุทธ) ได้นำพาญาติธรรมสายบุญมาร่วมจัดงานอุปสมบทหมู่แห่ด้วยขบวนช้างที่ป่าช้าแห่งนี้ มีนาคสมัครมาร่วมโครงการ 200 รูป และเข้าไปปักกลดในป่าช้าแห่งนี้เป็นเวลา 10 วัน ก่อนกลับคืนสู่วัดบ้านเกิดของตน

.....
สุสานช้าง สิ่งก่อสร้างพิเศษที่ได้รวบรวมซากสังขารช้างล้ม >>>
ในหมู่บ้านมาไว้รวมกันที่นี่ นาน ๆ ครั้ง ความจงจะพาช้าง
มาเยี่ยมเยือนเพื่อนช้างในหมู่บ้านที่จากไปกันสักครั้งหนึ่ง
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

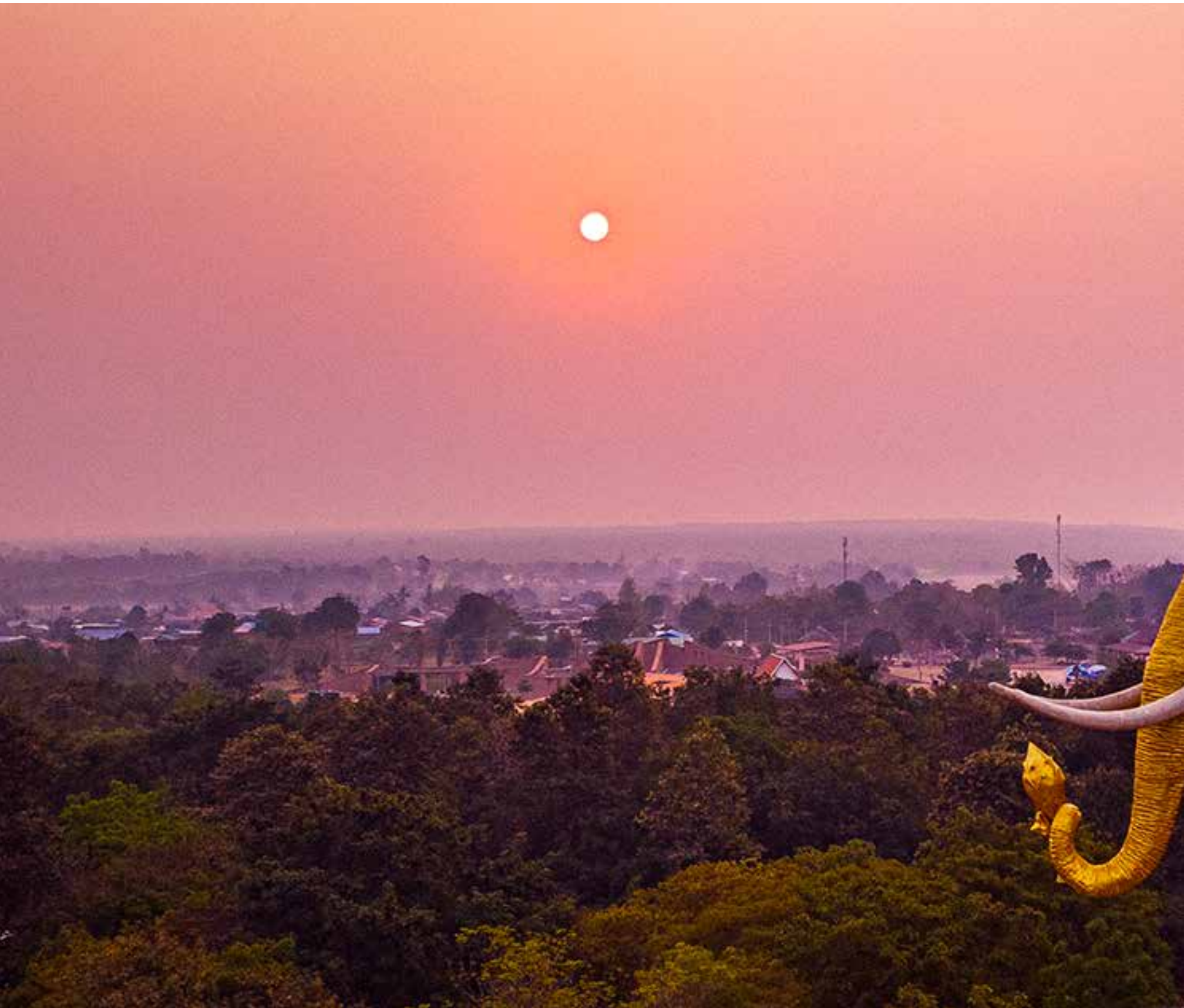
วันที่ 16 มกราคม 2563 นายอดิเทพ กมลเวชช์ รองผู้ว่าราชการ
ปฏิบัติราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ได้ออกใบประกาศรับรอง
อนุญาตให้ก่อสร้างเป็นวัดป่าอาเจียง และในวันที่ 29 พฤษภาคม 2563
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประกาศรับรองให้เป็นวัดป่าอาเจียง
อย่างเป็นทางการ เหตุที่ให้ชื่อว่า “วัดป่าอาเจียง” เพราะอาเจียง เป็นภาษากวย
แปลว่า ช้าง กล่าวคือ สถานที่สร้างวัดแห่งนี้ช้างเป็นผู้ให้ ช้างเป็นเจ้าของวัด
และยังหมายถึงสถานที่โดยรอบผู้คนรู้จักเพราะบารมีของช้างนั่นเอง

ดังที่กล่าวมาแล้ว หมู่บ้านช้างสุรินทร์ ยังมีช้างที่ไม่ได้รับสวัสดิการ
ต่าง ๆ จากภาครัฐอยู่เป็นจำนวนมาก วัดป่าอาเจียง เป็นวัดป่าที่ก่อตั้งขึ้น
ในหมู่บ้านหนองบัว โดยชาวกวยเลี้ยงช้าง วัดนี้จึงถือเป็นวัดประจำหมู่บ้านช้าง
ไปโดยปริยาย อีกทั้ง ท่านเจ้าอาวาสปัจจุบัน ดร. พระครูสมุห์หาญ ปัญญาโร
นามสกุลเดิม ศาลางาม ก็เป็นชาวกวยเชื้อสายหมอช้างอาวุโส

เพราะเพื่อช่วยชุมชนเจียงตางงานและช่างไม้มีสวัสดิการสารพัด
 วัดป่าอาเจียง จึงชวนช่วยทำกิจกรรมชุมชนอีกหลาย ๆ ด้าน
 เช่น การจัดพื้นที่ในวัด เป็น พิพิธภัณฑ์ชาวภูเขาเผ่า
 เป็นแหล่งผลิตผ้าทอพื้นเมือง เป็นแหล่งดินปลูกต้นไม้จาก
 มูลช้าง มีสินค้าที่ระลึกหลากหลาย จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว
 ผู้มาเยือน
 ภาพ : นันทวัฒน์ สุรสิงห์โตทอง

วัดป่าอาเจียง จึงถือเป็นภารกิจหลักของวัด ที่จะเป็นแหล่งอุปถัมภ์ ค้ำชูชาวภูยเลียงซ่าง ตลอดจนชาวภูยทั้งปวง ทั้งด้านการศาสนา การ วัฒนธรรมประเพณี และต่อยอดไปในด้านวิถีการดำรงชีวิตในปัจจุบันของ ชาวภูยเลียงซ่างทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ในทุก ๆ วันสำคัญทางศาสนา จึงมีการ จัดงานตามรูปแบบวัฒนธรรมของชาวภูยที่วัดนี้อยู่เนือง ๆ นอกจากนี้ วัดป่าอาเจียงวันนี้ ยังได้เป็นที่ตั้งของ สมาคมชาวภูยแห่งประเทศไทย มีจารึกภาษาเขียนของชาวภูยซึ่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่ที่วัดนี้ ยังมีพิพิธภัณฑ์ ชาวภูย ศูนย์ทอผ้าของชาวภูยเลียงซ่าง ศูนย์เกษตรกรรมผักปลอดสารพิษ ศูนย์กิจกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มแม่บ้านชาวภูย กลุ่มทำกระถางปลุก ตันไม้จากมูลซ่าง และพิเศษสุดวันนี้วัดป่าอาเจียงยังเป็นที่ตั้งของ กลุ่มทำ ดินปลุกตันไม้ ส่วนผสมจากมูลซ่าง อันเป็นดินปลุกตันไม้ทรงคุณค่าใกล้ เคียงปุ๋ยอินทรีย์ธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นสินค้าที่ระลึกทรงคุณค่าของหมู่บ้าน ซ่างต่อไปในอนาคตด้วย

และนอกจากสิ่งน่าชมต่าง ๆ ในวัดป่าอาเจียงดังกล่าวมาแล้ว วัดป่า อาเจียงยังมีศาลาเอราวัณ ศาลพระครูปะกำ พระนอนกลางแจ้ง และที่ โตดเด่นท้าทายไม่มีที่ใดเหมือนก็คือ สุสานซ่าง ซึ่งสร้างขึ้นเป็นที่เก็บกระดูก ซ่างของหมู่บ้านซ่างที่ตายไปแล้ว เป็นที่ที่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจต้องแวะ มาเยี่ยมชมเป็นประจำ ด้วยเคยมีนวนิยายเที่ยวป่ามีชื่อเสียง กล่าวถึง สุสานซ่างว่าเป็นแหล่งรวมงาช้างเป็นจำนวนมาก ที่ซ่างป่าจัดสร้างกันขึ้น มาเองอีกด้วย

◀◀ สุดปลายยอดศาลาเอราวัณ เป็นรูปเศียรซ่าง 4 ทิศ ฝมือซ่างพันกันชาวภูยเลียงซ่าง ไม่ซ้ำแบบใคร ภาพ : อกนิษฐ์ บัวหงษ์

บ้านช้างชูปตาร์

ช้างชูปตาร์ คือค่าย่อ หรือแสดงสมัยใหม่ คือคำว่าช้าง Super Star นั่นเอง ช้างชูปตาร์ เป็นช้างดารานั่นเป็นที่รู้จักกว้างขวาง ในสื่อสังคมโซเชียล หรือโลกออนไลน์ อีกทั้งยังเป็นช้างดารานะในโลกจริงปัจจุบันอีกด้วย เมื่อมีการท่องเที่ยวจริงเกิดขึ้น

สืบเนื่องจากความก้าวหน้าทางการสื่อสารผ่านระบบออนไลน์สมัยใหม่ ทำให้เกิดช่องทางทำมาหากินใหม่ อาชีพใหม่ คือ อาชีพ Youtuber หรือ ผู้สื่อข่าวออนไลน์ ทำให้ชาวช้างซึ่งประสบปัญหาการทำมาหากิน ขาดแคลนรายได้ โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ที่ผ่านมานี้ ทำให้เกิดช้างตองงาน

จากแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ กลับบ้านเป็นจำนวนมาก จึงเกิดกิจกรรมการทดลองเป็น Youtuber ทำเพลง เฟสบุ๊ค ของชาวช้างบางรายด้วยการรายงานข่าวกิจวัตรประจำวันในหมู่บ้านช้าง เป็นเรื่องสนุกสนาน ตรามา ตื่นเต้น สุข โศกเศร้าต่าง ๆ อีกทั้งมีการขายสินค้าประเภทต่าง ๆ ประกอบพ่วงไปด้วย ทั้งรูปแบบออนไลน์ปกติ และไลฟ์สด

ปรากฏว่ามีเจ้าของช้างหลายรายประสบความสำเร็จ เรื่องเล่าในโลกออนไลน์ได้รับความสนใจก่อให้เกิดเป็นความนิยมชมชอบ ทำให้เกิดช้างดารานะเป็นชูปเปอร์สตาร์ ที่มีผู้ติดตามในสื่อโซเชียลต่าง ๆ บางเชือกมีมากมาย

ช่างชุดาร์ ทองคำ ทองแท่ง ช่างแปด
เพศผู้ คู่สำคัญระดับโลก ทำบุญใส่บาตร
ในวันเกิด
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

นับล้านคน ต่อจากนั้นช่างที่จัดเป็นดาวเด่นเหล่านี้ จึงมีการก่อตั้งแฟนคลับ มีความผูกพัน
สืบเนื่องช่วยเหลือเจือจุนกันยาวนานต่อ ๆ ไป ชนิดที่จะประกาศขายอะไรก็ขายได้ไปหมด
จะประกาศรับบริจาคเงินก็ได้รับเงินบริจาคเป็นกอบเป็นกำ มีการให้ความช่วยเหลือกัน
ในกรณีต่าง ๆ ติดตามต่อมาอีกมากมาย

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ เมื่อมีการเกิดขึ้น จึงมีการเล่าขานและมีการเลียนแบบ เอาอย่าง
กันมากมาย จนในวันนี้ หมู่บ้านช่างสุรินทร์นับได้ว่าเป็นหมู่บ้านที่มีช่อง Youtuber มากที่สุด
ไม่ว่ากิจกรรมใดใดที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านวันนี้จะพบเห็นกล้องมือถือพร้อมไม้กั้นเส้นของ
บรรดา Youtuber ต่าง ๆ หลากหลายติดตามถ่ายทำเหตุการณ์กันไปเป็นพรวนในแทบทุก
กิจกรรม

ช้างชุดาร์ ส่วนมากจะเป็นช้างเล็ก เกิดใหม่ มีความน่ารัก น่าเอ็นดู สามารถถ่ายทำคลิปเรื่องราวชีวิตลงโซเชียลมีเดียได้อย่างน่าสนใจ สร้างรายได้ทั้งในเรื่องการออนไลน์ขายอาหารช้าง และการรับบริจาคได้เป็นจำนวนมาก
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

ดังนั้น เมื่อมีการเดินทางท่องเที่ยวจริงเกิดขึ้น บ้านของบรรดาช่างซูปตาร์เหล่านี้ จึงเป็นอีกจุดหมายหนึ่งทางการท่องเที่ยว นอกจากนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาชมกิจกรรม การแสดงความสามารถของช่างตามปกติแล้ว ยังเพิ่มเติมด้วยการเดินทางมาเยี่ยมเยือนช่าง ซูปตาร์ ของตนเองเพิ่มเติมอีกด้วย

ในวันนี้ บ้านหรือ โรงช่างของช่างซูปตาร์แต่ละรายนั้น จึงต่างได้รับการเยี่ยมเยือนจาก แฟนคลับต่าง ๆ เป็นจำนวนมากมายในแต่ละวัน ช่างซูปตาร์เหล่านี้ตัวอย่างเช่น พลายบัวบาน พังป้อพลอย พลายกอละมัง พลายน้ำโชค และพลายทองคำ ทองแท่ง เป็นต้น

ช้าง กับ การท่องเที่ยว บทบาทใหม่ มาแต่ครั้ง .. งานช้างสุรินทร์

ประเทศไทย นั้นมีประวัติโดดเด่นในเรื่องการจับช้างป่า เป็นที่รู้จักไปทั่วภาคเนย์ ชาวภูยกุยเลี้ยงช้าง แห่งเมืองสุรินทร์ ผู้สืบทอดคชศาสตร์ชาวกุยนัน้คือต้นทางการจับช้างป่า ทุกปีจะมีชาวล้านนา ไทใหญ่ และพม่า เดินเท้าทางไกลมาซื้อช้างไปใช้ทำไม้ทางเหนือและในประเทศพม่า มีฝรั่งนักชาติพันธุ์วิทยาชาวเดนมาร์ค นายอีริก ไฮเดนฟาเดน Erik Seidenfaden บันทึกไว้อย่างชัดเจน ในพ.ศ. 2465

แหล่งจับช้างป่าของชาวกุยเมืองสุรินทร์ในช่วงนั้นคือดินแดนป่ารอยต่อระหว่างประเทศไทย ลาว และ กัมพูชา หากแต่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทบการสร้างชาติใหม่ของลาว และกัมพูชา กลับมากมาย ด้วยสงครามการสู้รบ ทำให้เส้นพรมแดนดังกล่าวถูกปิด ชาวกุยไม่สามารถจะข้ามแดนไทยเข้าไปจับช้างป่า ในประเทศเพื่อนบ้านได้อีก กลุ่มชาวกุยจึงเหมือนกับตกงาน งามอยู่ในวังวนของความเปลี่ยนแปลง นึกไม่ออกว่า จะไปทำอาชีพอะไรต่อไป แนวละทางออกซึ่งไม่ได้คิดจะเลือก เพราะช้างสุรินทร์แทบไม่เคยไปทำ คือการเข้าป่า ไปทำงานชักลากไม้ในพื้นที่อื่น ๆ และในขณะที่กำลังงงค้นหาหนทางไปต่อกันอยู่นั้นเอง แสงสว่างหนึ่งที่ปลายอุโมงค์ ก็ได้เผยแสงรำไรขึ้น

งานช้างสุรินทร์ เริ่มขึ้นครั้งแรกที่งานเทศกาลประจำปีของอำเภอท่าตูม เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503 เนื่องในโอกาสฉลองที่ว่าอำเภอใหม่ เป็นปีเดียวกับการเกิดขึ้นของ อ.ส.ท. องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยพอดี นายวินัย สุวรรณภาค นายอำเภอขณะนั้น ต้องการจะช่วยเหลือบรรดาชาวกุยและช้าง ที่ตกงาน ข้ามแดนไปจับช้างป่าในประเทศเพื่อนบ้านไม่ได้ จึงชวนชาวช้างมาจัดการแสดงของช้างในงานประจำปี ของอำเภอ ซึ่งจัดขึ้นที่สนามบินเก่าบริเวณหน้าโรงเรียนประชาเสรมิวิทยในปัจจุบัน การแสดงของช้างในครั้งแรกนั้น มีทั้งการแสดงขบวนแห่ช้าง การคล้องช้าง การแข่งขันช้างวิ่งเร็ว ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนท้องถิ่น เป็นอันมาก

และเพราะเหตุการณ์นั้นตรงกันกับเป้าหมายการแสวงหางานประเพณีที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ประเทศไทยขององค์กรใหม่คือ อ.ส.ท. หรือ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยในปัจจุบันเข้าพอดี อ.ส.ท. จึงก้าวเข้าไปส่งเสริมและพัฒนางานช้างนี้ให้ได้มาตรฐานขึ้น พร้อม ๆ กันยังจัดให้งานแสดงช้างเป็นกิจกรรมการแสดงผลสาธารณะอย่างเป็นทางการเฉพาะไม่ต้องไปเป็นส่วนประกอบของ งานอื่น ๆ มีการส่งพนักงานของ อ.ส.ท. เข้าไปกินนอนค้างแรมในหมู่บ้านช้างนานเป็นเดือน เพื่อจัดรูปแบบการ

◀ ช้างสุรินทร์ มากมายหลากหลายสังกัด เข้าร่วมแสดงในงานช้างสุรินทร์ หนึ่งในงานหลักประจำปีของชาวช้าง ซึ่งจัดติดต่อกันมายาวนาน ตั้งแต่พ.ศ. 2503 มากกว่า 60 ปี
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรณี

แสดงให้เห็นเป็นขั้นตอนน่าสนใจ เพิ่มชุดการแสดงให้เหมาะสม โดยมีการแสดงทางวัฒนธรรมของชาวสุรินทร์เข้ามาเป็นส่วนประกอบ จัดสร้างลานแสดงข้างใหม่ให้มีความพร้อมรับผู้คนได้มากขึ้น เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการทำโฆษณาประชาสัมพันธ์งานล่วงหน้าทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เปิดขายบัตรชมการแสดงพร้อมจัดคณะเดินทางท่องเที่ยวร่วมกับการรถไฟแห่งประเทศไทย นำพาคณะผู้ชมไปชมการแสดงของช้างถึงสถานที่จัดงานที่อำเภอท่าตูม และผลจากการระดมทำงานอย่างหนักครั้งนั้น ปรากฏว่างานเทศกาลใหม่ก็ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากชาวต่างประเทศทั้งภายในและภายนอกประเทศไทยสมดังความมุ่งหวัง

ครั้นถึงวันเปิดการแสดง ทุกอย่างก็ประสบความสำเร็จราบรื่น ผู้ชมที่มุ่งหวัง คือคณะนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเกิดความประทับใจ ทำให้ งานแสดงของช้าง จังหวัดสุรินทร์ หรือชื่อเฉพาะภาษาอังกฤษว่า Elephant Round Up at Surin ปรากฏชื่อเสียงขจรขยาย และสามารถแจ้งเกิดได้ทั้งในระดับชาติและระหว่างประเทศ ทำให้จังหวัดสุรินทร์ต้องประกาศจัดงานแสดงของช้างขึ้นเป็นงานประจำปีคือต้องพยายามจัดงานให้ได้ทุกปี และจึงนับได้ว่า ช้างสุรินทร์ ได้ขึ้นทำเนียบเป็นแม่เหล็กสำคัญอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวภาคอีสาน และของประเทศไทยต่อไปได้เลยทีเดียว

งานแสดงของช้างในปีต่อ ๆ มา ได้เปลี่ยนพื้นที่จัดการแสดงเข้ามาอยู่ที่สนามกีฬากลางในเมืองสุรินทร์ และ มีการจัดนำคณะนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศนั่งรถไฟมาชมติดต่อกันมาอีกเรื่อย ๆ นับสิบปี จำนวนนักท่องเที่ยวที่มากมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกปี ระหว่างทางนั้นงานช้างสุรินทร์ก็มีความเปลี่ยนแปลงไปอีกหลากหลาย และในขณะเดียวกันก็ทำให้ลักษณะทางกายภาพของการท่องเที่ยวอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน

ถนนหนทางในอีสานใต้ได้รับการจัดสร้างและปรับปรุงใหม่ให้สวยงาม โดยมีศูนย์กลางที่เมืองสุรินทร์ ทั้งเส้นทางตัดตรงจากนครราชสีมา เส้นทางเฉียดผ่านเมืองสุรินทร์พุ่งตรงไปยังอุบลราชธานี หรือเส้นทางวนรอบเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์เริ่มมีชื่อเสียงในฐานะศูนย์กลางแห่งอีสานใต้ วัฒนธรรมเขมรสุรินทร์ และวัฒนธรรมชาวกูยสุรินทร์ เริ่มได้รับการแนะนำให้ประเทศไทยและชาวโลกได้รู้จักมากยิ่งขึ้น

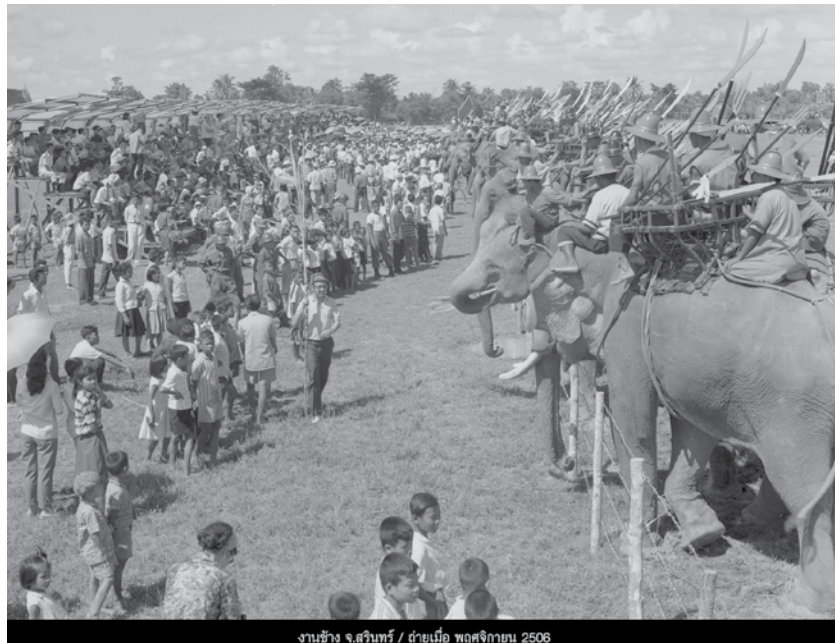
ช้างสุรินทร์ ก็ได้รับอานิสงส์จากการเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ของการท่องเที่ยวด้วย แม้จะมีช้างสุรินทร์บางส่วนหันไปประกอบอาชีพชักลากไม้ในป่าตามภูมิภาคต่าง ๆ แต่ก็มีช้างอีกจำนวนไม่น้อยที่ออกจากหมู่บ้านช้างสุรินทร์ไปทำมาหากินกับปางช้างต่าง ๆ ที่จะค่อย ๆ เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายขยายตัวออกไปทั่วประเทศ เหตุการณ์นี้ต่อเนื่องกันหลายสิบปี นับแต่พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา

ในราวพ.ศ. 2532 รัฐบาลในสมัยนั้น ประกาศปิดป่า ยกเลิกสัมปทานการทำไม้ทั่วประเทศไทย ทำให้ช้างสุรินทร์จำนวนหนึ่งซึ่งตัดสินใจไปทำไม้ต้องตกงานอีกครั้ง คราวนี้จึงค่อย ๆ เกิดปัญหาช้างเร่ร่อน ซึ่งก็คือช้างและเจ้าของช้างที่ออกเดินเท้าไปที่ต่าง ๆ เพื่อขายอาหารช้างและของที่ระลึกต่าง ๆ สร้างภาพลักษณ์ที่น่าสงสารเนื่องจากสภาพของช้างที่ขาดอาหารตรากตรำเดินทางรอนแรม และเจ้าของช้างที่ขายอาหารช้างอย่างเอาเปรียบเดินทางมอมแมมคลุกฝุ่นค้ำไหนดอนนั้นปรากฏให้เห็นตาตาทั่วประเทศ ช้างเร่ร่อนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่เสื่อมเสียให้แก่ช้าง ในสถานะสัตว์ใหญ่ที่เป็นสัญลักษณ์ของชาติ จนในที่สุดสังคมไทยไม่สามารถทนดูอยู่ได้ องค์พระประมุขของชาติ พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชปรารภ ส่วนพระองค์เกี่ยวกับการช่วยเหลือช้าง จึงเกิดการระดมสมองก่อตั้งเป็นคณะทำงานเฉพาะกิจของสำนักงานเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และมีการปฏิบัติตอบโต้ทยอยออกมาที่การก่อตั้งศูนย์คชศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ โครงการคชอาณาจักร องค์การสวนสัตว์ฯ ให้ดำเนินโครงการนำช้างคืนถิ่น นำกลับคืนมาที่หมู่บ้านช้างสุรินทร์อย่างเดิม โดยมีการให้เงินเดือนช้างเป็นค่าสวัสดิการต่าง ๆ เป็นงบประมาณของภาครัฐที่มอบให้ จึงสามารถค่อย ๆ ลดละเลิกปัญหาช้างเร่ร่อนไปได้ในที่สุด

นับตั้งแต่นั้นคือในราวพ.ศ. 2550 เป็นต้นมา จึงนับว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขของบรรดาช้างสุรินทร์ อย่างแท้จริง ในช่วงนี้ งานแสดงของช้างจ. สุรินทร์ ก็ได้ดำเนินไปเรื่อย ๆ ไม่ติดขัด แม้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะถ่ายโอนงานแสดงของช้างกลับไปให้เป็นภาระหน้าที่ของจังหวัดสุรินทร์แล้ว และนักท่องเที่ยวก็เริ่มจะเบาบางลง เพราะการแสดงของช้างดำเนิน

ภาพโบราณทรงคุณค่า การจัดงานการแสดงของช้างหรืองานช้างสุรินทร์ ในยุคต้น ๆ ราวพ.ศ. 2506
ภาพ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

งานช้าง จ.สุรินทร์ / ถ่ายเมื่อ พฤศจิกายน 2506

การแสดงของช้าง จังหวัดสุรินทร์ หรืองานช้างสุรินทร์
ในยุคปัจจุบัน จัดขึ้นโดยการจ้างบริษัท Organize
ดำเนินการ รูปแบบการจัดงานจึงมีความเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ
ในหลากหลายกรณี
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

ติดต่อกันมาหลายสิบปีแล้ว แต่การพัฒนาการทางการท่องเที่ยวอื่น ๆ ก็ทำให้ช่างมีงานทำมากกว่าเดิม มีการสร้างสรรค์งานประเพณีที่ใช้งานช่างมีการจ้างงานเจ้าของช่างมากยิ่งขึ้น เช่น งานบวชนาคช่าง งานกฐิน ผ้าป่าช่าง งานตักบาตรบณหลังช้าง งานวันช้างไทย และงานจดทะเบียนบนหลังช้าง เป็นต้น อีกทั้งช่างสุรินทร์ยังสามารถเข้าไปประจำทำงานกับปางช้างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศได้อีกมากมายเป็นดอกเห็ด อาทิ ปางช้างเชียงใหม่ ปางช้างอยุธยา ปางช้างภูเก็ต และปางช้างเกาะสมุย เป็นต้น ช่วงเวลานี้จึงนับเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขในการได้มีงานทำของช่างและเจ้าของช่างครบครันอีกครั้งนั่นเอง

แต่แล้ว เมื่อเกิดเหตุการณ์ระบาดของโควิด-19 ในพ.ศ. 2562 และเหตุการณ์ดำเนินต่อเนื่องไปเป็นเวลาไม่ต่ำกว่าสองปี เกิดการปิดประเทศ ปิดสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ งานเทศกาลที่สามารถจ้างช่างมาทำงานได้ตามวาระก็ต้องงดจัดไป ทำให้ช่างซึ่งทำงานอยู่ตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กระทั่งช่างที่หมู่บ้านช่างสุรินทร์ ต้องตกงานอย่างกระทันหัน ช่างเหล่านั้นนับร้อยเชือกต้องปราศจากรายได้เดินทางกลับบ้านจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ที่หมู่บ้านมีช่างมารวม ๆ กันในช่วงต้น ๆ นั้นถึงไม่ต่ำกว่า 500 เชือกเลยทีเดียว ช่างและความทุกข์จำนวนหนึ่งไม่มีที่อยู่อาศัยเพียงพอ จำเป็นต้องไปรวมตัวกันอยู่ที่วังทะลุ บ่อยช่างตากแดดตากฝนกลางแจ้งไปอีกนานนับเดือนกันเลยทีเดียว

ความยากลำบากและโกลาหลหลากหลายก็พลันเกิดขึ้นในหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ช้างจำนวนหนึ่งที่มีเงินเดือนอยู่แล้วทั้งจากศูนย์คชศึกษา อบจ. สุรินทร์ และโครงการคชอาณาจักรแล้วก็นับได้ว่ารอดตัวไป แต่ก็มีช้างตกงานจากปางช้างท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศเข้ามาเพิ่มเติมเป็นภาระอีกนับร้อยเชือก จึงเกิดความพยายามที่จะทำงานใหม่ ๆ ในสถานที่เกิดขึ้นอีกครั้ง ซึ่งนั่นก็คือ การขอรับบริจาคครั้งใหญ่ในสถานที่ เพราะไม่สามารถนำช้างออกไปเร่ร่อนจำหน่ายสินค้าในพื้นที่ต่าง ๆ ช้างนอกได้อีกแล้ว

สื่อสังคมออนไลน์ คือคำตอบสุดท้าย โชคดีที่ใน พ.ศ. นี้ประชาชนไทยได้ใช้สื่อชนิดนี้กันอยู่แล้วอย่างกว้างขวาง จึงทำให้เกิดการขอรับบริจาคจากหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย มีทั้งการขายผลไม้อาหารช้างออนไลน์ ไลฟ์สดชีวิตความเป็นอยู่

ของช้าง ขายสินค้าอื่น ๆ ทุกชนิดประกอบกับเล่าเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของช้าง เป็นเรื่องราวตลามากมาย อย่างหลากหลายมากมาย จนทำให้ในช่วงดังกล่าวหมู่บ้านช้างสุรินทร์กลายเป็นหมู่บ้านที่มีนักสร้างเพจ สร้างรายการออนไลน์ หรือที่เรียกง่าย ๆ ว่า Youtuber มากที่สุดในประเทศไทย มากกว่าหมู่บ้านไหน ๆ แทบทุกที่ที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับช้างเกิดขึ้น ภาพที่ทุกคนจะเห็นกันประจำก็คือ ภาพของบรรดาชาวหมู่บ้านช้างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงแม่บ้าน จะถือไม้กั้นสันตติโทรศัพท์มือถือเข้าไปถ่ายคลิปวิดีโอ พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวรายงานลงเป็นคลิปส่งออนไลน์ออกไปทันทีจนชินตา

- 👉 สิ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาอย่างชัดเจนในวันนี้ คือการจัดการแสดงเพิ่มเติมในเวลากลางคืน ภาพ : อกันันท์ บัวภักดี

และก็นับเป็นเรื่องดีที่สังคมไทยในช่วงนี้ เมื่อได้รับรู้ถึงความยากลำบากของชาวช้าง ต่างก็ช่วยกันระดมความช่วยเหลือมาอย่างอุ่หนาฝาคั่ง ทั้งในรูปแบบเอกชนรายย่อยและการรวมตัวกันเข้ามาช่วยเหลือเป็นกลุ่มใหญ่ ด้วยความช่วยเหลือต่าง ๆ ดังกล่าวก็ทำให้ช้างบางเชือกครอบครัวช้างบางครอบครัว ที่มีความสามารถจัดทำคลิปได้ดีมีเรื่องราวน่าสนใจมีรายได้มากกว่ารายอื่น ๆ บางรายมีจำนวนสมาชิกผู้ติดตามเพจมากเป็นล้านคน ไลฟ์สดรับบริจาคหรือขายสินค้าแต่ละครั้ง มีรายรับในรูปแบบต่าง ๆ นับเป็นแสน ๆ บาทเลยทีเดียว ช้างซูปตาร์หรือ ช้างดารามีชื่อเสียง เกิดขึ้นในหมู่บ้านมากมาย หลายเชือก ส่วนใหญ่เป็นลูกช้างตัวเล็ก ๆ น่ารัก ที่เมื่อมีการปล่อยคลิปแพร่ภาพออกไปทำให้เกิดการบริจาคเงินช่วยจำนวนมาก ซึ่งจากลักษณะเช่นนี้ ก็ทำให้ชาวหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ยิ่งพยายามทำให้มีลูกช้างเล็ก ๆ เกิดใหม่ให้

มากขึ้น รวดเร็วขึ้น ทำให้วันนี้นับได้ว่า มีลูกช้างเกิดใหม่ในหมู่บ้านช้างอย่างมากมาย

วันนี้ แม้เหตุการณ์โควิด 19 ระบาดจะคลายตัวลงแล้ว และทุกอย่างเริ่มค่อย ๆ กลับคืนไปสู่ช่วงเวลาแห่งความสุข ช้างกำลังจะมีงานทำดังปรกติ และพากันทยอยเดินทางออกไปทำงานกันบ้างแล้ว แต่ก็มีช้างจำนวนมากอีกจำนวนหนึ่ง ที่ไม่คิดจะออกไปจากหมู่บ้านอีกแล้ว และการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำพานักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาสู่ หมู่บ้านช้างสุรินทร์เองก็กำลังจะเป็นสิ่งใหม่ที่ชาวชุมชนจะพยายามทำให้ประสบความสำเร็จ

- สิ่งทีเพิ่มเติมเข้ามาอย่างชัดเจนในวันนี้ คือการจัดการแสดงเพิ่มเติมในเวลาากลางคืน ภาพ : อกันันท์ บัวภักดี

การเฉลิมฉลอง งานวันช้างไทย โดยโครงการคชอาณาจักร ที่วงเวียนพระครูประจำ
ภาพ : อภินันท์ บัวหัตถ์

ขบวนแห่ช้างระดับย่อย ๆ
และการให้อาหารช้างอย่างยิ่งใหญ่
ในวันช้างไทย โดยโครงการคชอาณาจักร
จังหวัดสุรินทร์
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

13 มีนาคม วันช้างไทย

เพราะช้างเป็นสัตว์คู่พระบารมีของมหากษัตริย์ไทย การมีช้างโดยเฉพาะช้างเผือก สื่อแสดงให้เห็นถึงบุญญาภิบาลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ช้างแก้วคือมิ่งขวัญคู่พระบารมี แสดงให้เห็นถึงความเป็นจักรพรรดิราชจนถึงขนาด ช้างยังถูกใช้เป็นข้ออ้างของการรบพุ่งแย่งชิงดินแดนและผู้คนระหว่างพระมหากษัตริย์ต่างรัฐในอุษาคเนย์ ช้างเคยเป็นสัญลักษณ์ของชาติ เคยเข้าไปอยู่ในธงชาติประกาศความเป็นสยามประเทศไปทุกสารทิศ เมื่อเรือสินค้าสยามได้ตระเวนออกไปอวดธงในหลายมหาสมุทรโดยเฉพาะในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และทั้งหมดนี้แหละ คือส่วนหนึ่งของความสำคัญของช้างแห่งรัฐสยาม ประเทศไทย

ในอีกด้านหนึ่ง ช้างยังเป็นผู้ช่วยปกป้องเอกราชแห่งชาติไทย ประวัติศาสตร์ชาติไทยจารึกไว้ว่า ช้างเป็นส่วนหนึ่งของอาวุธสงครามอันเกรียงไกร กองทัพช้างเมื่อแปรขบวนพุ่งทะยานบุกตะลุยเป็นหน้ากระดานเข้าไปที่ไหนทั้งแถวแนว เป็นภาพอันน่าสะพรึงกลัวแก่อริราชศัตรูเป็นอย่างมาก และช้างจึงได้เข้าไปเป็นส่วนสำคัญในการปกป้องเอกราชของชาติ และประกาศแสนยานุภาพของสยามประเทศออกไปได้กว้างไกล พระราชอาณาเขตในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จึงแผ่ขยายกว้างใหญ่ไปกว่าครึ่งของแผ่นดินอุษาคเนย์ กระทั่งการยุทธ์หัตถ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ก็ยังเป็นการช่วยกอบกู้เอกราชให้ชาติไทย ช้างจึงได้รับการอวยยศสูงสุดเป็นถึงเจ้าพระยา คือช้าง เจ้าพระยาปราบหงสาวดี และมีฐานันดรสูงสุดเป็นถึงระดับ เจ้าฟ้าหรือลูกหลวงแห่งองค์พระมหากษัตริย์นั่นเลยทีเดียว

ช้าง ยังเป็นเครื่องสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ พระมหากษัตริย์สยามใช้ช้างเป็นราชบรรณาการ แจกจ่ายไปยังหลายประเทศทั้งช้างจริงตัวเป็น ๆ และช้างที่เป็นภาชนะเครื่องใช้ไม้สอย การจับช้างในพะเนียด ยังเป็นการจัดแสดงให้พระราชอาชิตีผู้มาเยือนได้ชมความสามารถยิ่งใหญ่ของชนชาติสยาม เป็นการสร้างความสัมพันธ์ลึกซึ้งอันมีส่วนสำคัญกับการต่อสู้กับมหาอำนาจเจ้าอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศส ช้างยังเป็นสินค้าออกสำคัญมูลค่าสูง สร้างเศรษฐกิจที่ดีแก่พระราชอาณาจักรในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

ที่วัดป่าอาเจียง จัดให้มีการเซ่นไหว้ศาลพระครูประจำประจำปี ในวันช้างไทย >>>
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

ช้าง เป็นพาหนะการเดินทางสำคัญของผู้คนในพื้นที่ทุรกันดาร เป็นขบวนคาราวานสินค้า เป็นขบวนยุทธปัจจัยของทหารหาญ ในสมัยที่การคมนาคมยังไม่เจริญเทียบเท่ากับในปัจจุบัน กระทั่งช้างป่าก็ยังเป็นผู้บุกเบิกสร้างเส้นทางใหม่ ๆ ขึ้นในผืนป่า จนพัฒนาขึ้นเป็นทางถนนหนทางของผู้คน เชื่อมโยงกันให้เกิดการเดินทางติดต่อค้าขายระหว่างบ้านต่อบ้าน เมืองต่อเมือง ถนนหนทางเชื่อมต่อหลากหลายจำนวนมากพัฒนาขึ้นจากเส้นทางเดินในป่าของช้างทั้งสิ้น

ด้วยคุณูปการอันใหญ่หลวงของช้าง ต่อความเป็นสยามประเทศมากมายมหาศาลดังกล่าวมาแล้ว และเมื่อชาติบ้านเมืองได้ก้าวสู่ความทันสมัย ช้างได้ถูกยกเลิกการใช้ประโยชน์ โดยมีเครื่องจักรกลหลากหลายเข้ามาแทนที่ในทุกกรณี ส่งผลให้ผู้คนพลเมืองไทยลี้มเลือนช้าง จนช้างมีปัญหาการลดปริมาณลง และได้รับความยากลำบากในสภาพความเป็นอยู่ ช้างในป่าถูกไล่ล่าเพื่อประโยชน์ในสิ่งที่ไม่จำเป็น ทำให้เกิดความเสื่อมแก่ ช้าง สิ่งอันเคยมีศักดิ์ศรีความเป็นสัญลักษณ์ของชาติไทย

ในปี พ.ศ. 2541 ประเทศไทย โดย สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงประกาศให้วันที่ 13 มีนาคม อันเป็นวันซึ่ง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถี ได้รับชัยชนะต่ออริราชศัตรู ดำรงความยั่งยืนแก่ราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสืบต่อนั้น ให้เป็นวันช้างไทย ประกาศเกียรติยศแห่งช้าง สัตว์ใหญ่สัญลักษณ์ของชาตินี้ให้ดำรงอยู่คู่กับความเป็นชาติไทยสืบต่อไป

สถาบัน องค์การ หน่วยงานทั้งหลายของชาติ ภาครัฐและเอกชน อันมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับช้าง จึงได้รับการเปิดทางให้ดำเนินกิจกรรมหลากหลายในวันช้างไทย โดยเปิดกว้างให้มีการตั้งวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย หากศูนย์รวมความคิดคือเพื่อส่งเสริมสนับสนุนความดำรงคงอยู่ของช้างในสังคมไทยให้ยั่งยืนนั่นเอง

สำหรับหมู่บ้านช้างสุรินทร์ วันช้างไทยจึงได้รับการยกขึ้นเป็นวันกิจกรรมใหญ่ ที่หน่วยงานรัฐ ราชอาณาจักร องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ศูนย์ศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ กระทั่งวัดป่าอาเจียง ได้ถือเป็นภาระหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเชิดชูคุณค่าช้างไทยขึ้นทุกปี โดยดำเนินการต่าง ๆ ไปในทิศทางตามความถนัด ตามความสามารถ และตามงบประมาณเท่าที่มี จนถึง ... เท่าที่จะหาได้ ...

งานวันช้างไทย จึงถือเป็นงานใหญ่อีกงานหนึ่งของพื้นที่ชาวกูย ในการที่จะช่วยดำรงคชศาสตร์ชาวกูย มรดกภูมิปัญญาของชาติไทย ที่ได้รับการไว้ด้วยการสืบทอดต่อกันเพียงปากต่อปากในครอบครัว เพราะชาวกูยไม่มีภาษาเขียนที่จะจารึกข้อความต่าง ๆ ไว้สืบทอดแก่ลูกหลานต่อไป นั่นเอง

◀ การชนไหว้พระครูปะคำ ดำเนินการโดยหมอช่างอาวุโสสูงสุด มีหมอช่าง ความยู่ช่าง และผู้เกี่ยวข้องในวงกว้างร่วมประกอบพิธีกรรมจำนวนมาก
ภาพ : อภินันท์ บัวหกกิติ

- ❧ ขบวนบวชนาคช้าง วัดป่าอาเจียง ประกอบด้วยช้างใหญ่ไม่น้อยหลายสิบเชือก
เข้าขบวนแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านอย่างยิ่งใหญ่
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

บวชนาคช่าง กฐิน ผ้าป่าช่าง

เพราะช่างเป็นสัตว์สูงใหญ่ มองเห็นได้ชัดเจนแต่ไกล ๆ เมื่อไปที่ไหน ความสูงใหญ่ของช่าง ก็จะทำให้ช่างดูโดดเด่นน่าสนใจ และยังถ้าช่างมากขึ้น มากมายหลายเชือกเป็นขบวนช่าง ความน่าสนใจนั้นก็ยิ่งมากมายขึ้นไป จนกลายเป็นความยิ่งใหญ่ไปในที่สุด

ที่หมู่บ้านช่างสุรินทร์ ชาวภูยกูยที่นี่ เมื่อถึงเทศกาลบวชพระก่อนเข้าพรรษา แต่ละบ้านที่มีบุตรชายอายุครบบวช มีความประสงค์จะบวชพระ ทดแทนคุณบิดามารดา และครอบครัวเห็นดีด้วยแล้ว หมู่บ้านนี้ก็ถือเป็น ประเพณีสืบเนื่องกันมาช้านานที่จะจัดงานบวชหมู่ให้พร้อมเพรียงกัน

ทั้งหมู่บ้าน พิธีกรรมทำขวัญนาคนั้นจะทำกันที่วัด แต่การทำพิธีบวชจะต้อง ทำเป็นขบวนแห่แทน พาไปประกอบพิธีที่ดอนบวช ณ ศาลปะกำศักดิ์สิทธิ์ แรกของหมู่บ้านที่วังทะเล นั้นเอง

เมื่อถึงวันสำคัญวันนั้น ช่างจากครอบครัวหนึ่งก็จะไปรวมกับช่าง อีกครอบครัวหนึ่ง รวมกันหลาย ๆ ครอบครัวเข้า จึงกลายเป็นขบวนช่าง ที่ทั้งน่าสนใจทั้งยิ่งใหญ่ จะยิ่งใหญ่เท่าไหนก็เท่าที่จะมีจำนวนพ่อนาคมาร่วม บวชกันมากหรือน้อยเพียงใดนั่นแหละ ซึ่งก็จะมีกันมากมายไม่น้อยเลยทุกปี ตั้งแต่หลักสิบขึ้นไปจนถึงหลักร้อยเลยก็เคยมี

และในวันพิธีนั้น ช่างเฉพาะตัวทุกเชือกก็จะมีความน่าสนใจเป็นพิเศษ เพราะจะได้รับการเขียนสีวาดหน้า ผูกผ้าแพรพรรณ จนเป็นช่างที่สวยงามโดดเด่น ส่วนพ่อนาคบนหลังช่างก็ไม่ต่างกัน จะได้รับการแต่งเติมหน้าตาให้สุดหล่อ ประดับร่างกายด้วยผ้าแพรงามสามสีตามรูปแบบประเพณี ศรีษะก็จะสวม “กระโจมหัว” ยอดแหลม และที่ขาดไม่ได้ก็คือเครื่องแสดงฐานะของครอบครัว สร้อยทองคำ พระเลี่ยมทอง แหวนทอง เข็มขัดทอง และที่จะเท่าแก่ก็เข้าไปอีก ตามแบบเฉพาะของนักเลงโบราณชาวกูย ก็คือแว่นกันแดดสีดำสุดเท่ที่จะขาดไปเสียมิได้ ส่วนหนึ่งเพราะว่า วันกลางฤดูร้อนของช่วง 15 ค่ำเดือน 6 กลางแดดเปรี้ยง ๆ นั้น มันช่างทรมาณสายตาผู้คนอย่างยิ่งจริง ๆ

พิธีกรรมทำวัฏนาคก่อนพิธีบวง ของ
วัดป่าอาเจียง จัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าที่อื่น ๆ
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

งานบวชนาคช้าง จัดโดย อบจ. สุรินทร์
ก็จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

ขบวนแห่นาคช้าง ของชาวกูยเลี้ยงช้างหมู่บ้านช้างสุรินทร์ นับเป็นขบวนช้างขบวนหนึ่งที่ยิ่งใหญ่สวยงามสุดยอดของประเทศ เพราะประกอบด้วยขบวนช้างแต่งตัวสวยงามหลายสิบเชือกเข้าขบวนแห่แหน ร่วมกับกระบวนดนตรีประโคม และญาติโยมซึ่งจะถือเครื่องอัฐบริวารเดินตามกันไปเป็นขบวนใหญ่ นับเป็นภาพงามตามแบบประเพณีกูยเลี้ยงช้างที่ยิ่งใหญ่ ไม่เพียงเป็นหนึ่งเดียวในประเทศไทย หากยังเป็นความงดงามยิ่งใหญ่วางวัฒนธรรมในระดับโลกอีกด้วย ก็จะมีที่ไหนในโลกใบน้อย ๆ นี้ จะมีช้างอยู่ในหมู่บ้านมากมายเท่าที่ หมู่บ้านช้างสุรินทร์แห่งนี้เล่า

พี่น้องชาวกูยแห่งหมู่บ้านช้างสุรินทร์ หมู่บ้านที่มีช้าง สัตว์บกใหญ่ที่สุดดูแลกันอยู่ในบ้านนี้นั้น นับถือทั้งพระพุทธศาสนา และศาสนาผีปะกำ ของชาวซำง ที่สืบทอดตกทอดกันมาพร้อมคชศาสตร์ชาวกูย วัตรปฏิบัติ เครื่องครัดในกระบวนการคชศาสตร์เพียงไหน ความนับถือในพระพุทธศาสนาก็เครื่องครัดเพียงนั้น ดังนั้น เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ช้างที่มีอยู่นับร้อยเชือกในหมู่บ้าน ก็ยอมพร้อมที่จะเข้าร่วมงาน ขอให้มีการ

บอกกล่าว มีงบประมาณมาจุนเจือ มีกล้วยอ้อยให้ช้างตามความเหมาะสม เพียงเท่านั้นขบวนแห่ตามพิธีกรรมก็จะดูยิ่งใหญ่ น่าสนใจ ตระการตากว่า ขบวนแห่ที่ไหน ๆ อยู่เสมอ ไม่เพียงเฉพาะงานประเพณีบวชนาคช้างนี้เท่านั้น กระทั่งงานแห่กฐิน ผ้าป่า ซึ่งจะนำมาทอด ณ วัดต่าง ๆ ในหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ก็มักจะดูยิ่งใหญ่ไปด้วยกัน เพราะมีช้าง สัตว์สูงใหญ่ชาญฉลาดดูเด่นเป็นสง่า เป็นพาหนะหลักในขบวนแห่ของพิธีกรรมเหล่านั้นนั่นเอง

ขบวนแห่ฉัตรของชาวช้าง จัดขึ้นเป็นงานประจำปีทุกปี ณ วัดป่าอาเจียง
แต่ละปีขบวนแห่จะยิ่งใหญ่อลังการระดับไหน ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพเป็นสำคัญ
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

และแน่ละ ประเพณีบวชนาคช้าง ก็ย่อมจะเป็นงานประเพณีที่มีช้างเข้าร่วมงานอย่างแข็งขันจำนวนมากกว้างงานประเพณีอื่น ๆ เพราะลูกชายหลานชายญาติพี่น้องเจ้าของช้าง จะได้ไปนั่งอยู่บนหลังช้างของครอบครัวนั้นด้วยกันอย่างพร้อมหน้า จึงถือเป็นประเพณีของพี่น้องชาวกูย ไม่ว่าจะอยู่กันห่างไกลที่ไหน ก็จะต้องพากันเดินทางมาร่วมพิธีให้พร้อมหน้า

ช้างของครอบครัว แม้จะไปทำงานต่างสถานที่กันห่างไกลแค่ไหน ก็จะต้องเดินทางกลับมาร่วมงานกันให้พร้อมหน้าครอบครัวด้วยเช่นเดียวกัน แต่ถ้าเป็นงานบุญกฐิน บุญผ้าป่า บุญถวายเทียนพรรษาบนหลังช้าง ก็จะเป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า เทียนพรรษา เป็นคนอื่นที่เข้ามาช่วยร่วมบุญในงานประเพณีนั้น ๆ นั้นเอง

ช้าง หมู่บ้านช้างสุรินทร์ จำนวนหลายสิบเชือก เข้าร่วมขบวน
แห่ถวายเทียนพรรษา ทอดกฐิน ผ้าป่า ณ วัดป่าอาเจียงอยู่
อย่างสม่ำเสมอ
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

เทศกาลจดทะเบียนบนหลังช้าง ชัตเต พิธีกรรมผูกพันสัญญารัก ของ ชาวกูย

ชัตเต หมายถึง ผูกข้อมือ หรือมัดมือ คือพิธีแต่งงานของชาวกูย เป็น
กระบวนการผูกพันมั่นรัก สืบสานชาติพันธุ์ชาวกูยให้ดำรงคงอยู่ต่อไปตราบนาน
เท่านาน ซึ่งชาวกูยทั้งที่เลี้ยงช้างและไม่เลี้ยงช้าง ต่างก็มีการประกอบ
พิธีกรรมนี้เช่นเดียวกัน ต่างกันแต่ในกระบวนการชัตเตของชาวกูยเลี้ยงช้าง
จะมีช้างเข้าร่วมกระบวนการจำนวนมากกว่าและดูยิ่งใหญ่กว่า
ก็แน่ละ เจ้าของช้างเขามาเองนี่นา จะน้อยหน้าใครได้อย่างไร

และด้วยเหตุผลดังนี้ในโอกาสวันแห่งความรัก 14 กุมภาพันธ์ อันเป็น
วันที่ทั่วทั้งโลกร่วมเฉลิมฉลอง และหลาย ๆ จังหวัดของประเทศไทยต่างพากัน
จัดการรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่จังหวัดของตน ด้วยเอกลักษณ์
เฉพาะตัวของจังหวัดแต่ละแห่ง อาทิ จังหวัดกระบี่ จัดเทศกาลปิ่นผาหารัก
จังหวัดตรังจัดงานเทศกาลวิวาทิได้สมุทร เป็นต้น

เทศกาลฤดูเบียร์บนหลังช้าง
เทศกาลประจำปี จัดขึ้นทุกปี ที่ใช้ช้างเพื่อ
การท่องเที่ยวอย่างแท้จริงชัดเจน
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะในเรื่องเป็นจังหวัดแห่งพญาควาญ และมีชาวกูยเป็นชาวชาติพันธุ์พิเศษเฉพาะของจังหวัดไม่เหมือนใคร จึงใช้โอกาสนี้จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว จดทะเบียนบนหลังช้างขึ้น โดยมีจุดสนใจอันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์คือขบวนแห่คู่บ่าวสาวเป็นขบวนช้างอันยิ่งใหญ่งดงามตระการตา อีกทั้งเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของคู่บ่าวสาวในพิธีการก็จะแต่งกายให้เป็นดังคู่บ่าวสาวชาวกูย ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน

โดยทั่วไปการจัดกิจกรรมอันน่าสนใจนี้ ส่วนใหญ่จะจัดขึ้นที่ หมู่บ้านช้างสุรินทร์ โดยใช้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ วังทะเลลูณ ศาลปะกำแห่งแรกของชาวกูยเลี้ยงช้างริมฝั่งลำน้ำชีเป็นสถานที่รวมช้างและประกอบพิธีกรรม แต่ก็มีบ้างบางครั้งบางปี ที่จะยกขบวนพิธีเข้ามาจัดกันที่ใจกลางเมืองจังหวัดสุรินทร์นี้เลย และในพ.ศ. 2566 ปีนี้ เหตุการณ์ก็เป็นเช่นเดียวกัน

ทุก ๆ ปี ของงานเทศกาล จดทะเบียนบนหลังช้าง มีนักท่องเที่ยวเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

พิธีแต่งงานอย่างของชาวกูย หรือ “พิธีชัตเต” ในสมัยโบราณจะเริ่มเมื่อคู่หนุ่มสาว ชาวกูยตกลงแต่งงานกัน เจ้าบ่าวมาสู่ขอเจ้าสาวจากผู้ใหญ่เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะเริ่มสร้างกระท่อมเพื่อประกอบพิธีในบริเวณลานบ้านเจ้าสาวด้วยตนเองจนเสร็จเรียบร้อย และในวันแต่งงาน เจ้าบ่าว เจ้าสาว จะสวมชุดชาวกูยพื้นเมือง เจ้าบ่าวจะเดินทางด้วยช้างจากบ้านตนเองไปบ้านเจ้าสาว จากนั้นพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรมจะพาเจ้าสาวลงมาจากบ้านไปยังกระท่อมเพื่อประกอบพิธี เริ่มด้วยเจ้าบ่าวจะสวมด้ายมงคล เจ้าสาวจะสวมจะลอม (มงกุฎที่ทำจากใบตาล) จะมะ (แก้ว แหวน สร้อย ต่างหู หรือเครื่องประดับที่เจ้าบ่าวนำมาให้) แล้วเริ่มตรวจนับสินสอดเครื่องประกอบต่าง ๆ จากนั้นพราหมณ์จะเริ่มพิธีบายศรีสู่ขวัญตามแบบชาวกูย พิธีถอดกระดูกคางไก่เสี่ยงทายชีวิตคู่ แล้วผูกข้อมือโดยมีญาติผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ร่วมอวยพรให้คู่บ่าวสาวตามลำดับ สุดท้ายเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะนั่งช้างเดินทางไปยังวังทะเล บริเวณที่ลำน้ำมูลและลำน้ำชีไหลมาบรรจบกัน เพื่อบอกกล่าวศาลปะกำแรกของชาวกูยเลี้ยงช้างให้รับทราบถึงการครองคู่สามีภรรยา จึงถือเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี

ซึ่งนั่นคือ พิธีกรรมชัตเต เต็มรูปแบบของชาวกูย หากสำหรับกระบวนการ จดทะเบียนบนหลังช้าง ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางการท่องเที่ยวที่ต้องการความรวดเร็วและสะดวกสบายกว่า จะเริ่มต้นด้วยการแต่งตัว เจ้าบ่าว เจ้าสาว ตามแบบเครื่องแต่งกายระดับพิธีกรรมของชาวกูย ดังที่กล่าวมา เรียบร้อยแล้วจึงนำคู่บ่าวสาวเข้าขบวนช้างแห่แห่นไปตามถนนบนเส้นทางที่กำหนด โดยช้างและควาญช้างก็จะแต่งกายเข้าร่วมขบวนแห่อย่างสวยงามด้วยเช่นกัน ซึ่งจำนวนของคู่รัก หรือคู่แต่งงาน มากหรือน้อยก็จะช่วยให้ความยิ่งใหญ่ของงานมากมีมากหรือน้อยตามลำดับเช่นเดียวกัน

ระหว่างที่ขบวนแห่แห่นเดินไปตามเส้นทางนั้น ถ้าเป็นเส้นทางในเมืองสุรินทร์ แต่ละปี ก็จะมีผู้ชมเข้ามาเกะถนนรอชมอย่างคับคั่ง พร้อมทั้งส่งเสียงแสดงความชื่นชมยินดีไปกับคู่บ่าวสาวนั้นไปด้วยตลอดเส้นทาง และหากจะเป็นที่หมู่บ้านช้างไปยังวังทะเล สองข้างทางก็จะมากมายไปด้วยช่างภาพที่จะมารอบันทึกภาพเหตุการณ์อันน่าประทับใจอย่างคับคั่ง

◀ บ่าวสาว จะได้รับการแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายสวยงามของชาวกูย ขึ้นช้างเข้าขบวนแห่อย่างยิ่งใหญ่
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

ผูกพันสัญญารักมั่น ด้วยพิธีกรรม ชต๓๓
ตามแบบอย่างประเพณี ของชาวกูยเลียงช้าง
ภาพ : อภินันท์ บัวหัทธิต์

เมื่อขบวนแห่แห่นของคู่บ่าวสาวแห่ไปถึงสถานที่ประกอบพิธีกรรม คู่บ่าวสาวก็จะได้รับเชิญเข้านั่งยังที่ประชุมที่กำหนดในการนี้จะมีพี่น้องชาวกูยเลียงช้างตัวจริงจากหมู่บ้านหนองบัวคอยห้อมล้อม และทำหน้าที่ญาติพี่น้องของคู่บ่าวสาวทั้งหมด จะช่วยกันประคับประคองให้พิธีกรรมเดินต่อไปยังจุดหมายที่ไม่ผิดพลาดไปจากประเพณีดั้งเดิมของพี่น้องชาวกูยในหมู่บ้านจริงอย่างเหมาะสม

แล้วพ่อหมอก็คจะเป็นผู้อ่านโองการประกอบพิธีชัตเต โดยคู่บ่าวสาวจะกุมมือกันกับกรวยดอกจำปา ซึ่งเป็นดอกไม้ประกอบพิธีกรรมตลอดพิธี เมื่อการอ่านโองการเสร็จสิ้น บรรดาพี่น้องชาวกูยเลียงช้างตัวจริงที่แวดล้อมประรำพิธีอยู่ก็จะพร้อมใจกันเปล่งเสียงไชโย พร้อมทั้งโปรยดอกไม้สีเหลืองของชาวกูยงดงามไปทั่วบริเวณ

จากนั้นจึงเป็นการประกอบพิธีมัดมือ คือการผูกข้อมือด้วยสายสิญจน์ โดยผู้ใหญ่ฝ่ายต่าง ๆ ของจังหวัดสุรินทร์ เรียกร้อยแล้วจึงมีการกล่าวให้โอวาท เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมชัตเต จากนั้นคู่บ่าวสาวจะได้รับการเชิญให้ไปเปิดพื้นที่เลี้ยงอาหารช้าง และปิดท้ายด้วยกระบวนการแจกทะเบียนสมรสบนหลังช้าง ซึ่งทะเบียนสมรสที่คู่บ่าวสาวจะได้รับนั้น จะเป็นทะเบียนสมรสช้างเป็นแผ่นใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งจะทำให้คู่บ่าวสาวที่เข้าร่วมงานจะต้องจดจำช่วงเวลาอันมีความสุขนี้ต่อไปได้อย่างไม่รู้ลืมไปตลอดชีวิตเลยทีเดียว

งานจดทะเบียนบนหลังช้างในโอกาสเทศกาลแห่งความรักนี้ได้รับการยอมรับบรรจุเข้าเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ และจะดำรงคงอยู่กับจังหวัดแห่งนี้ต่อไปอีกเนิ่นนาน

▶ ปิดท้ายงานเทศกาลอย่างมีความสุข
ด้วยทะเลียนสมรสใบใหญ่ที่สุดในโลก
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

ช้าง ของชาวกูย วันนี้ ที่เห็น และเป็นไป

ในวันนี้ ช้างในหมู่บ้านช้างสุรินทร์ มีอยู่รวม ๆ กันทั้งหมด จำนวนน่าจะไม่ต่ำกว่า 500 เชือก จัดเป็นช้างมีเงินเดือนสังกัดโครงการคชอาณาจักร องค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 200 เชือก สังกัดศูนย์คชศึกษา องค์การบริหาร ส่วนจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 80 เชือก เป็นช้างซูปตาร์ทที่สามารถออนไลน์ท่ามา หากินได้เป็นอย่างดีอีกประมาณ 20 เชือก ส่วนช้างที่เหลืออีกครึ่งหนึ่งเป็นช้าง ที่จะต้องออกไปหางานทำกับปางช้างต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งถ้าการท่องเที่ยวได้รับความนิยมนั้น ก็จะมีปางช้างต่าง ๆ รองรับทำงานมากเพียงพอ แต่ถ้าเป็นดังเหตุการณ์ ที่ผ่านมานี้ คือเหตุการณ์เสมือนปิดประเทศเพราะโควิด 19 แพร่ระบาด ก็ทำให้ช้าง ที่เหลือตกงาน ต้องกลับมาหมู่บ้านทั้งหมด ความทุกข์ขาดแคลนเงินทองเลี้ยงชีพ พลอยทำให้ช้างต้องขาดแคลนอาหารการกินไปด้วย

หากแต่ในวันนี้ชื่อยังดีที่เหตุการณ์โควิด 19 ได้บรรเทาเบาบางลงไป จนใกล้เคียง สภาวะปกติก่อนช่วงโควิดระบอบแล้ว ทำให้มีช้างออกไปทำงานได้แล้วจำนวนหนึ่ง แต่ก็ยังคงมีช้างต้องค้างอยู่ในหมู่บ้าน ไม่มีงานทำอีกจำนวนหนึ่ง และยังมีอีกจำนวน ไม่น้อยที่ไม่ต้องการออกไปทำงานในต่างพื้นที่อีกแล้ว

เพราะช้างเป็นสัตว์บกขนาดใหญ่พิเศษที่ทรงพลังมหาศาล ในอีกด้านหนึ่ง ช้างจึงเป็นสัตว์ที่กินเก่งมาก กล่าวได้ว่า ช้างสามารถกินได้ทั้งวันตลอดเวลา และ แม้ว่าจะเป็นสัตว์ที่กินพืชเป็นหลัก แต่ปริมาณพืชที่สามารถกินได้ทั้งวันก็ต้องมี จำนวน มีน้ำหนักมากมายเป็นร้อยกิโลกรัมต่อวันต่อเชือก ดังนั้นในการที่ช้างมีได้ เติบโตในธรรมชาติที่มีอาหารกินเป็นไม้ป่าต่าง ๆ รอบตัว หากแต่เป็นช้างเลี้ยงในบ้าน ที่กินแต่อาหารที่มนุษย์จัดหาให้ จึงต้องขึ้นกับสภาพเศรษฐกิจของเจ้าของช้างเพียง อย่างเดียวว่าจะจัดหาอาหารให้ได้เพียงพอหรือไม่ และจึงมักต้องเผชิญปัญหา การขาดแคลนอาหารอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้ ภาพของช้างป่าเขาใหญ่ ที่ใคร ๆ ได้เห็น ทางโทรทัศน์หรือผ่านภาพนิ่งต่าง ๆ ซึ่งตัวสูงใหญ่กลมอ้วนพี จึงมีความแตกต่าง จากช้างบ้านที่หมู่บ้านช้างสุรินทร์อย่างชัดเจน

ชาวช้างตกงาน จากการปิดการท่องเที่ยวจากปางช้างต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย
กลับบ้านมารวมกันที่หมู่บ้านช้างสุรินทร์ มีช้างที่ขาดแคลนรวม ๆ กันหลายร้อยเชือก
ภาพ : อภิรักษ์ บัวภักดี

ในอดีตพื้นที่ซึ่งชาวกูยเลือกมาลงหลักปักฐานอยู่อาศัย คือป่าใหญ่แห่งดินแดนเขมรป่าดง ต่อมาจึงถูกเรียกว่า ป่าดงภูดิน และกลายเป็นป่าสงวนแห่งชาติดงภูดินในวันนี้ ชาวกูยและช่างของพวกเขาอยู่อาศัยที่นี่กันมาแล้วนานนับร้อย ๆ ปี ดังนั้นด้วยสภาพป่าที่ถูกทำกินมาแล้วนานระดับนี้ และยังมีสัตว์กินจุเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมด้วยอีก จึงพอจะสามารถประเมินสภาพของป่าสงวนแห่งชาติดงภูดินได้ว่าเป็นป่าที่แทบจะสิ้นสภาพไปแล้วอย่างสิ้นเชิง ไม่เพียงเท่านั้น ในวันนี้ ป่าที่แทบไม่เหลือความอุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว ทางภาครัฐยังได้ยกป่าให้อยู่ในความดูแลของโครงการคชอาณาจักรไปเสียอีก ช่างของบรรดาควาญช่าง จึงไม่สามารถเข้าไปหากินในป่าได้ตามที่เคยเป็นมาในอดีต ช่างของหมู่บ้านช่างสุรินทร์วันนี้ จึงนับได้ว่าเป็นช่างที่ร้างป่าอาศัยอยู่แต่ในหมู่บ้านอย่างเดียว และกินอาหารที่จัดหาโดยเจ้าของช่างเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ในด้านหนึ่ง จะเห็นได้ว่าในปีหนึ่ง ๆ ประเทศไทยจะต้องควักเงินเพื่อใช้สำหรับช่างโดยผ่านทางองค์การสวนสัตว์ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ อย่างน้อย ๆ 30 ล้านบาท ไม่รวมเงินลงทุนครั้งก่อตั้งหน่วยงานดูแลทั้งสองแห่งนี้ นับร้อยนับพันล้านบาท ในจำนวนช่างที่จำกัดจำนวนหนึ่งคือราว 280 เชือก และยังคงต้องดูแลกันต่อไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ในความเป็นจริงคือที่นี้มีช่างเกิดใหม่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ยิ่งในปัจจุบันเมื่อช่างส่วนหนึ่งสามารถหากินทางออนไลน์ได้ และส่วนใหญ่จะเป็นลูกช่างแรกเกิดที่มีความน่ารักเป็นพิเศษ สิ่งนี้ทำให้เกิดลัทธิเอาอย่างขึ้นในหมู่บ้านช่างในวันนี้ จึงมีช่างแรกเกิดจากการเร่งผลิตลูกช่างเพิ่มมากขึ้นในหมู่บ้านช่างอย่างรวดเร็ว นับวันปัญหาค่าใช้จ่ายในการดูแลช่างเหล่านี้จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน

ที่สำคัญ ในส่วนของช่างที่ไม่ได้มีเงินเดือนประจำซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ช่างเหล่านี้จะต้องออกเดินสายมิใช่เร่ร่อน แต่ออกไปทำงานยังปางช้างทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศ แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมด ยังมีช่างตกค้างไม่มีงานทำในหมู่บ้านอีกจำนวนหนึ่ง และช่างที่ไม่ปรารถนาจะออกไปทำงานนอกหมู่บ้านอีกแล้ว ช่างเหล่านี้เจ้าของช่างจะต้องพยายามอย่างสุดความสามารถที่จะแสวงหาอาหารช่างมาเติมเต็มช่างจำนวนที่มีอยู่ตลอดเวลา และรอคอยเป็นปัญหาของภาครัฐต่อไปในวันข้างหน้าอย่างแน่นอน

ในวันนี้ สิ่งหนึ่งที่ได้เริ่มดำเนินการขึ้นแล้วในหมู่บ้านช่างสุรินทร์ คือ ในส่วนขององค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มีโครงการการท่องเที่ยวที่ด้วยตนเองขึ้น โดยเปิดพื้นที่จุดกางเต็นท์ให้แก่นักท่องเที่ยวเข้ามาเช่าพื้นที่พักผ่อน โดยมีบริการห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ และไฟฟ้าส่องสว่าง และมีช่างอยู่ประจำ ซึ่งก็มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจใช้บริการจำนวนหนึ่ง ยังไม่มากนัก และยังมีความพยายามทำงานด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร่วมกับภาคเอกชนเกี่ยวกับการจัดแสดงแบบช้างเพื่อถ่ายภาพใน Theme ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น หากเมื่อมีการกำหนดราคาค่าใช้บริการช่างในกิจกรรมดังกล่าว ก็ยังมีราคาสูงอยู่มากยากที่ภาคเอกชนผู้ให้บริการจะดำเนินการธุรกิจด้วยได้บ่อยครั้งนัก

วัดป่าอาเจียง ก็เป็นที่พึ่งสำคัญอีกแห่งหนึ่งของหมู่บ้านช่างสุรินทร์ วัดแห่งนี้มีการดำเนินการหลาย ๆ อย่างทั้งทางโลกทางธรรม กระทั่งทางมุเตลุลสายการท่องเที่ยว ทำให้มีการจัดกิจกรรมพิเศษตลอดทั้งปี เพื่อช่วยให้ช่างที่ตกงานในหมู่บ้านได้มีงานทำเพิ่มขึ้น มีเงินเข้าวัดเพื่อช่วยจุนเจือกิจกรรมหลากหลายของชาวกูยมากขึ้น วัดมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ และมีสถานที่ที่จะสามารถใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าที่ระลึกฝีมือกลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้าน ทั้งเรื่องการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกเกี่ยวกับช้าง ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชาวหมู่บ้าน ทั้งนี้โดยจัดให้มีพิพิธภัณฑ์ชาวกูย และศูนย์ผลิตภัณฑ์จากมูลช้างขึ้น ซึ่งที่นี่ก็จะเป็นแหล่งผลิตดินปลูกต้นไม้จากมูลช้าง ผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อลือชาอีกรายการหนึ่งของหมู่บ้านช่างสุรินทร์ด้วย

ชุมชนหมู่บ้านหนองบัว เป็นชุมชนเข้มแข็งที่สามารถทำการท่องเที่ยวชุมชนได้เองแล้วในวันนี้ โดยความสนับสนุนของภาครัฐบางส่วน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในหมู่บ้านมีการจัดทำรายการท่องเที่ยวขึ้น ทั้งประเภทท่องเที่ยววันเดียว สองวัน สามวัน สามารถดำเนินการท่องเที่ยวได้จริงตามรายการ และสามารถสนับสนุนด้านการแสดงทางวัฒนธรรมแก่หน่วยงานภาครัฐภายในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดีอีกด้วย จะเห็นได้ว่า หมู่บ้านช่างสุรินทร์วันนี้ ได้มีความพยายามตื่นตัวขึ้นแล้วเพื่อดำเนินการท่องเที่ยวที่เป็นของตนเอง ไม่เพียงการต้องมีช่างออกไปทำงานในปางช้างต่าง ๆ ทั่วประเทศเท่านั้น

รถบรรทุกต้นและใบสับปะรด อาหารบริจาคแก่ช่างตงงาน
สับดาห์หลายต้น ชาวช่างมารอรับกันเป็นทิวแถว
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรณี

บรรดาช่างตักงานมารอรับอาหารบริจาค
จากผู้ใจบุญ ที่ลานกว้างในหมู่บ้านช่าง
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

⤴ การพายเรือล่องลำน้ำชี เล่นน้ำกับช้าง รูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ ๆ
เพิ่งได้รับการเปิดตัวขึ้น โดยชุมชนท่องเที่ยวของชาวช้าง
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

อนาคต ชาวช้างสุรินทร์

การท่องเที่ยว เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตชาวหมู่บ้านช้างสุรินทร์ ตั้งแต่พ.ศ. 2503 เพราะชาวช้างเริ่มตักงาน ไม่สามารถเข้าไปจับช้างป่าในประเทศเพื่อนบ้านได้ และอย่างค่อยเป็นค่อยไป ช้างส่วนหนึ่งเริ่มเข้าสู่วงการท่องเที่ยวที่อย่างน้อยมีงานช้างสุรินทร์จัดแสดงทุกปี ในขณะที่ในชีวิตจริง ช้างสุรินทร์ ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนอาชีพเข้าไปช่วยการทำไม้ในป่ายาวนาน กระทั่งเกิดเหตุการณ์ปิดป่า ยุติการทำไม้ในราวพ.ศ. 2530 ช้างพากันตักงานอีกครั้ง แต่เพียงไม่นานการท่องเที่ยวก็เริ่มขยายตัว มีการสร้างปางช้างใหม่ ๆ

ในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ช้างสุรินทร์ก็เริ่มขยับขยายเปลี่ยนเข้าไปประจำทำงานกับปางช้างต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีช้างจำนวนหนึ่งกลายเป็นช้างเร่ร่อน ออกไปตระเวนตามทีต่าง ๆ อย่างวณิพก ขายอาหารช้าง กระทั่งเครื่องรางของขลัง สร้างความยากลำบาก ความเสียหายกับพื้นที่ต่าง ๆ กระทั่งเกิดความเสียหายกับภาพลักษณ์ของสัตว์ใหญ่ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์ของประเทศชาติ จนเกิดโครงการ นำช้างคืนถิ่น มีการมอบหมายภาระหน้าที่ให้มีหน่วยงานที่มีงบประมาณดูแลช้างของหมู่บ้านช้างสุรินทร์โดยเฉพาะ

มีการให้เงินเดือนหรือสวัสดิการช่างพร้อม ๆ กัน การท่องเที่ยวก็เริ่มขยายตัวมากยิ่งขึ้น เกิดการจัดสร้างปางช้างขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ช่างสุรินทร์จำนวนหนึ่งก็เข้าประจำทำการในปางช้างต่าง ๆ เหล่านั้นมากขึ้น นับเป็นช่วงเวลาที่ช่างสุรินทร์มีความสุขเพราะมีความมั่นคง และมีงานทำมากขึ้นด้วยเช่นกัน

แต่แล้วก็กลับเกิดเหตุการณ์ระบาดของโควิด-19 ในราวพ.ศ. 2563 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ปางช้างต่าง ๆ ต้องปิดตัวลง ช่างจากปางช้างต่าง ๆ ต้องเดินทางกลับบ้าน เข้ามาตกคึกคักกันอยู่ในหมู่บ้านช่างสุรินทร์ มากมายนับได้ไม่ต่ำกว่า 400 เชือก ช่างทั้งหมดพากันประสบ

ความยากลำบาก ไม่มีงานทำ ต้องแบ่งปันอาหาร เกิดกระบวนการใหม่ คือ การขอรับบริจาคและค้าขายอาหารช้างผ่านทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ การสร้างเพจ สร้างสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ช่วยกันเรียกรายเงินเข้ามาช่วยดูแลอาหารช้างในพื้นที่อย่างกว้างขวาง กระทั่งเหตุการณ์ระบาดของโควิด 19 เริ่มคลี่คลายลง ปางช้างต่าง ๆ เริ่มเปิดดำเนินการได้ และช่างสุรินทร์ก็สามารถกลับเข้าไปประจำทำการอีกครั้งได้จำนวนหนึ่ง

วันนี้ ชาวหมู่บ้านช่างสุรินทร์ดำรงชีพอยู่ด้วยการประกอบอาชีพหลากหลาย เพื่อให้เพียงพอกับการดูแลอาหารช้าง สัตว์เลี้ยงในบ้านที่ตัวใหญ่ และกินเก่งที่สุด ชาวช่างเป็นเกษตรกรปลูกข้าวในพื้นที่ไม่กว้างใหญ่มากนัก

ท่องเที่ยวชุมชน นักท่องเที่ยวใส่บาตรกับช่างที่หน้าที่พักโฮมสเตย์
ของหมู่บ้านหนองบัว
ภาพ : นันทวัฒน์ สุสิงห์โตทอง

มีแปลงพืชผักปลอดสารพิษบ้าง ไม่ปลอดบ้าง อยู่แทบทุกครัวเรือน จะเป็นการดีไม่น้อยถ้าจะมีหน่วยงานใดมาช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การทำการเกษตรของที่นี่เข้าสู่ระบบปลอดสารพิษโดยสมบูรณ์ เพราะจะมีส่วนช่วยเสริมในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

และอันที่จริง การทำการเกษตรของชาวหมู่บ้านข้างสุรินทร์ ก็ไม่ใช่ทางออกโดยสมบูรณ์ ชาวหมู่บ้านข้างสุรินทร์จำเป็นต้องมีอาชีพอื่น ๆ เพิ่มเติม ซึ่งจริง ๆ อาชีพอื่น ๆ นี้ก็จะมีรายได้มากกว่าอาชีพเกษตรกรที่ทำเพียงพอให้มีข้าวกินตลอดปีด้วยซ้ำ ซึ่งอาชีพอื่นที่สำคัญที่สุดในวันนี้ก็คือ อาชีพนักแสดง คือการนำช้างไปทำการแสดงต่าง ๆ หลากหลายกับปางช้างต่าง ๆ ทั่วประเทศ ออกไปทำได้บ้างไม่ได้บ้าง ทั้งยังนำช้างไปขึ้นทะเบียนรับเงินเดือน และสวัสดิการอื่น ๆ กับ คชอาณาจักร องค์การสวนสัตว์ และศูนย์การศึกษา อบจ. สุรินทร์ ชาวข้างบ้านหนึ่งจึงมักจะมีช้างหลายเชือกหลายรุ่นอยู่ในบ้าน ช้างเชือกหนึ่ง ไปกินเงินเดือนรับสวัสดิการกับคชอาณาจักร อีกเชือกหนึ่งไป

กินเงินเดือน รับสวัสดิการกับศูนย์การศึกษา ลูกช้างเล็ก ๆ ทำหน้าที่รีวิวออนไลน์ โลกโซเชียลสื่อโซเชียล สร้างภาพลักษณ์จำหน่ายสินค้า และรับบริจาค เพื่อนำรายได้และสวัสดิการทั้งหมดมาหารเฉลี่ยดูแลต่อไปยังช้างเชือกอื่น ๆ ที่มีอยู่ให้พอเพียง

และนี่คือภาพของชาวข้างครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งแน่นอน ย่อมมีครอบครัวที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ อาจจะยังมีช้างในบ้านจำนวนน้อย เชือกเดียวหรือสองเชือก หรืออาจไม่มีความสามารถทางออนไลน์ โลกโซเชียล แต่ครั้งมีผู้ชมแค่หนึ่งคน สองคน หรือไม่มีเลย ครอบครัวที่ยังไม่ประสบความสำเร็จนี้ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากด้วย

หากมีหน่วยงานที่มีความสามารถ จะเข้ามาช่วยเหลือชาวหมู่บ้านข้าง ในส่วนนี้ ด้วยการฝึกอบรมการแสดง พัฒนาการจัดทำคลิป การสร้างสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับมีอาชีพมากยิ่งขึ้นก็จะเป็นการดีไม่น้อยเลย ที่เดียว อย่างน้อยช้างแต่ละครอบครัวก็จะสามารถหารายได้ให้ได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

นั่งช้างท่องเที่ยว เป็นหนึ่งในรายการท่องเที่ยวชุมชน
เสนอขายนักท่องเที่ยวผู้สนใจไปเที่ยวถึง
หมู่บ้านช้างสุรินทร์
ภาพ : นันทวัฒน์ สุรสิงห์โตทอง

1	3
2	

1. ช้างกับเรือพาย
ภาพ : วัฑฒ์ มะสิงาม
- 2-3. พายเรือ เล่นน้ำกับช้าง เป็นอีกหนึ่ง
รายการเสนอขาย ในรายการ
ท่องเที่ยวชุมชน หมู่บ้านช้างสุรินทร์
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

ในส่วนของ คชศาสตร์ชาวกูย หน่วยงานซึ่งทำหน้าที่ดูแลช่างทั้งสองหน่วยงานวันนี้ ก็เริ่มมีแนวคิดฟื้นฟู การคชศาสตร์ โดยศูนย์คชศึกษามีการเปิดเป็น โรงเรียนฝึกลูกช่าง ที่มีหมอช่างเข้าประจำทำการสอนช่างให้สามารถแสดงการละเล่นต่าง ๆ ได้ และจากนั้นเจ้าของช่างก็จะมีหน้าที่นำช่างไปฝึกฝนเพิ่มเติมความสามารถของช่างด้วยตนเอง ยังจัดให้มีลานการแสดงของช่าง จัดแสดงความสามารถของช่างให้ผู้ชมทั่วไปได้เข้าชมโดยมีการเก็บค่าเข้าชมตลอดทุกวัน และวันหยุดราชการต่าง ๆ

ในพ.ศ. 2555 คชศาสตร์ชาวกูย ได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติไทย โดยกระทรวงวัฒนธรรม ทำให้การคชศาสตร์ของชาวกูยซึ่งไม่เคยมีการถ่ายทอดสืบต่อกันเป็นลายลักษณ์อักษรมาก่อน ได้รับการยกสถานะขึ้นและขอเสนอแนะสำหรับการนี้ก็คือ น่าจะมีหน่วยงานใดดำเนินการจัดทำเอกสารรวบรวมความรู้จากครอบครัวชาวกูยต่าง ๆ บันทึก คชศาสตร์ชาวกูย ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จัดทำภาพถ่าย และภาพเคลื่อนไหว ไว้เพื่อเป็นหลักฐาน และเพื่อสืบทอดต่อลูกหลานไทยเพื่อเป็นมรดกของชาติสืบไป

และในเวลาเดียวกันนี้ การท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็ได้ถือกำเนิดขึ้น ณ หมู่บ้านหนองบัว เป็นความหวังและเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ชาวช่างสามารถทำงานอยู่กับพื้นที่หมู่บ้านได้ไม่ต้องเดินทางออกไปทำงานในพื้นที่ต่าง ๆ ให้ยากลำบาก และมีที่ท้าวว่าจะสามารถเติบโตต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง ภายใต้ความสนับสนุนเป็นอย่างดีของ วัดป่าอาเจียง กระทรวงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หากแต่ก็ยังคงมีความขาดแคลนในหลายอย่างหลายประการที่จะสามารถเติบโตต่อไปได้

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ จะสามารถช่วยให้ชุมชนชาวช่างสุรินทร์ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการอยู่กับที่ ไม่ต้องพาช่างออกไปทำงานในพื้นที่ไกล ๆ จึงนับเป็นความยั่งยืนที่สมควรได้รับความสนับสนุน จึงเป็นหน้าที่ที่สมควรสำหรับชาวไทยทั้งปวงในความช่วยเหลือให้การท่องเที่ยวนี้มีเข้มแข็งขึ้น ด้วยการเข้าไปเป็นนักท่องเที่ยวลูกค้า และช่วยกันเผยแพร่โฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ชาวช่างสุรินทร์นี้กันต่อ ๆ ไป

« กางเดินท์ แคมป์ปิ้ง นอนฟังเสียงช่าง รมน้ำลำชี เป็นอีกหนึ่งรายการท่องเที่ยว
เสนอขาย ที่เข้ากับยุคสมัย
ภาพ : อกันท์ บัวหงส์

⤴️ วิถีชาวกวยเลียงช้าง หมู่บ้านช้างสุรินทร์
ภาพ : สราวุธ หวานเส็ง

❖ ชาวภูยเลียงช้าง ในชุดออกจับช้างป่า
เตรียมพร้อมที่หน้ารูปพระครูปะคำ โครงการคชอาณาจักร
ภาพ : อภินันท์ บัวหภักดี

⤴ จินตภาพ ขบวนช้างออกจับช้างของชาวกูย
ภาพ : อภินันท์ บัวหรรษา

▲ วิถีคน วิถีช่าง การดำเนินชีวิต นับแต่อดีตของชาวช่าง คือการทำกรเกษตรควบคู่ไปกับการ จับช้างป่า
ภาพ : ประยงค์ ช่างเกวียน

คณะผู้จัดทำ

กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

อำนวยการผลิต

โครงการผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้และเทิดทูนคุณค่า ช้างไทย และชาติพันธุ์กัญ

ดำเนินการผลิต

อภิรักษ์ บัวเหล็กดี

บรรณาธิการ นักเขียน และถ่ายภาพ

กึ่งทอง มหาพรไพศาล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ และนิทรรศการภาพถ่าย

สรารุช หวานเสริญ ธนศักดิ์ มงคลสินธุ์ สหภาพ บุญครอง ประยงค์ ช่างเกวียน ประสบชัย จันทร์ดก

นันทพัฒน์ สุรสิงห์โตทอง อุบลวดี นิมมานเหมินทร์ และชาวชมรมถ่ายภาพสมัครเล่นเมืองช้าง

ถ่ายภาพ

กลุ่มคนวาดภาพด้วยแสง ศูนย์คชศึกษา อบจ. สุรินทร์ โครงการคชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์ วัดป่าอาเจียง และหลวงพ่อบุญ ศาลางาม
สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวสุรินทร์ และคุณขวัญวิไทยยิ่ง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สนง. จังหวัดสุรินทร์ ช่าง หมอช้างอาวุโส
และความรู้ช้าง หมู่บ้านช้างสุรินทร์ ชาวท่องเที่ยวชุมชน หมู่บ้านหนองบัว และกลุ่มแม่บ้านผลิตดินปลูกต้นไม้จากมูลช้าง

อำนวยการภาพ

พิพิธภัณฑน์ไม้กลายเป็นหิน และพิพิธภัณฑน์ช้างศึกดำบรรพ์

สถานที่จัดแสดงนิทรรศการภาพถ่าย

บดินทร์ จันทศรีคำ ธีญญวรรณ ไชยศิริ

สื่อ Social Media

รสรวรรณ หงษ์สุวรรณ

ประสานงานโครงการ และประชาสัมพันธ์

อังคณา ลีนฤณี กัลยาณมิตร ฉันทรางกูร
ออกแบบรูปเล่ม

บรรณานุกรม

บริพัตร ศิริอรุณรัตน์, ชัชชลัยย์ ยूनพันธ์ และภาสกร อรสุญ. (2562). **คชอาณาจักร จังหวัดสุรินทร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 1).

องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

พัทธนันท์ โอษฐ์เกษภา. (2556, มกราคม-มีนาคม). คชศาสตร์ชาวกูย. **วารสารวัฒนธรรม**. 52(1), 58-65.

อัษฎางค์ ชมดี. (2563). **ไฉไล เมืองสุรินทร์ พุทธศักราช 2426 – 2427**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักสุรินทร์สโมสร.

อัษฎางค์ ชมดี และพัทธนันท์ โอษฐ์เกษภา. (2558, มกราคม-มิถุนายน). ฝึปะกำ และชาวกูยอาเจียง จังหวัดสุรินทร์. **สุรินทร์สโมสร**. 8(18), 6-35.

อัษฎางค์ ชมดี, พัทธนันท์ โอษฐ์เกษภา และสุขใจ รัตนยุวกร. (2559). **ตำราคชศาสตร์ (กูย)**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์.

อัษฎางค์ ชมดี และสุขใจ รัตนยุวกร. (2564). **จับช้างเกริกไกร**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักสุรินทร์สโมสร.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์. (2561). **กำเนิดโลกของช้าง**. (พิมพ์ครั้งที่ 1). สุรินทร์. ห้างหุ้นส่วนจำกัดพีอาร์. พรินต์ติ้ง เฮาส์.

ได้รับทุนสนับสนุนจาก
กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค